

Tartu Riikliku Ülikool
NSVL Ajaloo kateeder

E. Katsin

G. N. Pehhanovi väitlus narodnikute
vastu XIX sajandi 80. aastatel.
(diplomitöö)

JRÜ NSVL ajal.
kat. nr. 1174.

Tartu, 11. mai, 1951. a.

Sisukord.

	lk.
Essõna	5
I. Sossepukatus	4
II. Narodniklus — vene „ühiskondliku mõtte suurim pool“ XIV sajandi II poolel.	
G. V. Plekhanovi tegevus narodnikuna	18
1. Narodnikluse teene	18
2. 40-udate aastate revolutsioonilise narodniklus	24
3. G. V. Plekhanov narodnikuna	38
III. G. V. Plekhanovi süldumise narodniklusest markssmõle	43
1. 80-udate aastate narodniklus	43
2. G. V. Plekhanovi tegevus aastatel 1849 - 83	53
IV. G. V. Plekhanov — markssmi propaandist	58
1. „Töö raskuse“ rühm markssmi levitamisel Venemaal	58

2. Plehhanovi võitlus narodnõute
vastu 90-ndatel aastatel 64
- a) Plehhanov kutusajalooest
ja vene majandusliku rona
omaparast 64
- b) Plehhanov poliitilisest
võitlusest ja proletariaadi
eesindlikust osast selles 71
3. Plehhanov rüku ja rahvamassi
osast apalras 79
4. Plehhanov subjektiivse satirologia
kriitikuuna 90-ndatel aastatel 86
5. G. N. Plehhanovi edasine tegevus 91

V G. N. Plehhanovi pead marxistliku
teooria tõlgendamisel 94

VI G. N. Plehhanovi tähtsus narodnõute
vastases võitluses ja marxistliku teooria
propageerimisel Venemaal 104

1. G. N. Plehhanovi tähtsus narodnõute
vastases võitluses ja marxistliku teooria
propageerimisel Venemaal 104
2. Marssomi-leuonõomi klassid
Plehhanovist 113

VII Narodnikuluse tüpliku purustamine
ja suurimisi edasise arendamine
D. V. Lennini poolt 90-ndatel aastatel 120

VIII Kokkuvõte 136

Kasutatud kirjandus koos tsiteerimisel
tarvitatud lühenditega 142

Essina.

Käsitleva töö ülesandeks on näidata, kuidas möödunud sajandi lõpukümnele, areneva töölisklassi arengul, hakkab omale Venemaa olustikku teid rajama teadusliku sotsialismi teooria ürgselt läbi oma esialgse, n.ö. „embrionaalse arengu etapi“. Marxism on revolutsioonias vene ühiskondliku mõtte ajaloss. Juba esimestes marksistlike teostes, mis kuuluvad Plehhanovile, narodnikute utopia ületatakse teadusliku sotsialismi poolt ürgselt arendatakse edasi, tõstetakse kõrgemale astmele vene esindliku ühiskondliku mõtte revolutsioonilised ja materialistlikud traditsioonid.

Autor on täielikult selge teema vastutusest ning üritab tal see võimalikult puhtalt:

1) anda lühike ülevaade narodniklusest, kui utopistliku sotsialismi vene variandist, mille ratsionaalse tunna moodustas see, et ta objektiivselt oli suunatud pärisorguliste jõudude vastu. Näidata, et marksistliku teooria sai areneva ainult narodnikute utopismi hävitamise baasil.

2) Näidata marksistliku teooria teket ja arengut Venemaal ja teha seost vene revolutsiooniliste demokraatide revolutsiooniliste teooriatega.

3) Näidata Plehhanovi tähepandavat osa narodnikluse vastases võitluses ja teadusliku sotsialismi

teooriale alusepanemises Venemaal, tema kohaldamisel Venemaa oludele.

4) Näidata selle 20. a. revolutsioonilise töölisklassi teooria seost tema klassi teooria leninismiga, rahvaluulise lõpliku purustamisest Lenini poolt ja leninismi väreldamatut ühtsust kõrgest varasematest revolutsioonilistest teooriatest.

Autorile olid selgumises põhilise tähtsusega allikad, s.o. marksismi-leninismi klassikute teosed, samuti Plehhanovi vastavad teosed kättesaadavad ning ainult mõningad tema seisukohtade teise- ja kolmanda teosed osutusid mõttesugustel põhjustel kättesaamatuks. Tema põhjalikumad lähitöötlust faktitaskest peamiselt vajadus läbi töötada väga mõttesuguseid materjale, mida küllaldasel määral polnud võimaliku teostada, samuti ka asjaolu, et vaatamata põhilise tähtsusega materjalide olemasolule ei esine neid võidset kõrgi küsimuste kohta. Kui näiteks on vähe materjale „Tšernõi peredeli“ kohta, samuti Plehhanovi rahvaluuliku tegevusperioodi kohta jne., mis end töö kirjutamisel tunda andis.

Autor loodab süsui, et tal püstitatud ülesanne (esitatud eelpool neljas punktis), üldjoontes on õnnestunud ning töö selles osas mingisuguse ülevaate annab.

Autor.

1. Sissepühatus.

XIX sajandi esimesel poolel, mil kapitalism Venemaal endale alles eluruumi loob, on ta lääne-Euroopa maades, kus kapitalistliku areng Venemaast ette oli jõudnud, juba oma sisse ja vorme täieliku vastustluni jõudnud, sünnitades selle põunal XIX sajandi algupoole laenukatustliku tööliikumise. Samal perioodil pandi K. Marxi ja F. Engelsi poolt alus tööklassi ideoloogiale, teaduslikule sotsialismile, mille teine eelduseks oli kaogu inimkonna teaduse areng ühelt poolt ja tööklassi revolutsioonilise liikumise teiselt poolt.

„Nüüd tuleb meile ümber hulkumas mööda Euroopat — kommunistid tulevad. Kõik vana Euroopa võimud on liitunud pühaks ajajaks sellele tõule vastu, nii paavst ja tsaar, nii Metternich ja Guizot kui ka prantsuse radikaalid ja saksa poliitikud.“¹ See teooria, mis Marxi sõnade järgi seadis endale

1. K. Marx ja F. Engels, Kommunistliku partei manifest, lk. 14.

eismärgeis mitte üksnes ületada maailma, vaid teda ka muuta, oli kufunemas arengu ranges dialektas vaja tõsiseks teguriks, mida tuli arvestada.

Matusekellana helosis ta ka tsari-Venemaa ärkava kodanluse hommikuunne.

Ajajärgu ja arengu vastuolulisus tsari-Venemaal, seni saetud tsaristliku despootiaga, kosti häbitult päevavalgile Krommi sõjas 1853-56 ja seati ühiskonna kalastamatute, arvustavate silmade ette.

Sama vastuolu kajastas ka talurahva ülestõusude võimas laine, mis 1861. a. saarutasid ahvardama

arvu (1861. a. on registreeritud 1176 talurahva ülestõusu²) viies tsari-Venemaa revolutsioonilise

situatsiooni. Järgnes forseeeritud korras 1861. a.

Talurahvareform, see korrekture Venemaa majanduselus, mis ei olnud ega saanudki olla taituram

tema teostajad. „Suur reform“ oli pärisorgulise reform ja ei võtnud alla muu, sest Tema teostasid pärisorgulased,³ kuid ta ston oli kodanlik.

Revolutsioonilise situatsiooni, mis reformile eelnes ning endas võis teta tekitavate ühiskondlike elementide nõuuse tunnusemärgi kandis, omaseid kõigile talurahvarahvatustele, ja nende tõttu polnud võimaline revolutsioonilise lahenduseni viima, di aja selleks

2. V. Karun, lpp. 11.

3. Senuse, Cor., tom XVIII, la. 95.

teguriks, mis ära määrab teostatava reformi sisse.
 "1861. aastal rahvas Venemaal, sajad aastad aluld õigus-
 mõistlike puures, põlunud võimelise tõusma laiaks, avab, teadlikkus võitluseks vabaduse eest." "4" Ta põlunud võimelise
 ise ennast vabastama ja valitms testas selle nii, et
 "teoorjusest "vabastatud" talupoeg tuli reformaatori
 kätest müüroid rusutuna, paljakskoorituna, alandatuna
 ja oma maalapi külge seotuna, et talle ei jäänud
 muud üle kui "vabatahtlikult" teoorjaks muina,"⁵
 kirjutas Lenin. Terrent esineb vahelülise fodaalselt
 lisaproducti omandamise vormilt üleminekul kapita-
 listraule lisaproducti omandamise vormile, mis siit-
 peale üha enam maad hakkab võtma eriti seoses
 põlluharimise tehnika muutumisega. Vaesema talu-
 rahva püüarikas proletariseerumisprotsess, saanud
 19. veebruaril 1861. a. reformiga juriidilise sanktsiooni,
 läheb kiiglasammudega edasi. Talupoeg, kui
 fodaalse ühiskonna klass hakkab lagunema ma-
 kodanluseks ja maaproletariaadiks ning sõltuvalt
 oma fodaalsest minevikust nii ühe kui teise
 antipodi ridu täiendavaks talupoegade keskmis-
 kihiks. Fodaalne minevik ilmutab ennast ka nel-
 klassivastuolude kahe suguses rööloomus. Vanale klassi-
 vastuolule noogu talurahva ja mõõnike vahel

4. Lenin, *col.*, *tom XVII*, lk. 65.

5. Lenin, *teosed*, *IV kd.*, lk. 378.

lihtub niid teine, võrreld vastuolu kutanodaaluse ja külaproletariaadi vahel. Viimane kasvab, esimene nõrgeneb - nii üks kui teine protsess on omavahel lahutamatu seotud, veel enangi, esimene toimub teise arvel üry selmääräl, milmääräl talupoeg hakkab kannatama enam kapitalismi, kui kapitalismi mõtteküllaldase arengu all. Tsaari-Venemaal ei saavutanud põllumajandusliku kapitalismi kunagi sellist seisundit. Luid põllumajandusliku stagnatsioon oli siiski katkestatud ja „mõned aastakümned kapitalistliku „lammutust“ tegid selles suhtes rohkem kui terred sajandid ulnenud ajalugu.“⁶ Kaubaus muutus nii maa kui temast saadav produkt, samuti ka selle produkti tootja - talupoja tööjõud. See kaubandusliku iseloom ongi reformisajase põllumajanduse evolutsiooni põhiline,⁷ mille handel arenes nii talurahva jõudus kihitumise kui ka suurema kiire kasv. Rahamajandus tugevnes naturaalmajanduse arvel kasutades seda kuni viimase võimaluseni kõrgiti oma huvi des. Talurahva kiire kihitumise löi rikkaliku tööjõu turu. Vabrikute kasv tulemusena suurenes tööstusliku rahvastiku hulk. Märkitava se mõisalis-passessionaalse iseloomuga mõisnike ettevõtte ^{lõpliku} langust üry puhtkapitalistlike vabrikute arenevast kaupmaste ettevõtetest. „Raudteed, pangad, aktsionääride kompaniid kasvaid, nagu seened.“⁸

Linnaelanikkonna kasv oli kasv sõrda suurem rahvastiku

6. Lenin, Teosed, III k., lk. 258.
 7. H. Lenin, Teosed, III k., lk. 255.
 8. Плеханов, Наши разношасия, lk. 132.

üldisest puardekasvust.

Kaubanduslikele operatsioonidele kaasusid liigkasuvõtti-
tud operatsioonid, nii ühel kui teisel alal tsari-Venemaal
oli, mida õppida Läänest. Tabavalt lahkab viimaste iseloomu
Lenui äildes: "... Kapital, suutmata veel alustada endale
töölist otseselt tema tööpuu lihtsa osturise teel selle hinna
kohaselt, punub tööliste ümber terve võrgu liigkasuvõtluse
pitsitusi, seob ta enda külge kulaklike võtetega ning rüüb
temalt selle tulemusena mitte ainult lisaväärtuse, vaid
ka suured osad töötasust, sealjuures aga veel rüüb teda,
võttes temalt võimaluse vahetada "peremeest", irvitab tema
üle, kohustab pidama heateoks seda, et ta "annab" (sic!)
temale tööd."⁹

Nana vene despotismi alus, külakogukonna naturaalmajandus,
oli alatoosiks purustatud.

Kapitalismi areng Lääne-Euroopa maades kiirendas sama
protsessi Venemaal, kohaliku pärisorjusele elulaad hoidis
seda tagasi, püstitas ta tule kõrgi võimalike kasusi-
ja kui see kõrgi ei aidanud ning uued footurisuhetud
paratamatult pidid võitma, pättis talle pärandoria terve rea
oma "voorusi." (näitus järgis ihunuktlus 1903. aini). Selles
oligi põhjus, mis "1861. aasta sünnitas 1905-nda aasta."¹⁰
Agraarriisimuse sisse moodustab järgnevalt talurahva
võitlus nende igandite vastu, mõrviike maavalduste vastu,

9. Lenin, Teosed, I k., lk. 191.
10. Lenin, Lõunakonna, tomu XVII, lk. 99.

s.o. objektiivselt võitlus kapitalismi demokraatliku arengu-
tee eest, selle päriskriisiline, s.o. päriskriisilisest rean-
dtest takistatud arengutee vastu, kuhu vene põllu-
majandus 1861.a. talurahvareformiga suunati.

Kuid samal XIX sajandil, vaatanata majandusliku
mahajärvusele, saavutas vene kultuur oma seni nähta-
mata õitsengu ja vene ühiskondliku mõtte revolutsiooniliste
demokraatide töös tõusis sellisele kõrgusele, millist
me ei või täheldada ühelgi maal marssimise-ajal peri-
oodil. Uue ja vana vastuolu väljendub siin maha-
jäänud majandusliku baasi ning juba tänuvõetava uue
majandusliku baasi elemente kapastava eeskindliku kultuuri
vahel. „Vastuolu“ ilmub seal, ja ainult seal, kus on võitlus,
kus on liikumine, seal aga, kus on liikumine, läheb mõte
edasi...“ Selles mõtteseni kasvavud vastuolus tulebki
näha XIX sajandi vene teaduse ja kultuuri arengu stimuleerit,
kuigi seda stimuleerit tuleb mõista mitte kui „tänu sellele“,
 vaid kui „hooldamata sellest“.

XIX sajandi 40-ndatel aastatel pandi Lääne-Euroopas,
Marxi ja Engelsi poolt alus teadusliku sotsialismile ja
juba 40-ndates ning 50-ndates aastates tutvuvad nende
ideedega ka üksikud eesrindlikud Türgi ja Venemaa
kodanluse seast.

Nend olid siinsema teadvuse aastad, mil iga rahvat
mõtet püüti lämmatada

11. Plekhanov, Manifest... , lk. 206.

juba eos. See oli aeg, 1825-55, mil Venemaa troonil oli
 Nikolai I, „soldatite ja aadli tsaar“, nürri, fanaatiline
 igasuguse rahvalikumõrja vaenlane, inimene, kes ilmselt
 oli valesse ajastusse sattunud. 1855. a. asendas teda
 Aleksander II, „kodanuse tsaar“, see, mida Pechanov
 nimetab „Maniloviks troonil“. Tšibukanov veidi oma
 eelkäijast, oli ta sunnitud tegema mõndusi ajastu nõu-
 derle, mille tulemuseks oli 1861. a. talurahvareform, mis
 tähistab formatsoonide vahetust Venemaal, rahva
 vahastuslikumõrre aja aadellraia perioodi lõppu ja
 sotsiaalsüsteemi või kodanliku-demokraatliku perioodi
 algust. Samaaegselt hakkab vene ühiskonnas ilmnema
 ka huvi marksismi vastu. Nii näiteks ilmus „Kolokol“
 trüükopis 60-udate aastate alguses Bakunini tõlkes
 esimene venekeelne „Kommunistliku partei manifesti“
 väljanne. Täsimärgi esirindliku tegelaste kaarvõtteidest
 hakkab marksismi tungima vene esirindliku intelligenti
 ja õppiva noorsoo sekka peades esialgu veel võraks
 talles/denevale
 tööliste klassile ning talurahvale. Kuid kapitalismi edasise
 areng, eriti suurtootmise suhteliselt kiire kasv oli see
 võimas tegur, mis Lenin sõnade järgi pidi paratamatult
 ka „võhohuses“ varem või hiljem inimene äratama.
 Sellal see rõhutatud klass veel ei eksisteeri enese jaoks,
 ta võhohab eriti energilist ekspluataatorit, kuid
 klassivõhohuse vajalikkusest puudub tal veel aru-
 saam. 70-udatest aastatest märgitakse sotsialistlike

ideed leevant ka juba töölisklassi kitsa kihi hulgas,
 nimelt üksikutes tööliskriigides, mis revolutsioonilise
 intelligenti, kelleks tollal olid harodnikud, initsiatiivile
 tekkivad. Kuid me peame märkima, et sotsialismi õigest
 mõistmisest oldi nendes riigides kaugel. See oli harodniklik,
 s.o. talurahva sotsialism, mis süü propageeriti, utopistliku
 sotsialismi vene variant. „Nõtte kusegil maailmas
 proletaarne liikumine ei sündinud ega võinud sündida
 korraga, puhta klassilise näol, ilmuda maailma
 valurua, nagu Minerva Jupiteri peast.“¹² Ja
 „sarnaselt sellele, kuidas, Belrusi sõnade pärgi, vene
 ühiskond, veel mitte omades kirjandust, elas üle
 juba kõrgi kirjanduslikud suunad, vene sotsialistliku
 liikumise, veel mitte muutudes mere töölisklassi liikumiseks,
 jõudis juba läbi proovida kõrgivõimalrind lääne-
 euroopa sotsialismi varjundid.“¹³ Ka Venemaal,
 nagu kõrgel kapitalistlikel maal, kus suur tööstuse
 areng pole veel oma otsengut saavutanud, tuli
 sotsialismil läbi teha oma arengu utopistliku etapp
 ning ümber ekselda enne teadusliku sotsialismi
 jõudmist. Tänu teadusliku sotsialismi olemasolule oli
 see eslemis etapp märksa lühem kui Lääne-Euroopas,
 kuid temas väljendus kõrgi see, mille all kannatas,
 millest elas ja hingas vene ühiskond.

12. Ленин, Сочинения, том IX, с. 230.

13. Плеханов, Социализм и политическая борьба, с. 62.

"Vahtamata lakkamatule jätitamisega valitseva klassi poolt, XIX sajandi teise poole vähestest aastakümnetest jooksul progressiivne Venemaa tundis, mõtte ümber ja elas üle kõri selle, mis tuli koguda Inglismaal, Prantsusmaal ja Saksamaal ühiskonna esirindlool osal sajandi ja enamaga vältel."¹⁴

Kaasa tavaltiselt maadelt, kus enamasti elamuhoonast moodustab talurahvas, oma iseloomult kõrge lähedasele väikerahva-
 lusele, nii ka Venemaal sai utopistliku sotsialismi talupoeg-
 lool, väikerahvaliku sotsialismi vormi, kujunedes Vene-
 maa rahaduslikumise segaseltsust, kodanliku-demo-
 kraatliku perioodi ideoloogias ja taluraha objektusete
 taotluste väljendajaks. Väideldes varasema, radikaalse
 revolutsioonäride perioodiga, oli see suureks sammuks
 edasi. "Tšernõšovski ajal demokraatim ja sotsialim olid
 lahutamatud mõisted,"¹⁵ kirjutab Lenin. Täielikult, sellele
 teooriale alusepanijad, revolutsionilised demokraadid
 Plezen ja Tšernõšovski, väideldes ühe eest, röstlemit
 samal ajal ka teise eest; nende hilisemate epigoonide
 - narsdurante rüja oli selles, et nad seda ei mõistnud.
 Petraševskilased, karakozovlased, isütrilased, narsdurand
 - olid kõri selle sotsialismi esirindajateks.

"Mida vähem rahadust maal, mida vähem nad
 avaliku klassivõitluse avaldused, seda madalam on
 rahva hariduse tase, - seda energilisemini tekkivad

14. Kõne, lk. 4.
 15. Lenin, Teosed, I k., lk. 250.

hariltsuult poliitilised utopiad ja seda karemini nad
püsisivad." ¹⁶

Kuid kapitalismi edasine areng, millele mõõdapääsmatult
naasub klassivoitluse teravumise, teeb Venemaal, samuti
kui teisteski maades, ära suurima eeltöö kirjimuste valmis-
tamisel proletarise sotsialismi võiduks. Rahva kasvava
rahulolematuse poolal, ellu nutnutud üha suurenevast
kapitalistlikust eksploatatsioonist, loob marssim
endale teed töökahva laiadesse hulkaadesse. Tema ja
töölisklassi sünteesid kasvab valja proletarne,
sotsialistlik revolutsioon, mis vana, eksploatatsioonil
põhinev maailma hävitab, asendades selle eksplua-
teerimisest vaba ühiskonnaga.

Selle esimeses suurimas teoreetikus Venemaal oli
Georgi Valentravits Plekhanov, Tambovi kubermangu
väärimeistriku poeg, kelle tegevuse valgustamise XIX sajandi
80-ndates aastates ongi näoleva töö peamiseks ülesandeks.
See on periood, mil utopistlik, talupoegliku sotsialismi
Venemaal hariduseluse näol pöönda fiasconi jõuab,
arenev töölisklassiline aja (esimesed suuremad strei-
gid algasid juba 70-ndate aastatega) nõuab Teooriat,
mis talle näitaks seda ennast oma ajaloolises missi-
onis. Sm. Stalini kirjutab: „Ka Venemaal tuli
sotsialistidel kava pimesi ümber eksida, enne kui

16. Lenin, *Carvennua*, tom XVIII, lk. 326.

17
nad püüdsid sotsiaaldemokraatliku teadvuseni - teadusliku
sotsialismini. Siingi oli sotsialiste, oli ka töölisliikumine,
kuid nad kulgesid omaette, nüstestisest oleemata: sotsialistid
- utopistliku unistusse ("Zemlja i Volja", "Narodnaja
Volja"), töölisliikumine aga stihhiline massude teel.
Mõlemad tegutsesid samadel aastatel (70. - 80. aastad),
tundmata teineteist. "17

II Narodniklus - vene "ühiskondliku mõtte
suurim pool" XIX sajandi II poolal.

G. N. Plehanovi tegevus narodnikuna.

1) Narodnikluse teke.

"Vene" sotsialismi - narodnikluse rajajaks loetakse Plehanit,¹⁸ kes juba 50. a. alguses tõestades sotsialistliku revolutsiooni paratamatust lääne, seadis vene sündsra demokraatia ette küsimuse Venemaa arengu teest ja lahendas selle tuntud "omajärgse arengu tee teooria" vormis. Tema autoriteet oli nii suur, tema poolt esitatud tee lähenemine (kõlakõrgekonna sandu - E.P.) sotsialismile nii ahvatlev, et vene 60-ndate aastate alguse intelligenti valdus vähe skeptiliselt suhtuma tema poolt leitud "sotsiaalse antinoomia" lahendusse...¹⁹ seda enam, et ühiskonnas esimese tõrnuvad muudatused alid alles peevumängu faarad. Venemaa majanduselus kestris edasi kapitalismi akumulatsiooniprotsess saadetud temale iseloomulikest eriti intensiivse ekspluatatsioonilise viljelemisest, mis oma vormides säilitas palju pärisorjusest toorest elementi. Selle otseseks ekspluatatsiooniosjektus põllumajanduses oli küla kehvakondel kohukondades. Agraarküsimus püüsi edasi,

18. St. Lenin, Valitud teosed, I köht, lk. 526.

19. Плеханов, Каким образом, lk. 113.

alles aluseks kõrgile rahva rahulolematuse avaldustele. Selles rahulolematuses, mille kandjaks oli Venemaal reformi-
 pärusel perroodile ühenaalus olev väiketootjate klass talu-
 rahva näol, tulebki näha narodnikliku ideoloogia allriat. Tema esimestes suurimates ideoloogides olid kindel Herzen
 ja Tšernõšovski, talurahvarevolutsiooni tulihingelised ja
 propageerijad ning igasuguse oportuunismi vaeelased. Eriti
 järjekindlalt selles suhtes oli Tšernõšovski, kuu Herzen
 mõningasid kahtlusi üle elas.

Aprilliku pärast 1861. a. talurahvareformi ise-
 loomustab üldjoontes vene ühiskondliku-politilise mõtte
 tundub paremale nihkunud. Eriti märgatava tõuke selles
 andis 1863. a. Poola ülestõus, kus rahvasuusimus, uus
 kassemard üsimumisi tsaari-Venemaa rahvaste vahel,
 sellens radikaalselt sotsiaalselt üsimumisele saasa mõjus,
 et kogu kodanlikust noost opositsiooniga ühildajad taas
 tsarismi usaldustarata ja kaitsva tiva alla suundu-
 sid. Revolutsiooniline mõte arenes küll edasi, kuid
 alles Tšernõšovski näol, kes 1864. a. 14. a. sunniti ole
 saadeti, ilma jäänud oma puhist, ei saa seda edasi-
 arengut progressina mõista. Tšütrulased ja netsäferland,
 kes 60. ja 70. a. apavahemikus tegutsesid, "astusid
 tundura sammu tagasi, rõneldes Tšernõšovskiga ja
 1860. udate aastate alguse demokraatidega, esinedes
 narodnikliku apolitilise ja utopimise eelkäijatena."²⁰

20. NSVL ajalugu, II köide, Venemaa XIX sajandil, lk. 56.

lahra kasvav rahulolematas ühelt poolt, maailma
 esimene proletaarne revolutsioon Pariisi kammunni näol
 teiselt poolt, nuturael ellu 40-udatel aastatel ühiskondliku
 mõtte uue elavemise. Selles mõjus kaasa ka I Intern-
 ationaali asutamine 1844. a. ja selle vene sektsiooni
 loomine 1840. a., keda Internatonaali Peanõuagus nende
 endi palvel esindas Marx ning kes teatud osa etendas
 sellel perioodil marksistlike ideede levitamisel Venemaal.
 „Need noored inimesed olid küllalt kangel marksistid,
 kuid nendes elas revolutsiooniline vaim, millest Marx
 oskas esmatulult eraldada.“²¹

Itseens tõukepõhine, mis panna küsimuse Venemaa
 majandusliku arengu teest uues miljöös esile tõstab, saab
 Marxi „Kapitali“ I köite ilmumise venekeelses tõlkes
 1842. aastal. Huvitav on märkida, et just Venemaa
 oli esimeses maas, kus tõlgiti ja välja anti „Kapital“.
 1869. a. Bakunini poolt tõlgitud „Kommunistliku partei
 manifest“ oli tsensuuri poolt keelatud, „Kapitali“ kohta
 arvas aja tsensor Skuratov, et „teda loevad vähesed
 ja veel vähemad saavad temast aru“. Nagu edasvõie
 aspade näri ilmekalt demonstreeris, näris see repressi-
 tsioonistus küll rohkem Skuratovi enese, kui vene
 ühiskonna kohta. „Sel ajal, kui lääne-Euroopa maades
 „Kapital“ ja teised Marxi tööd kirjuti maha, Venemaal

21. ~~St.~~ Mjeyin, la. 226.

muutusid nad rahvaandliku mõtte hääleks.²² Marxi nimi muutus Venemaal väga populaarseks. Nii et „kuidas see ka poleks paradoksaalne, esimestes marssimi levitajates Venemaal olid nimelt revolutsioonilised narodnikud, kellede ideed olid liig hanged marssimist.“²³ Revolutsioonilised narodnikud suhtusid üldiselt suurna austusega Marxise, nende häda oli vaid selles, et nad teda ei mõistnud. „Tõsine katsumine nende jaoks, kes 40-ndatel ja 80-ndatel aastatel meil huritusid Marxi, algas siis, kui nad püüdsid Marxi (marssimi-E.P.) rakendada vene tegelikkusele.“²⁴ Venemaa 40-ndate aastate intelligenti pead viis segadusse ajapäevade erinevus lääne-Euroopas, kus marssim oli sündinud küpse kapitalismi tingimustes, ja Venemaal, kus kapitalism alles oma esimest aastakümnet ületas. See näiv vastuolu sundis nähtustele selgetust otsima mõtte tagasi pöörama oma põlgud Herzeni Venemaa omajärgse arengu teooriale, kuna selle surjakivi külakogusena näol esialgu püüdis, siis kasutama puha kord sisse tallatud teoreetilise mõtte teed. Selgub, et ei märganud selle teooria üha suurenevad anakronismi reformi-pärgel Venemaal, mil külakogused lakkas olemast see, millisena teda tundsid revolutsioonilised demokraadid reformiisel Venemaal. Venemaa vastandati

22. Karuse, lk. 18.

23. Аполоскин, lk. 45.

24. Мейер, lk. 263.

„Läänele“, nägemata viimases mõneid erisuguseid pooni.
 „Nagu kõri kassid pimeduses näivad hallidena ja sarnanevad täiesti üksteisega, nii ka „Lääne“ eri riikide ühiskondlikud suhted kaotasid igasuguse erinevuse mere omapära peegeldaval valgusel,“²⁵ kirjutab selle kohta Plehhanov. Peatudes pikemalt sellel küsimusel näitab Plehhanov, et see „omapärase tee teooria“ mõngit originaalselt ja ainult Venemaale omaist nähtust ei kujuta, vaid on kõige tihedamas seoses kapitalismi enese arenguga. Kapitalismi närb ikka kõige hegem vältida seal, kus ta veel kõrgalt arenenuna esineb. „Slavitav“, et juba prantsuse valgustusaja filosoofidelgi esineb mõte kapitalismi vältimisest,²⁶ kirjutab Plehhanov. Ja edasi: „Tema (Hobach - E.P.), nagu Helvetuse, oleks tahtnud ette valmistada mõistuse ja võidsuse, aga mitte kaupmeheksuse huvide võitu.“²⁷

„Töölisklasside arenemisega Prantsusmaal muutub peahobaks, kus vastatakse kapitalismist moodsaajastusest, Saksamaa, kes seab end oma utopistide näol kanna ja võisalt vastu „Lääne-Euroopale“ (den weltlichen Ländern). Just Saksamaa „intelligentid“ peeti kutsutuks Saksamaast ära pöörama kapitalismi karikat. Nõnda rändavad utopistlikud ideed läänest itta, olles kõigjal selle sama kapitalismi võidu ettekuulutatavaks, mille

25. Tressanob, Casuaruzze u noomivreekaal Topoda, lk. 27.

26. Plehhanov, Monistliku..., lk. 68.

27. ibid., lk. 68-69.

vastu nad üles tõusevad ja võitlevad."²⁸

Sama arenguetappi moodustab narodniklus vene ühiskondliku mõtte evolutsioonis, kufutades uute ühiskond-
like olude suunil endast utopistliku sotsialismi alla-
käiku (tõised utopiad olid eelnenud teaduslike
sotsialismile, narodniklus arenes sellega paralleelselt,
veel enam - võitles teadusliku sotsialismi vastu, sellest
see allakäik). „Ta ei võinud kunagi kui ühiskondlik
pool eralduda liberalismist paremalt ja anarhismit
vasemalt,"²⁹ selles väljendus tema nõuus ühelt poolt
ja harimatuse (teadusliku sotsialismi mõttes) teiselt poolt.
Objektüüsel oli ta talupoegliku demokraatia ideas-
loogias kapiitales endas talurahva protesti kabe-
kordse (kapitalistliku ja pool-podaalse) ekspluatsiooni
vastu pärast 1861. a. talurahvareformi.

28. Plehhanov, ibid., lk. 67-68.

29. Ленин, Сочинения, том XX, lk. 224.

2. 40-udate aastate revolutsiooniline
narodniklus.

40-udatel aastatel oli kapitalism Venemaal veel suhteliselt väga vähe arenenud, kuigi juba nendes aastatesse langevad esimesed suured streigid (1872. a. Narva Kreenholmis). „Juba möödunud sajandi 40-udatel ja eriti 80-udatel hakkas Venemaa töölisklass ärkama ning alustas võitlust kapitalistide vastu,“³⁰ märgib Ühik(6)P ajalugu.

Töölise streigid kuulutasid uut epookki Venemaa revolutsioonilises liikumises, kuid klassivastoluude mõtteküllaldane selgus teatistas narodnikke seda nägemast.

Narodniklust iseloomustab üldiselt kolm põhiprotsüüpi:

- 1) kapitalismi tunnustamise Venemaal languses, regressiis.
- 2) Vene maapäandusliku narra omapära üldse ja eriti talupoja omapära tunnustamine ühes tema kogukonnaga, artelliga jne.
- 3) Selle ignoreerimine, et „haritlaskond“ ja riigi jurüidilise poliitilised institutsioonid on seotud teatavate kindlate ühiskonnaklasside materiaalse huvidega.³¹

Suutmata mõista konkreetset ajaloolist olukorda, kujunesid narodnikud paratamatult abstraktseks teoreetikuteks, kelle põhivõlja seisneski selles, et nad ise ei mõistnud seda, millest rääkisid. Nagu Lenin

30. Ühik(6)P ajalugu. Lühikursus, lk. 7.
31. Stot. Lenin, Teosed, II k., lk. 460.

näitab „... seerab kogu narodnikuluse erimees markssimist
 vene kapitalismi arvustamise iseloomus.“³² Samastades
 kapitalismi „fabrikutööstusega“, vastandad nad sellele
 „kodutööndusele“, kui vene elule loomuliku rahvaliku
 tootmise vormi. „Fabrikutööstus“ kuulutati „kunstlikuks“.
 Töölisele on töö väsimus vaid kõrvaltööstuseks, teda
 tõmbab rida maa poole. Narodnikud ei näinud, et
 „kodutööndused“ on naturaalsemalt vältimatu
 päraldis, mille jäänused säilivad peaaegu alati seal,
 kus on olemas väiketalunikud.“³³ Narodnikud ei
 näinud seda protsessi, kuidas kodutööndus oma edasi-
 arengus muutus kapitalistlikuks, ei näinud sidet
 suur- ja väikeettevõtete vahel, kaubandus- ja
 tööstuskapitali vahel. Nad ei näinud ka seda, et
 väiketootja oli sageli sunnitud langetama palju mada-
 lamale tasemele, kus palgatöölise, et kaitsa end
 allakäimise vastu. „Motte reegi narodnikurist pole
 isegi märganud seda pisiasja, et kodutöölised
 moodustavad vist küll mere kapitalismi „reservo-
 armeer“ suurima osa,“³⁴ kirjutab Lenin. See kodu-
 töönduse võlts idealiseerimine ja kapitalismi progressiiv-
 se ajaloolise osa eitamine, nägemata uhe ja terve
 seost ning tunnustamata kapitalistliku arenemist
 üldse arenemiseks, rüski narodnikud vääralt,

32. Lenin, Teosed, I k., lk. 402.
 33. Lenin, Teosed, III k., lk. 273.
 34. ibid., lk. 373.

kapitalismi sügavaid vastuolusid alahindavale teele. See taaristas narodnikide nägemast kapitalistlikke vastuolusid ka talumajanduses, mis kutusid esile talurahva kihitumise ja tööstusliku rahvastruu kasvuni põllumajandusliku rahvastruu arvel. Nad jätkasid kogukonna näol vene omapära ülestamist ajal, kui see kogukond juba lagunes. Kapitalistlikud suhted arenesid nii kogukonna sees, kui kogukonna ümber, kogukond ise aga „... muutus lihtsaks pumbaks, mille abil valitsus pumpas maaharijate haledad rublad ja kopikad igavesti tühjadesse riigi kassadesse, talupojad jätsid massiliselt maha külad ja uputasid üliõnnad ja tööstuskeskused, kus nende konkurents madaldas tööpalka võimatult madala tasemeni.“³⁵

Külakogukonna sees said teoks imeväärised mahhinatsioonid maa rentimise ümber, kogukonnast tunglesid välja ühelt poolt proletariseeruvad talupojad, teiselt poolt arenes külakodanlus, klassiantagonismi asendas sunnigrat solidarsust. See antagonism suurenes iga aastaga „seadusliku“ teel. „Enne reformi „kulak“ ehitas rahva ekspluatatsiooni avalikule töövõimsusele ja küsimisele. Mut tüüpi kulak teeb oma ülesandes rikastumise „seadusliku“ alusel.“³⁶ Narodnikud ei suuda mõista arengu dialektikat. Laskmata end

35. Плеханов, Сочинения, том IX, стр. 44.
 36. Успен, стр. 282.

segada talupoja passiivsusest ja poliitilisest indiffe-
rentsist kuulutas 40. a. narodniklus end selle Talurahva
ideoloogias ümber apellatsioonide tema, kui revolutsioonilise
põu poole, seadis oma sihtsõna kogu töötava elanikkonna
vastastamiseks igasugusest eksploatatsioonist.

Narodniku jaoks on talurahvalikud sotsialistlik
liikumine, põhilikult talurahva revolutsioon - sotsia-
listlik revolutsioon, külaajast ja sotsialismi
idu ja alus, see, mille abil tsari-Venemaa võib
vältida narodnikute arvates kapitalismi.

Kolmandat narodnikute teooria põhiteesi "kangelastest"
ja "inimhulgast", mis põhines ühiskonna majandusliku
ja poliitilise arengu seaduste mittetundmisel, vaatleme
lahemalt järgmises peatükis, seoses narodnikute
südamusega individuaalsele terrorile.

40-ndate aastate narodniklusesse määratakse
kolme põhirühmitisena: 1) bakuninlasi (Bakunini
anarhistliku teooria pooldajad), 2) larrovlasi
(Larrovi pooldajad) ja 3) tkatšovlasi (Tkatšovi
pooldajad).

Bakunismile, anarhismi vene variandile,
millega marksistidel tuli pidevalt võidelda XIX sajandi
lõpukümnetel ja I Internatsionaalis, pani aluse M. A.
Bakunin, kes oli koos Engelsiga kuulunud filo-
soofia looguid Berliini üliõpilis ja tutvustanud
Menzelit ja Belousit filosoofilise võitluse kärgu

ja arenguga Saksamaal.³⁷ Sellele teooriale oli aluseks Proudhoni anarhistliku õpetus. Anarhist ei taab riigi ja sotsialistliku revolutsiooni loovat osa, sest ta ei mõista neid. Rahvalikumised teostavad anarhisti arvates rahva antiikilise halduse. „Artame kaotab tema riigivastases võitluses, valame ühte revolutsioonilise voolu tema kaputatud põpingutused — ja siis riigi hohmakas hoone lendab põrmu, arades oma laanguga uue sotsiaalse vabaduse ja majandusliku võiduse apasta. Nendes vähestes sõnades väljendus meie „mässulise“ kogu programm.“³⁸ Kasuvalt poliitilist võitlust see teooria ei taab, tunnustades ainult võitluse uu. sotsiaalset vormi, propageeris hohakise mässu. Nendes nähti sotsiaalse revolutsiooni teostamise vahendit, selle teostajaks pidi olema vene rahvas — „sündinud mässaja“, revolutsioonis eesmärgis on riigi, kui kõigi pahede allika hävitamine. Kõige selle juures mõeldi vähe võitluse majanduslike tagajärgede üle. Sihtis saati lõhsumise, jägnerad põlvkonnad pidid hoolitsema tuleviku eest. Seega mitte mõistes ühiskonna dialetilist arengut anarhism ilmub ka kõige suuremat härimatust selles osas, kuhu anarhistide tegevus on rasatud puhtakapuliseks arauti-
 tismile. Oma hilisemas arengus läheneb anarhism mõnigi hood banditismile arig muutus omalaadseks

37. H. Karun, lk. 8.

38. Плеханов, Социализм и народничество в России, lk. 19.

"spordis" kodanliku noorsoo jaoks. "Kuzen jutustab
 anargel, et ühes väikeses Itaalia linnakeses ta kohtas
 arantl varjulise ja bandite, ta oli väga hämmastunud
 sellest, et mitte kuidagi ei saanud eraldada, kes varjulise,
 kes bandit oli,"³⁹ kirjutab Plehanov nähes selles analoogiat
 anarhistidega. Tabavarmalt on sõnastanud anarhismi põhi-
 olemuse om. Stalini veldes: "Meie arvame, et anarhistikud on
 marksismi teoreetilised valelased. Anarhismi sügavus on
 isiksus ... "kõik inimese heaks". Marksismi sügavus aga
 on mass ... "kõik massi heaks."⁴⁰

Anarhism võitles demokraatia, kui enamusse tiraneria
 vähemuse üle vastu. Vene, anarhism, bakunin, andis
 nagu revolutsioonilisele rahvavõimule oma "sotsiaalse
 revolutsiooni" teooria, mis oma veld oli anarhistlik, ja
 samuti kui ühgi lugemisele peamiselt rahva
 võitlustes.⁴¹

Arenevale töölisliikumisele tegi anarhism palju kahju.

Tõrse veld revolutsioonilises rahvavõimuses moodus-
 tab laorism, P. A. Laorovi teooria, mis revolutsioonilise
 tegevuse aluses luges revolutsioonilist propagandat rahva
 seas. Laorov andis Londonis välja ajakirja "Uperjad!"
 ("Edasi!"), milles ta oma ideid propageeris. Ta ise oli kõrge
 tihedamas kontaktis teadusliku sotsialismi loojatega -
 Marxiga ja ingliseja kirj. abistas ka "Kapitali" tõlkmist

39. Плеханов, сочинения, том IV, lk. 242.

40. Сталин, Труды, I к., lk. 285.

41. Плеханов, сочинения, том III, lk. 84.

vene keelde.

1869. a. ilmus Lavrovi teos „Ajaloolised kirjad“, kus ta arendab rahvulriku ja väära teooriat „kriitiliselt mõttevast isiksuse“, milleks on võimatu inimkonna progress. „ühiskondl. ähvardab seisaku hädaoht, kui ta lämmatab euses kriitiliselt mõtteva isiksuse,“⁴² kirjutab Lavrov. Plehhanov näitab, et see on Bauerite kriitilise „varmu“ vene väljapaane, tooitud saksa idealistlikust filosoofiast kriitilise „mõttena“ vene kirjandusse põhjusel, et „sõjaväes“ pealt oli keelatud mõelda varmust.⁴³ Selle „kriitiliselt mõtteva isiksuse“ paus Lavrov aluse narodnikuluse subjektiivsele, idealistlikule filosoofiale.

Mõlemad poolud, nii parem kui laevim võtavad eitavas suhtumis, „poliitikasse“, kuigi „laevimid ei laanud harjumast, et mässajad, unustanud sotsialismi, võitlevad aruult poliitilise vabaduse eest.“⁴⁴ Laevimid usuvad kindlalt oma propaganda võimevõimsusse, ühiskonna abjektiveid olud muutavad neid vähe, seetõttu jäigi nende tegevus enam teoreetilist kui prakti-
list, enam abstraktset, kui konkreetset laadi handvass.
Engel kirjutab „Emigrantlikus kirjanduses“: „Oma filo-
soofia sõber Pater on celestria, kes püüab kõige eri-
nevamatest süstemiidest välja valida parvima...“⁴⁵

42. Labkov, Nepravilnaja mütška, lk. 95.

43. vt. Plehhanov, Monistlik... , lk. 126.

44. Tulevanov, Coonessuna, Tom IX, lk. 18.

45. Mapae u. Hrušev, Coonessuna, Tom XV, lk. 231.

Lavrovi mõju oli narodnikluses mõrje tugevam 90-ade aastate algupoole, kuna aastakümne veeel on bakunism juba määratavat ulkaalu omandamas. Nis kaasajastit poliitilistest karikatuuridest arvutab Lavrovi ratsutamast vahil, kaas loyp pealkirjaga „Yperpod!“ („Edasi!“), mis peab kaastama Lavrovi tagasikänu allakäigu mõttes üing teooria ja praatika vastandlusest.

kolmanda silmapaistvama roolu moodustas Anatsism, vene blankism, mille loojas oli P. Tuatšov. Samuti kui Bakuninigi, tähtus ka Tuatšov oma teoorias sellest, et vene rahvas on juba instinktiivt revolutsionäär. Blankistria Tuatšov ei eitand poliitikat, kuid sai sellest aru oma moodi, nimelt kui võrrehaaramisest intelligentist koosneva vandeseltsi poolt ja selle diktaatorist. See võrrehaaramud klerika pidi oma diktaatori kaudu kehtestama sotsialistliku konna emanõu üle, s. o. akra üle. Nagu näeme, on see Teooria nullalt naivne, mis andiski Lyelsole põtupist kirjutada „Der Volkstaadit“ järgust: „Muide vene liikumise võib rahulikult väga kannatada sarnased paljastused. Maa, mis on esile vihtand kaas kirjanduse Dobro-lyubovi ja Tšernõšovsi maastaks, kaas sotsialistliku Lessingit, ei kunda sellest, et sunnitas kuidagi sellise pugeji, kui Bakunin ja mõned ehapiised studendid, kes lausudes kõru fraase, end nohevõle apavad nagu konnaad ja lõppude lõpuks õgivad

ühteri. ⁴⁶ Ja edasi: „Meil, euroopalikus hänes, saagu
 sellele lapsikusele alles pandud lõpp lüüa vastuseks: kui
 teie rahvas on iga aeg valmis revolutsiooniks, kui te arvate
 endal õiguse olevat kutsuma teda ütle revolutsioonile ja kui
 te sellepärast üldse ei või röödata, mille võõrus, te
 siis veel tüütate meid oma lahkumisega, siis pärast siis,
 kurat võtaks, te ei alusta?“ ⁴⁷ Sellele kirjutisele järgnes
 ärritatud P. Tšatšovi avaldatud kiri F. Engelsile 1874.a.,
 kumma ta end Engelsi „roheline studentid“ eksimatult
 ära oli tundnud. Selles kirjuses Tšatšov, nimetades ennast
 vene revolutsioonilise noorsoo esindajaks (millepärast Engels
 teda võidab kolme Londoni tähepaga, kes oma prokla-
 matsoonis kuulutasid: „Mere, Inglise rahvas, teitame“
 que.), süüdistab Engelsit vene tsarismi teekindluses ja vene
 olude mittefundusis. Tšatšovi järgi pole Venemaal ei lõuna
 proletariaati ega kodanlust, „kui ripub õhus“. Teha
 revolutsioon. — kuidas? kuidas kuigi võtke ja oskab, selline
 on vene revolutsioonäärde ülesanne. ⁴⁸ Engels arvutab
 sellepärast need „hüda-vandlenõulaster“, mille hisa-
 taja ei peitu midagi peale revolutsioonilise tegevustuse
 valituste suhtes ja anahvete salasepituste revolutsi-
 onilise partei sees. ⁴⁹ „... Meile hakkab härra, et
 mitte vene riik, aga ennem härra Tšatšov ise ripub õhus,“ ⁵⁰
 kirjutab Engels. Vandlenõude kohta ütles ta, et

46. Marx ja Engels, Corespondence, jona XV, lk. 235.

47. ibid., lk. 237.

48. vt. ibid., lk. 247.

49. vt. ibid., lk. 249.

50. ibid., lk. 256.

"... ma lendan kuu peale veel enne, kui Tšatšov vabastab Venemaa, kui ta ainult malle tõestab, et ma kusegile ja kunagi muu poliitilises tegevuses väitsoi, et vandenõud on lubatarad üldse ja igasugustes tingimustes."⁵¹

Sellised olid üldpõhised 40-udate aastate revolutsioonilise narodnikuluse kolm voolu milleste kõigi ühiseks aluseks oli murineorin, kapitalismilese harva vält idealiseerimise ja olevin, s.o. kaasaegse kapitalistliku arengu mitteostusine, subjektivne idealism ja subjektivne psühholoogia. Narodnikuluse teoreetilise programmi dikteeris nende praktilise tegevemise. Muust rahva revolutsioonilistesse instruktidesse, mis oli samuti ühine kõigile kolmele voolule, kasvas välja kuuluse "rahva seega murine", millele liikumise kulmnatsoon on 1874. a. suvel. See on narodnikuluse lavistite, s.o. revolutsioonilise propaganda periood. "1874. a. lõpus tõmmetati paha üle tuhanda inimese kohta juurdlust "keisririigis tehtava revolutsioonilise propaganda aspis"; see juurdlus kestis üle kolme aasta ja lõppes kuuluse "193 protsessiga" (1874. a. oktoobris 1878. a. jaanuarini)."⁵² Praktilise mõjumuise tõestas, et rahva ja tema armastajate (narodnikute) vahel ei olnud otsustavalt mingit sidet. Rahva seas olid vastupidi, levivad ühised eelarvamused "studentide", s.o. revolutsionääride suhtes. "Meie talupojad loevad

51. ibid., lk. 248.

52. NSV Liit ajalugu, II köide, Venemaa XIX sajandil, lk. 212.

revolutsionaäre mitte arnut taani, vaid ka rahva vanlasteks. Lääne raade „studentideli“ oli 40. a alguses levunud ka Peterburgi tööliste hulgas,⁵³ ningutab Plekhanov. Tööliste muutrid selles osas oma arvamust juba 40-udate aastate keskul, talupojad funduvalt hiljem.

Narodnikuid tuli katsetada teisi teid. Yärguriseks etapis 40-udate aastate narodnikuluses ongi siirdumise propoganda teelt uu. „teo“ teele, mida tähistab 1876. a. revolutsioonilise organisatsiooni „Zemlja i volja“ („Maa ja Vabaduse“) asutamise, millest võttes kokku võetult väljendused narodnikute arvates rahva põhilised nõuded, nagu ka siis narodnikute tegevuse põhilise programmi: võitlus maa ja vabaduse eest. Sest nagu ütleb Plekhanov-narodnik: „... Rahva hääl, mis nõuab agraarrevolutsiooni, on nagu jumala hääl, mis näitab meie intelligentsile tema teelise, providentiaalse määramise.“⁵⁴ Bakunistlind tendent-

sid suruvad laorisemi tegaplaanile, kohati sellega põmmudes, kohati hoopis huljates. Sait võime lujeda revolutsioonilise narodnikuluse teise, bakunistliku perioodi algust.

„Zemlja i volja“ ravis oma tahtsa mässudile. Kuid kuna rahva idealiseerimise ennast rüna enam ja enam sellisena tunda andis ja narodnikute tegevuse seega kasvav ilma fättis, kasvab loogiliselt vandenõu tähtsus. Nagu märgib Plekhanov: „Tuli välja, et oma

53. Плеханов, Сочинения, том III, л. 26.
 54. Плеханов, Сочинения, том I, л. 117.

devisiga "Maa ja vabadus" me hiljussime vähemalt 15 aastat,⁵⁵ sest selgas, et rahvas ei mõistnud seda devisa. Oma tähelepanuväärivama avalduseni jõudis see maasude faaktua 1874. a. Tšigirini vandekõne näol, mis sõrduse tõttu varises val samal aastal ja nagu Bakunin faktua, "massa püha asi võitis sellest vähe".

40. udate aastate teisel poolel määratakse juba suuri töölistereie ja üliõpilasrahutusi. 1875. aastal asutati Odessas esimene töölistoyansatsoon Lõuna-Neuema Töölistühriku näol, mis püüis 8-9 kuud. Sellele järgnes samasuguse oigansatsoon, nomenlt 1878. a. Põhja-Neuema Töölistühriku asutamise Peterburis. "Ühriku lõppsihtis oli satraalselise revolutsiooni teostamine, - küsi heitava poliitilise ja majandusliku korra kui tänuvõet ebaõiglase korra kukutamise. Oma lähimas ülesandes seadis see ühriku rahvale poliitilise vabaduse ja poliitiliste õiguste (sõna-, trüki-, koosolekute - jne. vabadus) kätte võitmise. Lähimate nõudmiste hulgas oli samuti ka tööpäeva püramise nõudmine.⁵⁶ Seega töölises, mis alles nüpses revolutsioonilises võitluses esitas poliitilise vabaduse nõude oma programmis varem, kui revolutsioonilise intelligent, narodnikus, ja seda samal ajal, kui narodnikus töölisesi osa revolutsionilises võitluses üldse eiitas. "Zemlja i volja" määrab seda tähtsust

55. Трудноб, commonuna, том III, л. 149.
 56. Вик(б) P ajalugu, Lühiraussus, л. 8.

tööliste poliitilist nõuet kui reetlust, mis temale ilm-
 selt näib ebamuldrovana. Narodnikud vastandavad ratsia-
 losmi poliitika ja võideldes esimese eest, eitavad teist ran-
 gelt, nähes selles sodauluse mõju revolutsioonilises
 liikumises. Plehhanov kirjutab: „Mere, põlgavad „soda-
 loian“ rahadust ja lugevad teda kadashtlekuks, lõusaks,
 sattustine kanna olukorda, kes on väga kaudunud pardi-
 popad.“⁵⁷

Revolutsiooniline narodniklus astub sellal, 40-ndate
 aastate lõpus, oma viimasesse etappi. See on etapp, mil
 ta n.ö. kõrgi enam läheneb teeliselt revolutsioonilise
 tegevusele, oma määrde soovide mõjul ühiskonna
 poliitilise ja majandusliku arengu mõistmisel, selleni
 aga kunagi ei jõua. „Zemlja i volja“ organisatsioon
 tekitab lõhe „... kanna suuna narodnikud seisid ühingi-
 suguse rahuliku tegevuse eest, aga terroristid püüde-
 sid revolutsioonile.“⁵⁸ Selle lähenevise põhjust võib otsida
 ühelt poolt 40-ndate aastate teise poole elavnenud
 massiliikumises, teiselt poolt seni kõrgi narodnike
 poolt rakendatud võitlusmetodite täielisus fiasos.
 Narodnikluses jääb salatsena faktiks, mis praatras,
 levis oma väljenduse individuaalse terrori taktikas.
 „... Nü armetatud terroristide liikumise avas uue epokki
 mere revolutsioonilise partei arengus — teadlik

57. Плеханов, Социализм, том III, lk. 184.

58. Плеханов, Социализм, том IX, lk. 19.

viitluse epohhi valitsusega,"⁵⁹ kirjutab Plehhanov.

Revolutsioonilise rahvusluse oli talurahva demokraatia ideoloogina ning nagu näitab Lenin, ta on tõde ajaloolises mõttes.⁶⁰ Esmesena tõstis ta üles küsimuse kapitalismist. „Kui keita kõrvale rahvusluse teooriate reaktsoonilise keel, siis võib paljastada rahvusluse objektivse sisu – see on võitlus imperialistliku kapitalismi arengu ameerikalise tee eest põllumajanduses, pärisõiguse likvideerimise eest.“⁶¹ Selline on revolutsioonilise rahvusluse progressiivne osa 40-ndatel aastatel. Terroristliku võitlusele süroolusega tegi rahvusluse samamu edasi, kuid see samu kujunes tema, s.o. just revolutsioonilise rahvusluse lõpu alguseks. Eemaldudes terroristliku võitlusest rahvast, kaotas rahvusluse oma baasi ja tõi ning ka oma revolutsioonilisuse allina. Tsarsvalitsusele ei valmis taand ~~sa~~ viilisi kasusi likvideerida sellist rahvast eraldunud Terroristliku organisatsioon.

59. Плеханов, Социализм и народничество в России, lk. 10.
60. st. Ленин, Курс лекций, Том XVIII, lk. 329
61. Заргейский, lk. 47.

3. J. N. Pehhanov narodnikuna.

1876. a. formus Peterburis, kaasans kiriku
elsel väljakul demonstratsioon, millest võtsid osa peamis-
selt töölisid ja õppiv noorsugu, kusjuures väheke oli
üliõpilane. Sellel demonstratsioonil esines revolutsiooni-
lise kõneja Peterburi Üliõpilaste Ühiskonnast Georgi
Valentsovitsi Pehhanov, „Zemlja i volja” liige ja ka
tollal. See on tema narodnikliku tegevusperioodi algus.

1876. a. suvi tüüris üliõpilane Tšernõšev, motiteetud
arvna „193. protsessija”. Tema matuseid kasutas revolutsio-
onitõrje intelligent oma meelevaldase konaldamisega.
Pehhanov kirjutab: „... Tšernõševi demonstratsioonist
töölisid ei võtnud osa, nii kutsi see formus argipäeval,
ja ka tema ettevalmistajad kuidagi ei meenutanud
töölisi: Tšernõševi matte „intelligents”. Ja vaat töölisid
tahtsid teha oma demonstratsiooni, ja sealjuures sellist,
millele oma teravalt revolutsioonilise välisnõu tähe-
lvuult saiputaks „intelligentide” demonstratsiooni. Nad
veensid meid, et kui hästi hakata pihtra ja valida
demonstratsiooniks puhapäev, siis temale koguneb kuni
kaks tuhat töölist. Meie tahtsime selles, kuid igatühes
meist hakkas rääkima mässulise ronnere, ja me andime
alla. Nii formus tuntud kaasan demonstratsioon
6(18) detsembril 1876. aastal. ⁶²

62. Tšernõšov, Lõunemaa, Tom III, lk. 149.

kuua juha parem härrid kuulduvad mõngest demonstratsiooni-
 sest, mis Jisaku kiriku juures, pidi formuma, siis
 oli rahvas selles mõttes ette valmistatud. Töölise tuli
 süüsi demonstratsioonile vaid 200-250 inimest,
 suspans eriti hästi olid esendatud sadamatöölised.⁶³
 Kaasani demonstratsioon oli narodnikute ühes tähele-
 pandavamas sammas just töölisklassi suunas,
 näitas ne ühtlasi, kuivõrd nõrk oli see side seni olnud.
 Sellel demonstratsioonil selguski, et enamik töölisest
 ei mõistnud „maa ja vabaduse“ deviisi, ning et oli ole-
 mas juha töölisklass, kes rapis oma teoretikuid.
 Plehhanov esines siin kui talurahvarevolutsiooni teoretik,
 oma loosungiga: „Maa ja vabadust!“

Alates 1878. aastast tegutses Plehhanov literaatori-
 publitsistina ja ühe juhtivama tyelaseana revolutsioonilise
 narodnikaluses, peades sealjuures süüsi, vaatamata
 valitseva pärsevad kasuistlusele, s.o. massuliste
 teadlastidele, narodnikus-propagandistiks. Ta pääb
 nendele positsioonidele kuuni 1880.nda aastani, mil
 on suunitud emigreeruma välismaale.

Plehhanovi kui narodniku tunnustuseks tuleb
 öelda, et ta pöörab tähelepanu ka töölisklassile ja just
 töölise seas levivale streikilühemisele. Ta nutrab reži-
 rahaldit abs organiseeruma streikivatele töölisele, töölise

63. vt. ibid., lk. 150.

aga tööd katkestama mõttes rahvaüks hõnaga. Ta näeb selles suurepärasest kasvatusloosist vahendit, kuid ei tee kaugemalemünevamaid järeldusi, kui selles mõtte pidada väidet, et „afaloo loob rahvas, aga mitte ühiskond.“⁶⁴ Tegemine rahva seas on partei põu allikas,⁶⁵ väidab ta tersal, kuid põhiliselt mõtleb Plekhanov, nagu tersedu narodnikud rahva all raski talurahvast, kes peab moodustama revolutsioonilise põu, revolutsiooni hegemooni propaganditavas sotsiaalses revolutsioonis. Plekhanov arvab, et valitus peab järeleandumisi tegema reformide näol või, magatase juhul kaasaegse narrature Jordruse sõlm raiutase katui talamehe kirvega.⁶⁶ Igasugune nõrvalikaldumise mafandusliku revolutsiooni (uu. sotsiaalse revolutsiooni) teel nõgendab sordemerel rahvaga ja toob kaasa revolutsioonilise partei mõju languse rahva seas. Polütiline võstlus omab terse-pagultit fähtumat.⁶⁷ See on täüpilise narodniku suhtumise revolutsioonise, diametraalselt vastupidine markstistlike suhtumisele, mis poliitilises vabaduses näeb mafandusliku vabaduse eeldust ja garantüid. Kurji Plekhanov näeb rahvast, kui „afaloo tegijat“, ei saa sellest järeldada, et ta „rahvamassi“ ja „istruu“ osast afaloo saaks sellel perioodil õigesti aru. Nastupidi, ka selles osas Plekhanov jagab narodniku

64. Plekhanov, *Correspondence*, Tom I, lk. 71-72.
 65. *Ibid.*, lk. 126.
 66. Plekhanov, *Correspondence*, Tom I, lk. 124.
 67. *Ibid.*, lk. 126-127.

vaadet. „Tõrksused hukuvad, kuid ühsteke revolutsiooniline energia läheb üle esialgu aruult opositsioonilisse, aga seejärel, näitehaarel, masside revolutsioonilisse energiasse,“⁶⁸ kirjutab ta.

See utepäämus on Plehhanov narodnikuluse doktriinidega solidaarne. „Käesoleval ajal aruult ühishondliku maavaldamise ja rahvaliku tööstuse artiklue organisatsioon moodustavad Venemaal praktiliselt teostatava osa sotsialistlikust doktriinist,“⁶⁹ arwab ta, seejärel tulebki need võtta revolutsionääride agitatsioonilise töö objektiks.

Seet seal, ... kus ta (maa ühishondliku valdamine - G.P.) kirjutab veel maavaldamise valitsevat vormi, teadlikult peatav suhtumise maa talupoegade massi ja intelligentsi poolt temasse võib tähelepanudaval määral neutraliseerida temale vaenulike jõjude tegevust, kui ei jää, muudugi, platooniliselt.⁷⁰ Seeja külakogukond ei pea sugugi tõrjuma laenuema, jätub ühe osa rahvastu peatavast suhtumisest ja kogukond, see nähtus, mida Plehhanov ise ühes oma hilisemas töös nimetab „kriitilise ajaga pões, millel seistes käega ulatuti kommunistliku tegevani“, on päästetud. Tä arwab selle ühise loomungi alla võivat noondada nii tööliste kui talupoegi.

„Maa küsimus, küsimus kogukonna tseleerusest, maa ja rahendus on üksteisega lähedased tööliste kui talupoja

68. Tõrksused, Corakemina, Tom I, lk. 73-74.
69. ibid., lk. 122.
70. ibid., lk. 106.

südamele.⁴¹ Selle nimele kutmiski need majandusliku revolutsioonide ka Plehhanov. Hiljem kirjutab ta, et lään-Euroopa sotsialistlike parteide osavõtule valimiskampaaniast saatasid nad kui lubamatule oportunistide, vägemaata selles tööalalassi kasvatamise ja organiseerimise võimsat vahendit. „Meie lugesime külaajakandade Venemaa sotsiaal-majandusliku arengu lähtepunktis ja sellel samal ajal, ära öeldes poliitilisest võitlusest, me jätsime end rahatahtlikult ilma igasugusest võimalusest kaitsa seda ajakandade küllatü vaheliseajamise kul, kaesoleva aja puustaradest mõjudest.“⁴²

Plehhanovi, kui silmapaistva narodniku tegevuse ei olnud piir, see keeras aastad 1878-1880, mistõttu ka vastav kirjandusliku tegevus tema üldises loomingu, vaid ühe murdosaga moodustab.

Ta on selles tavapärase narodniku-utopist, talurahva demokraatia ideoloog, kes põhilise tegevusmeetodina pooldab revolutsioonilist propagandat rahva, peamiselt talurahva seas.

Alles 1880. a. sunnitud emigreeruma välismaale, Jaaps, tutvustas tal lähemalt teadusliku sotsialismi teooriaga Marxi ja Engelsi töodes, kellede vastu tal juba varem oli suuri austus olemas, ning võtnud selle valgusel reosdeermisele oma senised vaated, läks üle teadusliku sotsialismi positsioonidele.

41. Ibid., lk. 69.

42. Плеханов, Сочинения и материалы к ним, lk. 58-59.

III G. N. Plekhanovi sündumise rahodniklusest
marksimile.

1. 80-ndate aastate rahodniklus.

Alates 80-ndatest aastatest omab marksim Europa tööriistlikumises valitseva roha. Tõrge "... üld-
Funnustatud teadus" suutmata surdagi vähegi tõsist
võitla "kapitali" vastu, kannas tema ees kummardusi
tegeme jätkuates samal ajal kõrge elementaarsema võitluse
demonstreerimist ja sotsialismajandusteaduse vanade lahuste
pordamist.⁷³ Venemaal etendas sama osa rahodniklus.
Rahodnikluse teoreetrand Larmor ja Danvelson (sotsial-
duslõri pseudonüüm N-on või Nikolai-on) nõustussel
küll Marxi majandusteooria küsimate seisukohtade ja
ja tema kapitalismi kriitika ja, kuid kaugemale nad polnud
võimeldid minema. Marksini oli edasi rahodnik fookus
mõrge fatalistliku õpetus, millele vene elus pinda pole. Marxi
ja Engelsi ideed funktsionid pideva püsivuse ja Venemaa
trensuurialusesse kirjandusse, kuid nõrvats nende ja
domineerisid ka alltoodud nimed kui: Proudhon,
Lassalle ja Robertus, viimane neist tulevane reaktsion-
lise spetsialuse ideoloog. Ometi "oli Marxi nimis popula-
laarne Venemaal, nagu mitte kusagil mujal maailmas."⁷⁴

73. Lenin, Teosed, I k., lk. 153.

74. Mjēvū, lk. 244.

ja muutus eriti populaarses 40-udate aastate lõpus
 soses proletariaadi seas ja tema arhaimise poliiti-
 lsile elule, mis väljendus Odessa ja Peterburi tööliskongute
 tegevuses. Kaasa mõjus ka asjaolu, et elu ise tõestas
 selleks ajaks narodnikuluse praktistat mõlbmatust. Kaas-
 aegne, P. Morozov, üks "Zemlja i Volga" juhtidest, kirjuti-
 fab oma memuaarides: "Enamisi mehit (revolutsiooni-
 listest narodnikutest, kes rahva seenu suundusid (C.P.)
 kas väsis või pettus oma esialgses programmis või
 jäi kadunud kusaagi Venemaa sügavuses." ^{"75}

40-udate aastate lõpupeole laarnev rahvaliidumise talu-
 poegade rahutuste ja tööliste streikide näol mõjistas
 narodnikuluse edasist evolutsiooni poliitilise tegevuse suunas,
 Sotsialismi vastandamine poliitilise uues ajalooles olu-
 konas ei tahtnud ilmselt enam sobida, samuti jäid
 tulemata ka kääri oodatud rind. Mõnede narodnikuluse
 saavutatav võimuharumise teooria, millest esondavad
 krahovistid esotas Pjotr Krahovija, kes kuulutas, et
 "nüüd või mitte väga varsti, võibolla mitte kunagi!"
 Võitlusvormia muundab üha laiemad muutmed terror,
 mis jätab rahva revolutsioonilist tegevusest hoopis
 välja ja muundab selle sama okses mõttes värsute
 isiksuste asjaks. Praetras võib see klassivõitlusest
 loobumisele ning muundab selle võitluseks üksikute inimeste

75. Морозов, Токеру моли мугуя... I, lk. 499.

vahel. Teoreetilises aluses selle di narodnikute
 väärtusenaht isiku osast ajaloos. Narodnik, kui
 utopist, pidi ilmselt kedagi idealiseerima - ümbr
 pettunud riies osas (talurahva revolutsioonilistes ins-
 tinctides), muutis oma tegevust vastavalt, üle kandes
 Jersale oma idealiseerimistunni. Kuna nüs osa „Zemlja
 i Volja“ liikmeid seda uut suunda ei pooldanud ümbr
 endiselt tegevuse propagandistliku vormi eelistas, oli
 „Zemlja i Volja“ lõhenemine paratamatu.

Epohhi tähtsava sündmuse „Zemlja i Volja“
 Voroneži kongress 1879. a. paolis. Enne seda toimus
 Lipetski terroristide fraktsioonil eraldi kongress, kus
 töötati välja ühine platvorm Voroneži kongressi jaoks,
 sest nagu jutustab N. Morozov oma memuaarides,
 oli tõsisid kartusi, et terroristide suund propa-
 gandistidelt, nn. „kõlamestelt“ (zpebenyura) lüüa saab.
 Viimase suuna peadeoloogis oli G. V. Plehhanov. Lõhene-
 mine ise tundus küllalt fragiilsena. „Meid polnud
 ju rohkem kui vähest inimest (Peterburi „Zemlja i
 Volja“ organisatsioonid - E. P.) ja me olime harjunud
 üksteisega,“ kirjutab Morozov. Voroneži kongress umbes
 25 maarahastuslast („Zemlja i Volja“ liiget), kuid kongress
 kujunes oma tulemustelt üllatuslikuks. Selgus, et
 mitte terroristid ei kujunenud vastava pooleks,

76. Morozov, Tõlgegu moei mužu, tom V, lk. 507-508.

vaid just „nõukamehed“, nelleda liider, Plehhanov, kes
 kompromissile ei soorunud muna, pidi kongressist
 üksi lahuma. Ta loeti organisatsioonist „Zemlja i
 Volja“ rahatahtlikult lahkunud. Ülejäänud osas
 saarutati esialgu kongressile kompromiss, kuid
 mitte saaks. Lõhe, mis esialgu ära hoiti, sai teos,
 veel samal aastal. Umbes 1/3 maavabastustlastest
 võttis omaks tegutses terrorisleriin taatra, 2/3
 päi propagandisleriin tegevuse foorde.⁷⁷ Lõhenemine
 fikseeriti ka organisatsiooniliselt, kujunes kaks uut
 organisatsiooni: terrorisleriin tegevust proletoor
 „Narodnaja Volja“ („Rahva tahe“) ja vanal platoomil,
 s.o. propagandisleriin tegevuse, „Tšornõi peredel“ („üldine
 ümberpaajamine“).

Terrorisleriin kasvab loogiliselt välja varasemast
 „maasulbusest“. Tema kandjateks said „rahvaste usu
 kaotanud narodnikud“. Tegevussihtis seati nüüd rõõmu
 kaaramine intelligentisid koosneva vandenõu poolt, kes
 seepäril moodustab aputise revolutsioonilise valituse ja
 korab rõõmu, kuni algab rahvarevolutsioon.⁷⁸ Kuid
 propageeritavas rahvarevolutsioonis „Narodnaja Volja“
 partei ei arvestanud mitte ainult tööliste ja talurah-
 vast ning isegi mitte peamiselt neid, vaid sõjaväge ja
 just ohortserkonda ning õppivat noorsugu.

77. vt. Торгунский, lk. 35-36.

78. vt. Плеханов, Каким образом, lk. 359.

Loodeti ka liberaali veenda selles, et nende ja sotsiaal-
 revolutsioonilise partei (s.o. siis „Narodnaja volja“
 partei) huvid langevad kokku ning püüda kuulutada
 vene revolutsioonile euroopa ühiskonna kaastunne.⁷⁹
 Sellisena kujutas see tegelikult kodanliku revolutsiooni
 loosungit, mitte talurahvarevolutsiooni, s.o. kodanliku-
 demokraatliku revolutsiooni loosungit ning oli teroris-
 sammuks tagasi, samal ajal kui „rahvatahtelaste“
 („Narodnaja volja“ partei liikmed) praaktilise revolutsio-
 onilise tegevus oli sammuks edasi võttes narodnikides
 varem valitsenud võludega. Plehhanov tähendab täiesti
 õigesti, et kodanlus, sellest ju ohvitserkonna ja
 intelligentsi enamus talajal komplekteerus, ei lähe
 mingil juhul rahvatahtlusele vastu „punasele fondile“.
 Morozovi märkused, et „kogu oma olekuaja jooksul
 „Zemlja i voljas“ ja „Narodnaja voljas“ ma ei mäleta
 ühtegi ühtegi sõnelust meie keskel sotsialistidest...“⁸⁰ ja:
 „... sotsialismi võrreldeti eranditult kõigi poolt idea-
 listlikus mõttes Faurieri ja Oweni järgi, aga ka lihtsalt
 ei määrateldakuidagi,“⁸¹ annavad iseloomuliku pildi
 sellest, millises sotsiaalses „rahvatahtelaste“ teoreetilise
 faasi pidi olema. Naudenõuga muudeti sotsialismi
 vart sõltuvaks naudenõulaste individuaalsetest omadus-
 test, mitte aga ühiskonna materiaalsest baasist,

⁷⁹ St. Trexanov, Casuamuzi u nauupureckae Topoda, lk. 64-65.
⁸⁰ Morozov, Tokepu uveii muznu, 50m II, lk. 502.
⁸¹ ibid., lk. 503.

millele ju XIX sajandi II poole Venemaal sotsialismi
võidukus reaalselt pündus.

Inatsõvi järgi Venemaa kõrgemad seisused ei suju-
tanud endast mingit põudu, nende ja neid esindava
valituse vastu suunati desorganiseeriv terror, mis
pidi pinna valmistaama „võimu kaaramiseks“. Sellele
pühendasid „Narodnaja volja“ partei kogu oma jõu
40-udate ja 80-udate aastate vahetusel. Näitena võts
juua nende tegevus Aleksander II suhtes, millele korral-
dati kolm suuremat atentadihatsat: 18. XI 1879. a.

Aleksandrovsui all, 19. XI 1879. a. Moskvas, 5. II 1880 –
Peterburis plahvatus Talrepalees. Nüümasse aonaldas
Stepan Blaturnii, tööline-revolutsionäär, mis Põhja-
Venemaa Töölisühonju partei, kelle terroristid oma mõju-
dele alistasid ja seega täielisest revolutsioonilisest tööst
kõvale juhtisid, mis ilmekalt demonstreerib nende
suhtumist töölistesse, kui abinõudesse, mida võib
ära kasutada terroristein võitluse huvides, hoolimata
salgures eriliselt nende käekärgust. Stepan Blaturnii
kuvas tsarivalitms. kolmele eelvalmarustud tsari-
vastasele antrosõule lisandus nelk ettevalmistust tema
tapmiseks ning lõpuks kahesas suurim ant 1. III 1881. a.,
mis tööpoolist õnnestus Aleksander II tappa.⁸² Tõrgile
marustud suurematele antrosõudele lisandus nelk terve

kida väärmeid tapmiskatseid ja ettevalmistusi ümbr
koratnusi selles, milliseid Bagutšarski ei loenda.

Selle suure vaeva tulemusess oli, et Aleksander I asemel
tuli Aleksander III ümbr määratema pääsenud valge
terror pühaks ära kogu. "Narodnaja volja" organisatsi
ooni. Osa ^{mehest} emigreerus, osal õnnestus ennast varjata,
osa aga vangistati tsaarvalituse poolt. Bagutšarski
märgib, et 1883. a. suvel põlunud rahades enam kedagi
peale Vera Figneri ja õuji arreteeriti samal aastal.
On võimalik, et see mõnerõna lüaldatatud on.

Rahvatahtelaste hukku määras nende eralda
tus rahvast. Lenin kirjutab: „Mitte sugugi mitte eita
des vägivalda ja terrorit printsipiis, meie nõudsmine
tööd sellise vägivalda vormide ettevalmistamisel, millest
arrestatsioonid massi rahetule osavõtule ja kordlustarvid
selle osavõtu.“⁸³ Rahvatahtelased vastupidid, eemaldasid
rahva sellest võitlusest. Lenin kirjutab: „Kapitalistliku
ühiskonna ainuõnnesse revolutsioonilises klassis on
proletariaat, teised osaltelt ja vaid teatud frigi
mustel.“⁸⁴ Rahvatahtelastele oli proletariaat rumas
ühiskondlikus klassis, kella nad kui revolutsioonilist
jändu arrestasid oma rahvarevolutsiooni Teoorias.
Just revolutsioonilise praaktria ja mõtterevolutsioonilise
teooria vastuolu olis see, mis tuli ilmsiks sünd-

83. Lenin, Collected Works, Tom. VI, lk. 173.
84. ibid., lk. 175.

muste kärgus või naja tähendab Plekhanov: "...idude
kärü" ka siin jäi maha "aspide kärgust" ⁸⁵ ja tule-
musena oli täiesti krahh.

Terve organisatsioon, "Tšernõi peredel", säilitas kõrv
revolutsioonilise narodnikluse anarhistlikud eelarvamused nii
poliitria, riigi, kui ka muus osas. Lähtudes seisukohest, et
"rahva hääl on jumala hääl" (Plekhanov) ja et "...majandus-
likud suhted ühiskonnas teenivad substraadina kõrgi üle-
jäänud inimeste suhete kategooriate jaoks" ⁸⁶ seadis see
grupp oma peamiseks maa üldise ümberajamise faotluse,
mollu pidi kõrvaldatama ka kõrv sotsiaalsed pahed.
Sealjuures kuulutas "Tšernõi peredel" end võimalust võida
kõrgi Venemaa sotsialistide organis. ⁸⁷

Marx oma kirjas Engelsile 1880. aastal naeris välja "Tšernõi
peredeli" pooldajad kirjutades: "Venemaal, kus "Kapitali"
loetakse ja hinnatakse enam kui mujal, mere edu on valgi
tähelepanuväärne. Mere omame seal, ühest küljest, krii-
tikuid (peamiselt noored ülikooli professorid, mõnedega neu-
dest olen ma isiklikult tuttav, aga samuti ajakirjanikud)
ja, teisest küljest - Terroristide keskkomiteed, selle pro-
grammi hiljuti salaja kriitikud ja välja antud Peter-
burgis, kutrus esile suure viha anarhistide keskel Šveitsis,
kes Jenfis välja annavad "Tšernõi peredeli". Enamasti
nendest (mitte kõrv) jättis Venemaa vabatahtlikult maha,

85. Плеханов, Социализм и народничество в России, lk. 25-26.

86. Плеханов, Социализм, том I, lk. 116.

87. ibid., lk. 108.

ja vastupidi terroristidele, kes riskerivad isikliku rahaga, nad moodustavad ühinevõimetatud propagandapartei (et teha propagandat Venemaal, nad sõidavad Jenfi! mullone qui pro quo!). Need härrad avaldavad end igasuguse revolutsioonilise-politilise tegevuse vastu. Venemaa peab ühe hõlga hüppama üle anarhistra-nommunistri-ateistlikku paradüsi mille ühinevõimetatud põhimõtted sadunud Basunov seigel täiel märkeli lasi.⁸⁸ See näitab kui palju Marx hindab kõrgemalt „rahvatahtelasi“ hoolmatu nende teooria hõlbmatusest, just tegevusest pärast, võimeldes „uldrõste ümberajapateja“, kes faktiliselt igast revolutsioonilistest tegevemisest alid loobunud muutis selle paljaks fraseoloogias.

Pärast 1.11 1881 muutus uldrõste oluolud radikaalselt. Juba enne seda, alates „Zemlji i volpi“ lohenemisest peale, oli nooruu hüivanud revolutsioonilise propaganda talu-rahva seas, nüüd hakkas eksisteerimast igasuguse organiseeritud revolutsioonilise tegevus. „Revolutsioonilise intelligenti ilmutas hanglaslikuu ennastsalgarust; ta soovitas hülgavaid hanglastegusid, kuid tema jäänd olid lõplikult ära kulutatud, samal ajal kui reaktiivon kasvavas ja nõvenes.⁸⁹ Selles olukorras liberaalsed organid sahetasid momentaalselt tooni, radikaalsed hävitati. „Paha Druzina“, usnumata poliitsid, stris „ehtsaid“

88. Mapae u Euraise, Corusenne, Tom XXVII, la. 100.

89. Euresandob, Corusenne, Tom IX, la. 21.

"rahvatahtelari" ning sellistena laagerid nähtuse alla rzeji
ihu-medra Botvini, professor Manassein, D. V. Starov, Moskva
doutov Bonov jt.⁹⁰, nn. legaalsed narodnikud.

Selles reaktioonis, mis "ilmutas töölist niolailikku energiat",
kuigi teostajaks oli Aleksander III, kaotas revolutsiooniline narodnik,
loplikult piirata oma jalgaalt ning siitpärast võime jälgida ta pidavat
allakäri. Jäaa enam ja enam tugevad liberaalsed tendentsid
ning siitpärast kumpab liberaalne narodnik, mis "olis kaotanud
vana vene sotsiaal-revolutsioonilise narodnikuse head küljed,
on... tugevasti niini kaaranud niist selle suurmat reast - klassi-
antagonismi mitte mõistmisest Talurahvas endas..."⁹¹

Lisid mitte "valges terroris" ei peitu narodnikuse allakärgu
põhjus, see põhjus asetseb palju sügavamal, kuna reaktioon
vaid soodustavalt saasa niinis. Põhjusiks oli mita lohenemine
suureks hulga proletariaadis ja kapitaaliks "kulaakiks". Lenin
kirjutab: "Temaga (kulaaga - G.P.) koos on lõhes tunnud ka vana vene
talurahvasatnaloni, loovutades oma koha niist poalt töölistriia-
lismile; teiselt poalt degenererudes labasest väikekodanlikus,
radikalismis."⁹² Allakärgu põhjusiks võime lugeda ka narod-
nikuse eraldumist Talurahvameestest koos sirdumise ja
terrorismile. Väikekodanlike oportunistide näes labastus esialgne
revolutsiooniline narodnikus ning elas üle oma niigava
mandumise Davielsoni, Vrontovi, Mihailovsni, Juzakovi,
Kriivenao jt. Töödes. Revolutsioonilisest jäi vaid kodanli-
demokraatliku praes.

90. H. Bourgraveni, lk. 819.

91. Lenin, Tööd, I k., lk. 227.

92. ibid., lk. 235.

2. G. N. Plekhanovi tegevus aastatel 1849-83.

Juba varadumana tunneb Plekhanov, nagu kelpool
tähendatud, huvi ka tööliste ja tööliikumise vastu.

Morozov kirjutab: „Ta tegutses liberaalide keskel –
räägiti monust, nagu räägiti, et mõni seltsimees
Plekhanov „tegutses tööliste keskel“.“⁹³ Suhtumise tööli-
ikumise evolutsioonides tal sel teel, et Plekhanov loobub
tööliste, kui revolutsioonilise elemendi eitamisest, ei pa-
nerd aja vähesuse tõttu põhiliselt revolutsiooniliseks jõuks,
selleks jääb endiselt talurahvas, arvult palju üle-
kaalukam. „Sotsiaalse pöörde puhul on tööliikumise talu-
probleemide hõinalisus lütlisus. Lõuna revolutsioon peab
ja võib valitsuse jõud nõrgale juhtida ja anda talu-
probleemide ülestõusule aega tugevuda ja areneda võitmatuse
astmeni,“⁹⁴ kirjutab Plekhanov. Agraarrevolutsioon ei ole talle
enam nähtuseks, mis kõri sotsiaalsed pahed nõrgal-
dab, see pole näiteks võimaline hävitama maaraoman-
dust.⁹⁵ Tehes selgi sammu edasi, kirjutab ta: „Nii
südas näisoleval ajal juba pole võimalik tagasi-
pöördumise isoleeritud, hävitavalt lihtsate tootmisel, siis ainus
võimalik töölistisimuse lahendus peitub kapitalistide
ekspropriatsioonides ja tööliste kollektiivse valdumise
organiseerimises.“⁹⁶ See areng vormub põhiliselt Marxi

93. Морозов, Токеева мои мемуары, том I, л. 456.

94. Плеханов, Социализм, том I, л. 70.

95. Ит. ibid., л. 118.

96. ibid., л. 119.

ja inglisi keoste mõjul, millega Plehhanov neil aastatel tutvub, eriti atendas suurt osa Marxi „Kapital“ . Plehhanov püstitab devüüsi : „Töölise, võta vastu, talupoeg-maa!“⁹⁷ See ei tähenda muudugi, et ta oma varasemad positsioonid oleks muutunud. Märkides ära külahoogumanna lõhenemist (mis süüski ei tavalisest teada sellele soodsate tingimuste puhul kindlat tulestiku kuulutamast) ja tööliste hufunemist maastuund talupoegadele, millele tähelepanek täiesti toele vastab, teeb ta sellest nähtusest vale järelduse anarhistliku-bakunistliku vormis, nimelt, et „... küüsi organisatsioonid purustamine peab moodustama mere esimese ülesande.“⁹⁸

Sellel järeldusel pole midagi ühtset klassivõitluse õige mõistusega ning näitab ühtlasi, kurnõid pundulriid olid Plehhanov arusaamad marksistid, vaatamata ühisele õigetele seisukohtadele.

1899. a. „Zemlja i volja“ lõhenemisel on Plehhanov see, kes kõrge kindlamõni kaitseb propagandistlikku taktikat revolutsioonilise tegevuse meetodina ning asub „Töölise peredeli“ etteotsa. „... Sotsiaal-revolutsiooniline partei peab rahva vüma „üldise ümberpöörise“ passiivsest ootamisest, mis peab ülevõlt teostuma „maa ja rahaduse“ aktiivse nõudmiseni, kuulutatud alt“⁹⁹ kirjutab sel puhul Plehhanov. Tä ei eita terroristliku

97. ibid., lk. 131.
 98. ibid., lk. 116.
 99. ibid., lk. 117.

tegevuse tähtsust, ei poolda aja seda, kuna ta revolutsioonilised jõud kallutab kõrvale majanduslikust revolutsioonist, millele omakorda, nagu eelpool nägime, suure asprapricemise rõude püstitaarsija, hakkab Plekhanovile ise poliitilist ilmet omandama.

1880. a. on Plekhanov sunnitud emigreeruma Venemaalt, kus „väljakannatamatult sumbumud õhku tundub nagu ührihondlikus atmosfääris. „Valitseja sõna ja tegu“ levitab ehtsat paanikat ja isegi lapsed mängivad sõjakohtuid ja surmanuhtlusi. Venemaal röhub meedus, asetatud ajaloo poolt igale mahajäänud ja demoraliseerunud maale.“¹⁰⁰ „Peematus Venemaal“ otsida armetanud poolt, pagedatud Nikolai I poolt kaugaarasse. „Midagi kindlat ei olnud, peale unistuste, ja nende jaoks ei olnud vabadust.“¹⁰¹ - kirjutab Morozov.

Plekhanov siirdus Genfi, kus aetes vene emigratsioonis keskus. Erialsu on ta veel edasi „Isõnnai peredeli“ juhtis ning koos oma kaaslastega saab Marxi süütsua osaltseks, kes nende revolutsioonilisele fraasoloogiale vastandab Ferraristide prantselise tegutsemise ning seisukoha väimaste poolt võtab. Lõppkokkuvõttes tuli aja nü Plekhanovile endale kui ka vene revolutsioonilisele liikumisele kasvas see emigratsioonis. Plekhanov tutvus kõrgi Marxi ja Engelsi teostega ning lõi isralsin kontakti

100. Плеханов, Современная Россия, том I, lk. 124.
 101. Морозов, Токтепу ноци музуну, том II, lk. 504.

Engelrija. 1882. a. võltsis ta vene keelde, "Kommunistliku partei manifesti", mille Marx ja Engels varustasid spetsiaalse eessõnaga, kus nad märgivad järjekordse revolutsioonilise situatsiooni elementide kohaselt tsaar-venemaal, mille tulemusena Tsaar, see "Euroopa reaktsiooni eestvedaja", on müüd "Gatsõriasi riikide revolutsiooni sõjavang" (jutt on Aleksander III, kes pärast Aleksander II tapmist Troonile sai uue atendaadi kartusel erialgu Gatsõriast, sõjavägede kaitse all, üldse lahenda ei fulgenud - E.P.) ja Venemaa moodustab Euroopa revolutsioonilise liikumise eelrae.¹⁰² Marx ja Engels arvavad, et "kui Venere revolutsioon on signaaliks tööliste revolutsioonile Läänes, nii et mõlemad täendavad teineteist, siis praegune riigivõimude maandum võib olla kommunistliku arengu lähtepunktis."¹⁰³ See on arusaadav, kui silmas pidada, et Marx ja Engels hindasid väga kõrgelt praatilist revolutsioonilist tegevust. Terroristliku tegevus oli tollal täis hoos (1881. a.) Venemaal, kuid see oli revolutsiooni oletuli, mis väga kiiresti läbi põles. Apaloo dialektrua muutis selle vaid mälestuseks, sunnagistest saugelastegudest.

Lähem tutvus marksismiga, mis seni siiski juhusliku laadi oli omanud, mõjus otsustavalt raasa Plekhanovi siirdumissena marksistlikele positsioonidele,

102. Marx ja Engels, Kommunistliku partei manifest, lk. 8.
 103. ibid., lk. 9.

mis ka pärast kolme aastat ettevalmistust, 1880-83, 1883. aastal toimus.

Samal aastal, kui suri Marx ja inimkond Engelsi sonade järgi jäi „ühe pea võna lühemaks“, pandi Genfi G. N. Plekhanovi poolt alus vene esimesele sotsiaal-demokraatlikule organisatsioonile, „Töö vabastuse“ rühmale, ning sümpale nõeldaksegi Plekhanovist kui marksistist. „Marxistliku filosoofia vastuvõttus ta oli ette valmistatud noju ulneva vene filosoofilise mõtte arenguga. Ta tahis vene suurte revolutsiooniliste demokraatide suurepärase hooli...“¹¹⁰⁴

Kuid oma teadvuses Plekhanov evolutsioneris marksimist, sest noju nägime, et marksiid marksiidid ideid võib kohata ka tema varasemates värgutistes ning seetõttu osutus arvata vasti hiljem, abjektürsekt soadustate tegurite olemasolles, millest töö eclassis närgus peatuome, põsmaltius ka tema tagasivolutsioon marksiidist oportunisti.

104. Hogue, lk. 4.

IV G. N. Plekhanov - marksismi propaandist.

1. "Töö vabastuse" rühm marksismi levitamisel
Neuemaal.

1883. a. Genfis, endise "Töörühmi peredeli" liikmed - Axelrod, V. Zassulits, Deitch jt. moodustasid Plekhanovi juhtimisel "Töö vabastuse" rühma. Selle programmilised printsiibid töötas välja Plekhanov. "Töö vabastuse" rühm seadis endale järgmised ülesanded: "1) teadusliku sotsialismi ideede levitamise Marxi ja Engelsi originaaltööde ja nende koostööna tähtsimate teoste tõlkimise teel vene keelde, pidades silmas erisuguse ettevalmistustaseme ja lugejaid. 2) Meie revolutsioonide hulgas valitsevate õpetuste kriitika ja Vene ühiskondliku elu tähtsimate küsimuste läbitöötamise teadusliku sotsialismi ja Neuemaa töötava rahvastrüümi huvide seisukohalt."¹⁰⁵

Ajaloolises kirjanduses on avaldatud seisukohti, nagu oleks "Töörühmi peredeli" oma sotsiaalse evolutsiooni tagajärjel jõudnud marksismile ja selle tulemusena tekkinud "Töö vabastuse" rühm, sellest tulenevalt oleks marksism Neuemaal nagu arenenud sotsialismist. Tegelikult Plekhanov ja tema seltsimehed jõudsid marksismile oma

105. Плеханов, Социализм, том II, lk. 22-23.

narodniklõhest seisukohtadest loobumise teel. ¹⁰⁶ „Narodnaja volja“ punstamisega ei liivideerunud narodnolus Venemaal, ta näis vaid alla põhjustel, mis selpool toodud.

Samal ajal tööliikumise kasvas. 1885. a. formis kuulus Morozovi manufaktuuri streik. See oli murrenguliseks momentis vene 80-ndate aastate tööliikumises, avaldades määratud mõju edasisele tööliikumisele. „Morozovi vahvaks olid tööliid, kes tegid läbi klassivõitluse kaali maa terites ettevõttes, võtnud osa tööliste organisatsioonidest ja võtsid organisatsioonide ja juhatada streiki.“ ¹⁰⁷

Narodnoluse samasegu allakäsi näitas veel uord, et tööliste revolutsioonilise liikumisega polnud tal midagi ühist. Tööliikumise rapis oma teooriat, milleks võis olla ainult marxism. Purustada narodnoluse teooriad ja anda vene arenevale tööliikumisele marxistliku ideoloogia - selline oligi ajalooline ülesanne, mis „Töö vabastuse“ rühma ette kerus ja mille lahendamisele ta asus. „Töö vabastus“ pidi polemiseerima anarhistidega, bakunistidega, vana tüüpi narodnikutega, rahvatarkelastega ja ka un. „marxistidega“, kes ei saanud aru poliitilise võitluse tähtsusest proletariaadi emansipatsioonis. „Arvult ületades utopistliku setialõmi, arvult võitluses sellega kujunes marxistliku ideoloogia. Leavin käärib, et ta (marxistliku ideoloogia - G. P.) on välja mannatatud

106. H. Popovskii, lk. 82.
107. Popovskii, lk. 75.

Venemaa poolt. ¹⁰⁸

"Töö vabastuse" rühm kritiseeris teravalt "Narodnaja volja" võimuharumise teooriat lühides seda tõjus-
tatult avantüristlikuks arüü kutms sotsialite töötama
töölisklassi ja talurahva hulgas. "Töö vabastuse" rühm
arvus ettevalmistusi teema sotsiaal-demokraatliku
partei loomiseks Venemaal. "... Naja palju väidab, kui
vene narodnaja ja vene rahvatahtelised muutused
lihtsaks vene marksistideks ...", ¹⁰⁹ — kirjutab Plehhanov.

"Meie paneme ette kõigi fraktsioonide ja rühmade
sotsialistidele, kas nende vaated väljenduvad "Perjod",
"Rabotni" või "Obština", "Zemlja i Volja", "Natsalo",
"Narodnaja Volja", "Tšernõi Peredeli" või "Gromada"
väljaanne tege — ühruuda teos, kahtlemata
kasulikus meele kõigile." ¹¹⁰

"Töö vabastuse" rühm seadis nõuaks kahe vene
sotsiaal-demokraatide programmi projektid 1884. ja
1887. a. 1884. a. programm oli suurem sammuks edasi
sotsiaal-demokraatliku partei loomise muinas, kuigi
sõaldas rea suuri vigu. Näites tunnustati selles
terroristliku võitluse vajalikkust ja näuti "kiikliku
ali töötavate assotsiatsioonidele." Need olid narod-
noloi teadeke fäänused. 1887. a. programmi projekt oli
juba praegu vata nendest vigadest, kuid siin teji Plehhanov
teise suure rea, —

108. Apoalabennü, lk. 95.

109. Plehhanov, Социализм и народничество в России, lk. 61.

110. Plehhanov, Социализм, том I, lk. 147.

talurahvale vaadatakse kui reaktiivsele jõule.¹¹¹
 Seda juba siin ilmusvad Plehhanovi tulevaste mentsionistria
 progade algeod. kuid peale selle salsdamid need programmid
 ka täiesti õigeid ja vajalike elemente, näiteks, et aruandes
 reserivas, võitlejan, sotsialismis eest võib olla tähtsust,
 on viidatud „ühiskondlike suhete ümberaundamiseks“,
 „poliitilise võimu kaaramisele töölisklassi poolt“ jne.¹¹²

Lenin kirjutab: „Sest võivad ja peavad vene sotsi-
 aal-demokraadid mere arvates vene sotsiaaldemokraatliku
 töölispartei programmi aluses võtma just „Töö Vabastuse“
 rühma projekti, mis vajab vaid üksikuid redaktsioonilisi
 muudatusi, parandusi ja täiendusi.“¹¹³

1883. a. ilmus Plehhanovs raamat „Sotsialism ja
 poliitiline võitlus“, mis pani aluse marxismis ja narodnik-
 luse vahelisele võitlusele 80-ndatel aastatel. See hülgas
 poliitilise teos võttis terava kriitika alla narodnike po-
 lüitilist võitlust eitava teooria ja demonstreeris kogu-
 halt, muivõid palju Plehhanov-marssist ja dialektri
 oli mõigemal narodnikute ummikusse jooksnud filo-
 soofid. 1884. a. ilmus tema teine silmapaistvam
 teos - „Mere lahustumine“, kus esmakordselt esitati
 nula kihitumisprotsessi marxistliku analüüs. Propagandes
 marxistlike ideid täestas Plehhanov, et tuleviti kuulub
 töölisklassile. Lenin nimetas seda teost esimeseks

111. vt. Zapozhskii, lk. 84.
 112. vt. Lenin, Teosed, 10 k., lk. 201-202.
 113. Lenin, Teosed, 10 k., lk. 202.

sotsiaaldemokraatlikus teoses Venemaal.¹¹⁴ See teos oli ette-
 valmistav etapp Lenini tööle „Kapitalismi areng Venemaal“.¹¹⁵
 Narodnaud võttid need teosed vaenulikult vastu. Avali-
 kalt astusid välja Lavrov, Tikhomirov jt., Odessas keeo-
 lutsioonilised vanausulised konradid isegi teose põlv-
 tamise, kuid vaatamata igasugustele faaristusele marksistli-
 kud ideed alustasid Venemaal oma võiduränu. Nende mõjul
 tekkivad 80-ndatel aastatel Venemaal esimesed sotsiaal-
 demokraatlikud organisatsioonid, nagu Blagojevi rühm
 Peterburis jt.¹¹⁶ Suga „Töö Vabastuse“ otsene teene oli see,
 et paralleelselt 80-ndate aastate streigitõukamise kampa-
 ga tekkisid ka esimesed marksistlikud organisatsioonid
 Venemaal, kuigi ei need organisatsioonid ega ka „Töö
 Vabastus“ ole ei juhtunud seda tööslükumist, vaid
 kumbki elas omaette ja arenes omaette.

a. 1887-88 märgitakse kui kuissaastad püritajures
 vene emigratsioonis. Eriti mõjus demoraliseerivalt Tikhomi-
 rovi, kuhu „Narodnaja volja“ peaideoloogist ülemineu-
 traarivalitsuse teenistusse („Moskovskie Vedomosti“
 redaktoriks), mis neil aastatel formus. Tikhomirov, kes
 leidis end liig vara olevat selles, et marksistlikkade,
 õigustas oma renegaatlust sellega, et „Molai ajal
 arenesid paljud nendest ideedest, millestega kuni praeguse
 hetkeni elab mere ühiskond.“ Plekhanov vastas:

114. vt. Lenin, Teosed, I k., lk. 170.

115. Ulyeiti, lk. 284-285.

116. vt. Popogusheva, lk. 84-85.

"Su on õige, kuid ärge rühastage härra Tikhomirov ja lubage küsida teilt, milline oli selle jumes Nikolai, selle "närgi reaktiivide kaardiväe paavsti" osa?"¹¹⁷

Objektivselt oli see samade laagnusmelleolude kajastus vene emigratsioonis, mis tabas kõigi varasemat revolutsioonilist rahodniklust kakssakümneendatel aastatel. Plehhanov, kelle pooldajastandard kuigi arvukas polnud vene emigrantide seas, kirjutas selgukul:

"Kuid mere ütleme endale: nüs revolutsionääridest läts üti valituse poolele; häda pole suur, elagu revolutsioon!"¹¹⁸ Arvult marssist võtsi üti kirjutada ja pääda hõndlaks revolutsiooni ideali perioodil, mil, kui kirvitada tema enda sõnu, "... "mere intelligentne mäte" kujutab endast mingisugust eksinud lammas..."¹¹⁹

Teisel ajal perioodil kirjutas Plehhanov valua silmapaistvaid marksistlike teoseid, nagu: "Mourstlini apaloonasituse arengu küsimusest", "Küürusali isran osast apaloon" jne.

Ka Engels tutvus Plehhanovi töödega. 1885. a. kirjutas ta Vera Zassulstšile: "Enne kõike, hõndan, ma olen uhke sellele, et vene noorsoo keskel eksisteerib partei, kes süramalt ja ilma klausliteta võttis vastu Marxi suurel arpanudusilind ja poliitilised teooriad ja atustavalt katkestas sidemed oma eelkäijate anarhistlike ja mõnerõnna slavofilsete traditsioonidega."¹²⁰

117. Плеханов, Социализм, том III, lk. 62

118. ibid., lk. 44.

119. Плеханов, Нами разномыслие, lk. 169.

120. Маркс и Энгельс, Социализм, том XXVII, lk. 461.

See kõige hõlmav "Töö vabastuse" anti büroksi poolt
parast seda, kui ta oli tutvunud Plekhanovi "Mere
laksaminekutega".

Su periood " ... oli alles marxismi teooria, narksmi
idude, sotsiaaldemokraatia programmide põhimõtete
tõukimise ja tugevumise ajajärk Venemaal. "121 Venemaa
kasvavale töölisklassile taati teooriarelvu püri taja
ning nende esimeseks sepikoopaks kujunes 80-udate ja 90-udate
aastate vahel "Töö vabastuse" rühm. Ta " ... aruult
teoreetiliselt pani aluse sotsiaal-demokraatiale ja
tegi esimese sammu töölisklassile lahenemises. "122

2. Plekhanovi võitlus narodnikute vastu
80-udatel aastatel.

a) Plekhanov külakogunoonast ja vene majandusliku
korra omapärasest.

Esimesena kannas Marxi "Kapital", tõlgitud 1872.a.
vene keelde, mõjutama Vene omapärase arengu tee
teooria aluseid. Fajnes ühe kümne aasta ajedat
poleemilist võitlust küsimuse ümber, kas Venemaa
peab või ei pea läbi tegema kapitalistliku arengu
etappi. See küsimus tundus Follaja revolutsionääridele

121. Lük(6)P ajalugu, lühikursus, lk. 15.

122. Lennin, Lõunemaa, jona IX, lk. 205.

kõige tähtsam, sest nagu nende revolutsioonilise
 teooria oli üldiselt ehitatud sellele omapärasele, vene sotsia-
 lismile, mis pidi toetama seda, et vene talu-
 praeg on juba oma instruktõit hõmmustit, hõmmust
 ise aga suudab endast hõmmustliku ühiskonna alg-
 idu. Tegelikult põhines see narodnikleri tees Lääne-
 Euroopa maapäandusliku arengu mõtte-tundmisel. Jälgige
 Lääne ühiskondade tekkimise protsessi - ja te leiakite
 kõigepealt ühte omavõlli maale, ühiskonna progressiga ta
 loovutas kõigepealt koha eravõlli, järelvalt, ta ei
 võis vältida sama saatust üksi ainult Venemaal, ¹⁸³
 kirjutas Marx. Seda mõtte hõmmustliku ühiskonna
 algidu, üldise mõtte uue algidu ei näe ta sotsialismis,
 vaid erialgse ühiskondliku formatiooni viimast faasi,
 millele samaaegselt on ülemineku faasis maa ühis-
 valduselt eravõlli. Kuid see ei tähenda, et arengu
 teie te pole võimalik. Sõltub ajaloolisest keskkonnast,
 kas võidakse kollektiivne või eravõlli vorm ühiskonna.

Venemaa jätkas seda arenguteid, mille
 kohta Marx 1877. a. kirjutas "Otsesest renessanssi Zapiski"
 formatioonis, et "kui Venemaa jätkab veel aastat kümme
 mõnekuul seda teid mõõda, misda mõõda püües
 1881. et aastast, siis ta laseb mõõda parima juhuse,
 millele ajalugu

123. Маркс и Энгельс, Курсивная, том XXVII, с. 693.

kuuagi paksus mõigile rahvale, ja tunneb kapitalistliku
hona nõu riikliku riikluse. "124

Narodnikud, kes on teoorias rajanud arengu
staatiline, polevad seda apalooli arengu dünaamikat
võimelised mõistma ja seetõttu seavad nõuanna lõhenemise ja
lagunemise faktiga silma silma vastu, hakkasid sõnelda
'defektidest' ühiskonnas, kutudes valitust neid reformidega
arstima. ".... Imede aeg on möödas ja pole mitte ühtegi
parteid, kes võis hända: "Lõpke, taotlikud jõud, ära
lõigata, kapitalism!" "125 kirjutas Plehhanov. Örgi analüüsi
hülasõnanna toimuvale muudatustele võis anda
arvult teadusliku sotsialismi seisukohtadest lähtudes,
kuvitades nimelt arengu dünaamikast, mitte staatikast,
revolutsioonilisest, mitte konservatiivsest küljest, mitte
ühiskondlike suhete harmooniast, vaid nende vastuoludest.
Selle analüüsi vene hülasõnannast andis oma töodes
(peamiselt "Mere lahkuminekute") Plehhanov. Ta näitas,
et nõuanna valitsevad kodanlikud, mitte sotsia-
listlikud tendentsid, et nõuand pole peamiselt võime-
line kinnitada pöörama kommunistliku arengu teele.
Sotsiaalse keskuonna omadused määrab loomispõhude
seisund antud ajajärgul. Käesolevas ajaks on
loomispõhude seisund nõuanna, ette valmis-
tatud rahamapaneluse.

124. Маркс и Энгельс, Социализм, том IV, ca. 375.

125. Плеханов, Социализм и коммунистическая борьба, ca. 21.

arengiga, nii aegade jänduud, et tema ainuseks töörii-
 fungis on lagunemistung. Nanas vormis areneb uus srisu,
 mida vorm pole enam võimalike varjutama. Srisu ja vormi
 vastuslu on reaalse, kogukonna edasist arengut suuna-
 va tegurina päevakorda tõusnud. Kogukond on muutu-
 mas kulakute kogukonnaks, kus isegi kõige väinsem jolla-
 töö" vorm püüab omandada kodanliku meelomu. ¹²⁶

„Kodutöölised ei ole siin veel suure tööstuskapitali
 konkurentsi tundnud, kuid eksploatatori osa
 täidavad suurepäraselt — oma vend — talupoeg või
 kaupmehed, kellelt tootjad saavad toormaterjali ja
 kellele nad üte annavad valmis produkti.“ ¹²⁷ Lapsi
 müüakse nende juurde õpilasteks, kus nad siis
 moodustavad vahetuse nähtuse pärjorvast ja
 paljorvast, alles enam lähedased esimesele kui teisele.
 Valitsejateks on paljudes kohtades muutumas fakti-
 liseelt juba kulakud, hõtsmikud, kaupmehed jne.,
 kes oma liigasuutlike operatsioonidega allutavad
 endale kogukonna kehovantest koosneva osa.

Kogukondleri omand ilmneb ainult maa perioodilistes
 ümberpaanistes, kuid need päivad üha harvemaks.
 Kulak, kes omab paremat inventari, suudab na
 paremuis harida temale kuuluvat maaosa ning ei
 soovi sugugi seda vahetada kehovise vileta maa-

126. vt. Kuzanob, *Plann pagnovacna*, lk. 298.
 127. *ibid.*, lk. 242.

Füüriaga. Tavaltselt jäävad nehvõrud alatrõus viltsale
 maalapile enamata lootustui kunagi paremat saada,
 selle eest hoolitseb juba kogukonna teplei isand
 kalak. Selviõil ka „... maaharimise tärustatud
 vahendite svisepäimise on mere kogukonna lajunemise
 suure faktoris...“¹²⁸ Mõned kogukonnad on jõudnud
 isegi oma maad mõisniku käest välja osta ning seega
 vabaneida sellest sõidistest, mis neid joodalase külge
 seob, jääb üle veel püüid vabaneida ka kogukonnast,
 mida õieti kuigi kogukondlastest enam ei vaja.
 Nehvõrud püüavad lohtsalt vabaneida maast, milleja
 nad enam idasi elada ei saa. Tälemuseus on, et talu-
 poegade arv, kes tööstustesse suunduvad, aasta-aastalt
 kasvab. Kogukonna jõukamad kihid püüavad vabaneida
 kogukonnast, mis ei lase kõrgekülgselt ja tärestit
 vabalt, ilma asjatute kogukondlike kitsendusteta,
 arendada nende maafundusliku initsiatiivi. „Kalamud
 ja „Tühipaljad isrand“ („nyesõpõnuu“ - E.P.) püüavad
 ühesuguselt katui rebida oma sidet kogukonnaga.“¹²⁹
 Sellest päeldub, et vähemalt pool veue külakogukonda-
 dest, kui mitte enam, on kujunenud kogukondlastele
 hoomas, enamata juba ammu enam mõigit pro-
 gressiõset tähendust. Progress, vastupidi, väljendub
 müüd juba kogukonna lajunemises. Seega vastupidõlt

128. ibid., la. 285.

129. ibid., la. 269.

marodriikutele, kes väitavad, et kui kogusond ka lagunebki, siis ainult väliste, temast sõltumatute tegurite mõjul, tõestas Plekhanov, „... et iga klassi majandusliinid tendentsid määratakse nende majanduslike suhete iseloomuga, millest ta elab.“¹³⁰ Ei aita ka talupoegade erilise assotsiatsioonilise instrumendi, sellest poleks küllalt, et ühe surina sotsialismi.

Tuleb ära märkida seda tähelepanuväärset evolutsiooni, mis kogusond läbi teji ajavahemikus 1880-1890. Nii 1882. a. Marx ja Engels lugesid Venemaa majandusliku arengut võimalikuks koguhanna edasiarengu teel, kui selleks ainult lunnakse tänuväärised tingimused. „Kui vene revolutsioon on signaaliks tööliste revolutsioonile läänes, nii et nad mõlemad lähendavad üksteist, siis kaasaegne vene maaraldus võib olla lähtepunktiks kommunistlikule arengule,“¹³¹ kirjutavad nad „Kommunistliku partei manifesti“ veneelse tõlke eessõnas. Nad panid suuri lootusi vene revolutsioonile liikumisele ning veel 1885. a. Engels võidles Venemaal „laetud müüride, millele jääb üle lähendada ainult süüteoori.“¹³² Kuid vene revolutsioon, samuti ka läänes, jäi tulemata ja kogusond arenes edasi female määratud rada, s.t. tegelikult ka lagunes ja juba 1885. a. kirjutab Plekhanov „Meri lahkuminekute“:

130. *ibid.*, lk. 347.

131. Marx ja Engels, Kommunistliku partei manifest, lk. 9.

132. vt. *Mapye u Zhizne*, *Ispravnennoe soobshchenie*, tom XXVII, lk. 462.

„On aeg omada mehisust enesele öelda, et nimetatud sfääris (jutt on talumajandusest - E.P.) mõtte aruult lähem tulevik, vaid ka olevik kuulub meil kapitalismile.“¹³³

Lahates põhipäri mütakogunonda lohestavad vastuolud näitas ta, et selline kogunond ei saa juba olla ei kommunismi algeas ega tema arengu baasis. Tema väljendub vaid vene põllumajanduse sotsiaalsel arengul, mis pole võimaline vältima kapitalismi arengut põllumajanduses - mis lahutab kogunonda mütakogunondusest - kulakus ja külakehvaks - maa-proletariaadis, sellest omavahel moodustub tööstus-proletariaat. See talurahvas kui klass endises mõttes, lakkab olemast, mis eksisteerib edasi kahe kapitalistliku antipoodia, kellede vahelise vastuolu on sama ne kapitalismi põhivastuoluga, s.o. vastuoluga kapitalistide ja palgatöölise vahel tööstuses.

90-ndatel aastatel kirjutas Plehhanov: „Kogunonda ei päästa praegu mitte mingisugused pedantskoonilised pompaduurid ja mõttemõngisugused narodnitsad isegi selgahul, kui abinõud, tarotusele võetud tema päästuses, ka ei muutus asjade loogiga tema muu mõttes põhipäris. Kogunond muutub, sest tema olemasolu ei oma praegu mõngisugust majanduslikku mõtet. Ta on praegu

133. Плеханов, Наму разномасма, ca. 259.

41
mulakute ja süügi kates aruult rahva ekspluateerimise
vahendiks. Kuid ka selles osas ka osutub väga vananenud,
separaat tema eest ei seisa kindlalt ei auland, ei
rüü. ¹¹³⁴

b) Plekhanov poliitilisest võitlusest ja
proletariaadi ühiskondlikust osast selles.

„Poliitiline võit on tagajärg, aga mitte põhjus“,
sellist teesist lähtusid ka vanasemad utopistid.
Sepärasest siis, et naostada ebavõidust ühiskonnas,
tuli kõigepealt võidelda seda tekitava põhjuse vastu.
See oli ajaloo filosoofia metafüüsiline seisukoht. Narod-
nikutele oli omane samasugune seisukoht. Nagu
vanasemad utopistid, nii ka uemad arvavad võima-
liku olevat sõltuvalt oma tahtest, sundida ajalugu
mõnema selles või teises suunas. Sii saigi alguse po-
leemika küsimuse ümber, peab või ei pea Venemaa maa-
ma müüda kapitalistliku arengu teel. Plekhanov ütles,
et pole võimal, asetada küsimus nii, kuid asi on
selles, et Venemaa on juba astunud kapitalistliku arengu
teele ja pole pändu, mis teha sellelt ära võtta pöörduda.
Kloolmata sellest, et narodnikute teoketse V. V. västis,
et „vene kapitalism on surmalt sündinud“, tuli
välja, et kapitalismi arenemise sai peaaegu kõrge

näideldamatus Neumaa majandusliku arengu suhtes.
 Marx oli see, kes esimesena näitas, et majandusliku areng
 viib poliitilisele revolutsioonile ning et revolutsioonärid
 seda mõistes, peavad sellele nägiti kaasa aitama, mitte
 takistama. Nõuelt takistava osa välisidai endale
 parandusand loobudes nõ. poliitikast, pidades seda
 kõigi kodanlikes tendentsis revolutsioonäride seas ja
 pannes kogu oma lootuse radikaalsele majanduslike
 jõudele, mis enese järel pidi kaasa tooma kõige
 sügavamad muudatused kogu ühiskondlike suhete
 ehituses.

80-ndate aastate naisedurilus apellatsioon maa- ja
 linnu väikekodanusele, nähes temas Neumaa vabasta-
 mise peajõudu, sest see moodustas elanikkonda suure
 enamuse ning elas viletsasti. Marxistid vastasid, et
 kuigi see võige on, pole ta seni ilma proletariaadiga mil
 mingit haldusvõitlust, "vabaduse" eest ilmutanud.
 Kõhjus on selles, et väikekodanlus on ise kodanlus ja
 proletariaadid vahel võrreldes, ta tahab pidevalt
 täiendades proletariaadid ja kodanluse võdu. "Asi ei
 seisä, nagu näete, mitte selles, mis sugune klass moodus-
 tab tänapäeval enamuse või mis sugune klass on väesim,
 vaid selles, mis sugune klass tugeneb ja mis sugune
 laguneb, -¹³⁵ - võrreldes omi. Stalin. . .

„Narodnaja Volja“ omas mõnevaia erinevaid positsioone. Eitamata enam poliitikat see partei kajis oma poliitilise tegevuse valituse vastastele terrorile ja võõrahaaramisele vandenõu poolt. Plehhanovil, kes esimesena marksistlikku klassivõitluse teooriat hakkas rakendama Vene olukorale, tuli oma pealöögid suunata osmelt „rahvatahtelaste“ vastu, kes väitsid, et „Läänes elavate teersvad majanduslikult teravalt püritletud klassid, poliitiliselt tugevad ja monolitsed. Riik ise on seal klassivõitluse tulemäär ja tema relvaks võitjate käes.“¹³⁶ Venemaal on vastupidi — mitte klassivõitlus ei frangi antud riigivõim, vaid riigivõim klassivõitluse¹³⁷ järelvalt tuleb hävitada üik. See anarhistliku tees moodustas ühe terroristliku võitluse lahkepunkti, misda 80-udate aastate algul teostasid vene blanšistid. See „...“ vene satraalim, nagu ta väljendus „Narodnaja Volja parteri“, kuuks selleni jäab võõras euroopa satraalismi suurtele ülesannetele, kuni ta ei muuta tajasamatult oma vahepalset seovundit Bauninini anarhismi ja Tšatšovi blanšismi vahel, s.o. kuni ta ei tunnusta hr. Tikhomirovi teoreetiliste ehituste viljatust,¹³⁸ — kirjutas Plehhanov. Terroristliku võitlus, selle asemel, et laevendada revolutsioonilise liikumise sfäre, pitsendas need, tees klassivõitluse, mullone oma ise-

136. Плеханов, Наму paznomaema, lk. 310.
 137. vt. ibid., lk. 310.
 138. ibid., lk. 372.

loomult on alati poliitiline võitlus, klassi asemel ühiskond
 isikute asemel. Plekhanov ei eita terroristein võitluse
 tähtsat osa kaasaegses vabadusliikumises, ta arvab ainult,
 et seda ei pea sandma need ühiskondlikud kihid, kellele
 apelleerisid „rahvatahtelased“ (i.e. peamiselt intelligents,
 ohvitseraad, äärmis noorsugu), vaid töölisid. „Propa-
 ganda tööliste seas ei nõvalda terroristein võitluse
 möödapaasmatus, kuid see eest ta loob temale uned,
 seni olematud sänsid.“¹³⁹ Tuleb tähelepanu pöörata ka
 revolutsioonilise tegevuse talupoegade seas. Kui vord
 Plekhanov terroristein võitlust peab lubatavas paralleelselt
 propandaga tööliste seas, sedavord tundub tema
 klassivõitluse teoorias val aridivulsiin möji, kurvord
 ta seab sihtis muuta see noogu klassi võitluseks, seda-
 vord on ta marxisteinil positrioonil.

„Sotsiaal-demokraadid vaatepunktiit kaasaja tõelise
 revolutsioonilise liikumise on võimalre ainult tööliksami
 seas; klassisti vaatepunktiit revolutsioon toetub ainult
 osaltelt töölistele, omavad tema jaoks „tähtsa“, kuid
 mitte peamise tähenduse. Esimene arvab, et revolutsioon
 omab „criti tähtsa tähenduse“ tööliste jaoks; teise arva-
 mist mööda töölisid omavad, nagu me teame, criti tähtsa
 tähenduse revolutsiooni jaoks.“¹⁴⁰ Plekhanov näifab ka, et
 terroristein võitlus ei oma midagi ühist „sotsialistein

139. ibid., lk. 395.

140. ibid., lk. 336.

organisaatorooni algusega "Nenemaal", nagu väitnud rahvatahtelased, kes sellega valmistusid looma seda, mida nad ei külvanud.¹⁴¹ Võõru haaramine vandenõu poolt, mis plankvistide teooria järgi pidi aluse panema ühiskonna majandusliku pöördeli, on alati olnud ja on juhusliku asi.

"... Mere ei kuulu sellise anti-puutropiaalsete vastaste hulka, kui võõru haaramine revolutsioonilise partei poolt," - kirjutab Plekhanov, - kuid klassi diktatuur on nagu taevast maast saugel grupi revolutsionääride-segaseriuslaste diktatuurist.¹⁴² Ja tõestab, et selline siset ei lange ühte vene ühiskonna ajaloolise arenguga. Kus riik oleks talupoegade ning majandus oleks seal sama vähe kommunistliku, kui teda moodustavates kutkajuhondades.

"... Rahvas ei tahaks ja ei oskaks ehitada kommunistliku majandust."¹⁴³ Pole küllalt sellest, et eksproprierida tootmisvahendid, nagu tootmine tuleks ümber organiseerida, kuid selle jaoks pole veel tingimused valminud ja

"... selline "haaramine" teenis ainult signaalina reaktioonile."¹⁴⁴ See rahvatahtelaste sotsialism oleks palju lähemal väikekodanlikele kui töölis-sotsialismile, sest kodanlus ja aadelaond jääs püsima.

"Tähtis on uskuda, - hüüab hr. Fihhomirov, - uskuda rahvasse, oma iselikesse jõududesse, revolutsiooni." -

"Muu, Issand, aita minu uskamatus!"¹⁴⁵

141. vt. ibid., lk. 129.

142. Плеханов, Социализм и народничество в России, lk. 68.

143. Плеханов, Наму paznomaemur, lk. 343.

144. ibid., lk. 341.

145. ibid., lk. 369.

vastab kalle Plehhanov kuulutades ette, et varsti
 lahkuvad usumast oma võimuharumise võimuhara-
 mise pooldajad ka ise. „Töölisklassi vabastamine
 peab olema tööliste eneste asiaks“ ning selleks tuleb nii
 kätina + kui maa proletariaat ette valmistada. ¹⁴⁶ See ette-
 valmistus peab toimuma paralleelselt tootmisvõimude ja
 nende vastava tootmisorganisatsiooni arenguga. ¹⁴⁶

„Mere ei karda kapitalismi kiiret arengut Venemaal:
 mere saame aru, et ta lähendab merd mere sõjale,“ ¹⁴⁷
 ütles Plehhanov. Töölisklassi olukord siia halveneb,
 ta vaesub nii suhteliselt kui ka absoluutselt, see loob
 ta revolutsioonilisuse potentsiaalis, intelligentid peab teget-
 sama selles suunas, et muuta see kineetilisena. Tööli-
 klass ei vaja varandust, et arusaamsele jõuda oma
 seisusest, ühiskondliku arengu radad on temale
 arusaadavamad kui teoreetikule, sest ta ise võtab
 sellest arenguprotsessist praktiliselt osa, Tema kultuurilise
 tase, mis tseenerest pole väga kõrge, on ikkagi kõrge
 kõrgemat tüüpi kultuuris, kõrgit seni eksisteerinud
 kultuuridest. ¹⁴⁸ Juba kodanlus ise alustas proletariaadi
 kasvatamist, intelligentid peab seda jätkama. Et seda
 paremini teostada, ta peab hoolitsema selle eest, et val-
 konstitutsioonilisel perioodil muuta vene ühiskondlike
 püüdnude faulidid suhted Töölisklassi kasuks.

146. Плеханов, Наму разговора, л. 329.
 147. Плеханов, Соружене, том III, л. 238.
 148. Плеханов, Наму разговора, л. 197.

„... Ma olen konstitutsionalist, arnut erilist, sotsialist-
 ksuu maneri. Minu arvates võitlus poliitilise vabaduse
 eest peab olema töölisklassi esimeseks faasiks
 Venemaal.“¹⁴⁹ Sotsialistide esimeseks nõudeks olgu üli-
 üldine valimisõigus, tuleb sundida valitsust seda andma,
 järeleandmised on seda atustavamad, mida atustava-
 mad on nõudmised. „Riik on terveksuna terve poolel
 vaid siis, kui ta terveksuna on terve, tööliste riik,“¹⁵⁰
 kirjutab Plehhanov. Siis alles järgneb ka tööliste vabastus.
 Selviõigil, võitlus poliitilise vabaduse eest, ühest küljest,
 ja töölisklassi ettevalmistus tema tulevasele pesseivale
 ja pealetungivale terisele, selline, mere arvamusel järgi,
 „parteiliste küsimuste asetus“, on arusaana võimalis käes-
 oleval ajal.“¹⁵¹ Töölisklassis tuleb kasvatada teadlikkust
 ja ühtsust, sest ainult oma teadliku tegevusega võib
 töölisklass end vabastada ja poliitiline teadlikkus areneb
 vene töölisklassis varem kui kodanluses. Töölised on ka
 talupojadest enam arenenud, suuremate nõuetega ja
 laiemal silmaringiga. Lühidelt revolutsioonilise intelligentsia
 saavutatavad need võitlused absoluutsega poliitilise vaba-
 duse ja organiseeruvad siis tööliste sotsialistlikku
 parteisse, kes seejärel alustab sotsialismi süstemaati-
 lisele propagandimisele talurahva hulgas.“¹⁵² Poliitilisele
 revolutsioonile tuleb, vastupidis narodnikutele, vaadata

149. Плеханов, Социализм, том III, с. 28.
 150. Плеханов, Наши разногласия, с. 377.
 151. Плеханов, Социализм и народническое движение, с. 79.
 152. См. ibid., с. 81.

kui kõrge võimsamale rahendile majandustöö vabaduse
 saavutamiseks, sest, kui võimetatud revolutsioon on
 arnult püüane ant revolutsioonilise klassivõitluse
 pikas draamas, millele muutub teadlikkus arnult
 sedavõrd, kui võid ta muutub poliitiliseks võitluseks.¹¹⁵³
 Poliitilise võim kodanluse käes on kodanlike majandusühete
 eksistentsimise ja edasise arengu kõrge peamiseks teguriks.
 Narodnikud polevad suutlised mõistma, et arengu käigus
 põhjus võib muutuda tagajärjeks ja tagajärg põhjuseks ning
 seetõttu nende eesmärgid sattuvad paratamatult vastolli
 abinõudega, mis nad oma eesmärkide saavutamiseks kasu-
 tasid.

Seda on Plekhanov esimeseks teoksiks proletarise
 revolutsiooni ideoloogias Venemaal. Tema propageeris ühis-
 kannast, s.o. rahvast idunud intelligentsi võitluse asemel
 kõrge laiemate töörahaühade võitlust, näideldes seda
 kaasa ja kõrge esmondlikumale revolutsioonilisele klassile
 näite tema ajaloolise osa. Dialektikuna ja marksistina laken-
 das Plekhanov põhiliselt õigesti enesle väetud ütlesande -
 anda neie kasvavale töölisühikumele oma Teooria - omade,
 sellest kõvalekaldumise vaid proletariaadi liitlase küsi-
 muses tulevases revolutsioonis. Ja kuigi tema töödel on
 vaid Teoreetilise fähms, sest, neie satiralistid kannadid
 töölisühikumele lahenevna alles 90-ndate aastate alguses,¹¹⁵⁴

153. ibid., lk. 47.

154. Stalin, Teosed, I k., lk. 13.

oli eesmärk, mille ta 80. aastatel vene revolutsio-
nääride ette seadis, revolutsioonilisele selle kõigest senis-
test eesmärkidest.

„Kõige eesmärk on tegelikus revolutsioonilises kõi-
gust eesmärkidest, seni tuntud inimkonnale,“ kirjutas
ta ise.

3. Plekhanov riik ja rahvamassi osast
apaloos.

Kuigi see küsimus apalsetlalt käsitletava teema
raamidest välja läheb, moodustab ta üüvõrd olulise
osa Plekhanovi rahvusluse vastases võitluses, et me
ei pea võimalikuks sellel lähemalt mitte peatuda.

Arvult kolmanda rahvakuute põhilise vaatekontsepti-
onis vastu, mis välendas nende arvustit võhiklast
ühiskonna mapandusliku ja poliitilise arengu seaduste
mõistmisel ürij leidis oma väljenduse uu. „kangelaste“
ja „inimhulga“ teonias, astus Plekhanov välja mõne-
võra hiljem. 1898.a. kirjutas ta töö „Küsimusele isiku
osast apaloos“, mis ilmus ajakirjas „Teadusliku üle-
vaade“. Ka varem oli ta seda küsimust püüdnud
kard lähemalt.

Seriisult, et apalugu teevad mitte klassid ja klassi-
võstlus, vaid üksikud väljapaistvad isikud, „kangelased“,

155. Плеханов, Вопросы, том IV, с. 249.

selle järel läheb põnesi „inimkulu“, moodustaski haruld-
 nimate poliitilise avantüürismi (individuaalse terrori) aluse.
 Hiljem näitsetesid sama seisukohta essendid. Aluse panijaks
 sellele Teoriale on Hegel, kes „... mitte aruult ei poleanud
 isiksust, vaid lõi terve kauplaste kultuuri, mille
 hiljem tervikuna päris Bruno Bauer. Hegelil olid
 kauplased utemaailmse varimu töökiitatus ja selles
 mõttes nad ise poleanud vabad. Bruno Bauer astus välja
 „varimu“ vastu ja vahestas sellega „kauplased“. Tema
 on „kriitilise mõtte“ kauplased apaloo täelistes demi-
 urgides...¹⁵⁶ Selle valitud liigi vastas seisab mass,
 kes on vaid savvis, aineks, mida oma arvanagemise järgi
 võib poolida kriitiliselt mõttev kauplane.

„Nendade Bauerite eakentilise idealismi panialuse nelja-
 kümneendate aastate „kriitiliselt mõtteva“ saksa „intelligentsi“
 hiimsale, võib velda vastinule rekadrousele, ja niid
 tekitab ta oma vene pooldajate vahendusel sama vija
 Venemaa intelligentsis,¹⁵⁷ - kirjutab Plehhanov. Samas küsi-
 muses ei suatnud selgusele jõuda ka Prantsuse restau-
 ratsioonijaga apaloolased, kuigi XVIII sajandi lõpu repostarad
 sündmused suuresti mõjutasid ussu sellesse, et apiluga
 teevad üksikud inimesed. Saksa apaloolased ei jõud-
 nud kaugemale, ka nemad polenud võimeldised lahenda-
 ma isiku osa määramust apalooas ja kui Bornmarck

156. Plehhanov, Montistliku..., lk. 287.
 157. ibid., lk. 127.

väitisi, et inimesed ei või teha ajalugu, nad peavad ootama kuni ajalugu tehakse, siis oli see vaid antitees teisele isiku võimevõimsast osast ning haldamine teise äärmusse, millest teid käisid ka mõned subjektiivistide uuematest vastastest, kes „... olid valmis unustama, et ajalugu tehakse inimeste poolt ja et seeparast isikute tegevus ei või mitte omada temas tähendust.“¹⁵⁸

Sellesid olid üldiselt kodanlikes ajalooaardures ja filosoofias valitsevad arusaamad isiku osast ajaloos, kui astus välja Plehanov näidates, et „Ohverdada tees antiteesile on sama alusetu, kui ka unustada antitees teesi rõõmus.“¹⁵⁹ Need seisukohtad olid mõlemad üksteisega kaugel marksistlikust ajalookäsitlusest.

Närveldusid olid Hegeli kangelaskultuse järgijad. Neue XIX sajandi II pooli subjektiivne filosoof, mis „kangelaste“ ja „inimhulga“ peateoreetikud, Mihhailovski, kirjutas oma teoses „Kangelased ja inimhulk“: „Kangelased me nimetame inimest, innustavat oma eesujaja massi heale või halvale, õilsale või alatule, mõistlikule või mõttetule teole. Rahvahulgaks nimetame massi, võimelise innustuma eesujast, jälle kõrgelt õilsaks või madalaks või moraalselt - üsnõraks.“¹⁶⁰ Kangelane ise Mihhailovski ei huvita, teda huvitab ka vaid kui kangelane massi suhtes. „Poolgmal ühest vaatepunktist, ta võib osatuda vasaku fala

158. Плеханов, к вопросу о роли личности в истории, с. 14.

159. ibid., с. 14.

160. Михайловский, Герои и толпа, с. 93.

vääruses, vaibaus tervist, ¹⁶¹ suur inimene ühede jaoks võib
 olla füüsilises tervite silmis. Sellised on need Mihhailovsui
 „kangeland“, kellele ta rügi kindel pole, kes „ei lange
 taevast maa peale, aga maast kasvavad taevasse“.
 Asjaolud, mis kangelast tegutsema panevad, pole samuti
 tähtsad, illustreerivad mingid eri seadused kangelaste ja
 tema järel liikuva massi vahel, „üleanne seisneb rahva-
 hulga ja selle inimese vahelise suhte mehaanika õppimises,
 seda ta (st. rahvahulk - t.p.) tunnustab suureks, aga
 mitte suuruse kriteeriumi otsimises.“ ¹⁶² Suure osa oma
 teosest, mis igasugusest teaduslohkusest on küllaltki
 kaugele, pühendab see subjektivse filosoofia teoreetilise (veda
 Plekhanov muide küll oma teoses „Nõustlõu ajalooasituse
 arengu küsimusest“ nometab „afakirjanikus, kellest
 filosoofidist haridust nõuda ei saa“) igasugustele „kangelas-
 tegudele“, mis massi peale on innustavalt mõjunud.
 Eelmaparistral kohal nende seas on mõivad ja enese-
 mõivad. Kõige selle põhjal teeb Mihhailovsui lõpuks
 järelduse, et „... ajalugu ei tea seniajani, mis ta silme-
 ise on ja milles seisneb tema üleanne...“ ¹⁶³

See illustreerib olmekalt subjektivsete sotsioloogide ja
 filosoofide võimetust ajalugu mõista. Ajalugu on päält
 kullt puhuse asi, kōri sõltub kangelastest. On aga
 kangelased olemas (mõelised nad on, see on samuti

161. ibid., lk. 93.

162. ibid., lk. 94.

163. ibid., lk. 100.

juhuse sünnis), siis leidub neile ka inimhulu ja ajaluga
võib teos saada. Käsitleval ajal on kangelasteks subjek-
tiivne intelligent, oleme siis oma osa väärikud ja
tekkem ajaluga!

Plekhanov, astudes välja selliste ajaloo protsessi
tõlgenduste vastu kui marksist, näitas, et marksim
pole kunagi eitunud ajalooliste juhusete mõju ühis-
hondliku arengu näigule, eriti ühede või teiste sündmuste
arengule, kuid et põhiline ajaloo protsessis pole mitte
juhuslikkus, vaid needus ja vabadus. „Käsitleval ajal
tulub inimesel ajaloolise arengu vaimseks ja kõrge
üldsemaks protsessiks tunnustada tootmisviiside aren-
gust, millest tingivad järjekindlaid muutusi inimeste
ühiskondlikes suhetes.“¹⁶⁴ Suuri rõhki võib esineda,
kuid nende suurus on subjektiivsuse suurusel eri-
nes. Suur inimene on see, kelle omadused teevad ta
tõimeks oma aja suurte ühiskondlike sündmuste tehi-
meks. Tema suurus väljendub selles, „... et ta näeb
kõrgemale teistest ja tahab tugevamini teistest.“¹⁶⁵
Selline isik võib muuta sündmuste individuaalset funk-
tsiooni, ei või aga muuta nende põhisuunda. Plekha-
nov näitas seda, et ajaloolise materialismi ei ignoreeri
suurte inimeste osa ajaloos, kuid ta võib nende ilmu-
mise ja arengu võtmesuuna ühiskondlikest tingimustest

164. Плеханов, к вопросу о роли личности в истории, lk. 40.

165. ibid., lk. 41.

milloises nad sünnivad ja arenevad, "... igasugune talent,
 muutub ührihondlikuks jõuks, on ührihondliku suhete
 pili." ¹⁶⁶ Millised ka tema väinud ei oleks, on ta võinud
 kõrvaldama vastava ührihonna majanduslike suhteid,
 kuid need väinud teavad teda enam või vähem sobivaks
 nende ührihondlike vajaduste rahuldamiseks, mis antud
 majanduslike suhete taasil tekivad. Inimeste tegevust
 tuleb vaadata lahutamatus seoses neid ümbritsevast
 ajaloolisest keskkonnast. "Ysiku iseloom on ühri-
 hondliku arengu "faktoriks" ainult seal, ainult siis
 ja ainult seal, kus, millal ja kuidas temale
 lubavad seda ührihondlikud suhted." ¹⁶⁷ Suurte in-
 meste osa tuleb vaadelda seoses masside tegevusega,
 seoses klassivõitlusega. "... Mitte kangelased ei tee
 ajalugu, vaid ajalugu teeb kangelasi, põelikult mitte
 kangelased ei loo rahvast, vaid rahvas loob kangelasi
 ning võib ajalugu edasi." ¹⁶⁸ Selline on marxistide arvamus,
 kes inimühiskonna ajaloolise muutumise kui pidevale klassi-
 võitluse protsessile, mis paratamatult ei ole ega saa
 olla sõltumusest mingitest "kangelastest" ega "kangelas-
 tegudest" rahvaväike tüüpi, keda sm. Stalvini nimetab
 kangelasteis-hädavareteks.

Plekhanov andis marxistlikult õige seotuse ührihonna
 võitluse asast ajaloo, paljastades nimelt kangelasi-häda-

166. *ibid.*, lk. 36.

167. *ibid.*, lk. 24.

168. *Mk* (6) P ajalugu, Lühikursus, lk. 14.

vareseid. Rahvamassi osale ajaloo on ta vahem tühela-
 panu pühendanud, mis on raadeldava töö ühes suure-
 maks pünduseks, kuna marksistide on just rahvamassi
 revolutsioonilise võitlus ajaloo arengu põhiteguris.
 „Dialeetilise materialismi on seega tegude filosoofia,“¹⁶⁹
 temaga esmakordselt maailma ajaloo teadus lähenes
 töötavale hulkaale, revolutsioonilise võitluse pandjai-
 le kõrgel ajal.

Narodnõike seisukoht oli idealistlik, Plekhanov
 näitas materialistliku seisukohta kinnimises isiku
 osast ajaloo. Ta paljastas narodnõike idealismis
 maalses elus kasagile endale pinda ei leidnud.
 Narodnikud ei mõistnud klassivõitluse osa ajaloo,
 nende „kangelastel“ ja „inimhulgal“ pole midagi tegevat
 klassidega, Plekhanov üis „kangelased“ sõltumuse
 klassrit üry klassivõitlusest.

169. Plekhanov, Manifestatsioon..., lk. 236.

4. Plekhanov subjektive sotsioloogia kriitikuna
90-ndatel aastatel.

Samuti etapp Plekhanovi narodnikute vastast võitlusest läheb 80-ndatesse ja 90-ndatesse aastatesse. See on kapitalismi kõrgse edasiarengu, küla nihitumise lõpulepäädmise, tööstusproletariaadi kasv, töölisklassi kasv ja narodnikluse mandumisprotsessi edasiarengu periood. Osa endisest revolutsioonilisest intelligentsist pöördis pärast 1. II 1881 toimunud "Narodnaja volja" purustamist, oma jõude koondada ühtig parteid endisil kujul taastada, kuid reaalsid tulemusi see ei andnud, sest kunagised revolutsioonäärnid kaugesid üha enam igasugusest revolutsioonilisusest seldi mööda, mida mööda nende valdava enamuse seas pääsesid valitsema kodanlike liberaalide omased meelolud. Selli allakäige põhjustas: esiteks, nagu me selgpool juba lähemalt sel peatusme, küla nihitumiseprotsessi lõpulepäädmise ja, teiseks, töölisklassi areng Venemaal. Narodniklus mandus vaimukodanlike oportunistide, mis ei näanud oma peatusannet mitte enam eksploateerimise vastuses, vaid selle pehmendamises ühtig sattus vastastusse progressist külaute masapidamistes. "Kad tahavad kaubandust ilma kapitalismite, kapitalismi ilma eksploateerimise ja eksploatemata,

arnuüsi väerakadaluusega, kes rahulrault peeteris
 humansete mõisurite ja liberaalsete admontstaatorite
 keitsu all. "170" Sille karaduralluse, mis enam midagi
 ühtist ei omanud vana vene revolutsioonilise karadurallu-
 lusega mis oli selle iluseks lahastuseks, solnaparstoa-
 mates esindajateks loetakse N. P. Vorontsovi, N. K.
 Mihhailovskit, J. N. Juzjakovi ja N. S. Krivensat.
 Nende kaalukandjaks oli ajakiri "Russkoe Bogatstvo", mis
 ilmus a. 1876-1918 ja ^{midagi} trimetasid Mihhailovskit ja Kri-
 venso. Ilmutamata markssimi suhtes minimaalsematali
 arusaamist arendas see ajakiri oma peregudele
 ajedat võitlust markssimi vastu, propageeris
 leppimist tsaarivalitsusega ja revolutsioonilisest
 võitlusest loobumist. Selgimus, omamata absoluutelt
 midagi ühtist sotsialistidega, püüdsid selle voolu teoreeti-
 kund esineda peaaegu sotsialistidena, tegelrault olid
 nad aga suurte sotsialistide-utopistide variserlikud
 epigoonid, kes tulevalt oma väerakadaluust optu-
 mismit olid alustanud järk-järgulist ühtesulamist
 vene liberaalse, s.t. kadakliku seltskonnaga, revolutsi-
 onilise klassivõitluse asemel propageerides kadakliku
 reformaatarkust. Asjaolu, et nad sejuures preten-
 deerisid töölisalassi ja töötava talurakva idulise juhi
 kohale rüideldes teadusliku sotsialismi, s.o. markssimi

170. Lennu, Teond, I k., lk. 213.

vastu, kujutas endast otsust ohtu arenevale tööliikumisele. Marssitidel tuli tööliste ees paljastada nende tööliste olemus. „... Mida varem kehitakse mass selliselt „töölisarmastajate“l, seda edusamalt areneb tööliikumine,“¹⁷¹ kirjutas Plekhanov.

Tema silmapaistivam töö „Monistliku ajaloomäsituse arengu küsimusest“, kirjutatud 1895.a., paljastab halbatumalt selle subjektive sotsioloogia ja tema esondajate tööliste olemuse.

Nn. sotsioloogia subjektive meetod kujutas endast liberaalsete harodnike maailmavaadet, mille nad vastandasid dialektilisele materialismile, kuuludes väimase vananenud metafüüsikas. Marxi üle kaevati, et see määravat Venemaa kapitalismi ihuise. Plekhanov näitas, et „subjektive meetod“ ei ole esimesena avastatud mõtte hr. Mihhailovsai ega isegi mõtte selle koostajana kaitseingli,“ s. o. „Ajaloaliste kirjade“ autori (P. Kaverovi – E.P.) poolt. Seda meetodit pooldasid juba Bruno Bauer (kes kuulutas kriitika absoluutseks vasmaks ja teene kriitika) ja tema järelkärgad. – Sama Bruno Bauer, kes sünnitas „Ajaloaliste kirjade“ autori, kes sünnitas hr. Mihhailovsai ja tema kaaslased.¹⁷²

Sama teooria kaugeimad etindajad on aga juba need, kes XVIII sajandi Prantsusmaal kriititsid, et

171. Плеханов, Сочинения, том III, с. 118.

172. Плеханов, Монистliku..., с. 206.

"arvamused valitsevad maailma" "Õnneleku juhuse
tagaajamisega olid ajarasti ametis juba XVIII sajandi
valgustusfilosoofid." 173

Sega Plehhanov võib "originaalsena" propageeritud narodni-
kate subjektiivse meetodi sotsioloogias tagasi tema arjete
allikate, s.o. sama idealismi (Hegel, Bruno Bauer) ja
Prantse metafüüsika juurde XVIII sajandil tõestades, et
"kui meil (s.t. subjektiivsetel sotsioloogidel - E.P.) on
midagi algpärast, siis üks asi: selle näivne mõttekaadus,
kuivõid nad ei ole algpärased." 174 Plehhanov näitas, et
Marxi ajalooliselt suur teadusliku teene seisus just selles,
et ta vastupidi varasematele, metafüüsilistele materia-
listidele näitas inimese loomuse enesele, kui alataasa
arenerale, mille arengu põhjus asub aja väljaspool
keda ennast. Nihiskavana psühholoogia nõhandub tema
näpandusega, samuti määratakse selle poolt ta ide-
aalid. Marxisistlike ideede ilmumisega, s.o. dialektilise
ja ajaloolise materialismi ilmumisega, lahendusid kõik
varasematele mõttekaadlastele lahendamatuksena Fundunud
vastuolud.

"Utopiat ei lüka ümber sadanluse õpetatud kaitsjad;
ta teeb ainult "närvani" ja "parandusi" nende teooriate
juurde." 175 Subjektiivse sotsioloogi tõe kriteerium on
temas eendas, tema arvamustes, soovitava vorm on

173. ibid., lk. 59.
174. ibid., lk. 249.
175. ibid., lk. 51.

ta valmis soovale heitma igasuguse seaduspärasuse ning
 aruuseks pääseteks jääb loota juhusele. "Ara seisa
 selle vastu, mis mulle meeldib! - see on subjektivismi
 väimane argument. Subjektivne meetod on idealismi ja
 mõõdamises ka eklektitsismi reductio ad absurdum...¹⁷⁶
 Praktises elus ilmnes see kõrge selgemoi. Plehhanov
 nästab, et seal "... kapitalismi utopiilised vastased
 osutuvad tegelikult kapitalismi abimeesteks selle kõrge
 tootemal, kõrge nurjatumal ja rahfulikumal kapital,"
 sellel " kapitalismi vihanuride on muutunud ... selts-
 kondlikus positsiooniks.¹⁷⁷ Marssistid, vastupidid, ei
 asetse tõe kriteerium mitte temas endas, vaid välis-
 pool teda, olemasolevais suhetes.

Kästes materialistliku monismi printsiipi ajaloo-
 filosoofias, näitas Plehhanov end ühtlasi suurepärase
 dialektikuna ning paljastades parodüükluse subjektiveid
 sotsiolooge esitas need nende õiges valguses, kui marssis-
 mile ja tööliskümisele põhiliselt raudse kodanlike
 intelligente, kes ainult tana sellele, et Venemaal pole
 olnud veel tugevat tööliskümist, pole jõudnud oma
 arengu järgmise, s.o. puhtodanliku faasi. Liberaalid
 ei ole palju maad enam konservatorini.

Igasugune revolutsioonilisus oli temast ammu kadunud.
 Plehhanov, kes "maa peapiis" pidas intelligenti, kes
 pidi mõtestama, s.t. mõttega varustama

176. ibid., lk. 208-209.

177. ibid., lk. 207.

realse põu tööliikumise näol, kirjutas 90-ndatel aastatel : „...kui riivalitus ise ennast ei tapa, siis kaesoleval ajal pole otsustavalt kedagi, kes teda tapaks,“¹⁷⁸ sest „maa praegu“ oli halvatud subjektiivselt sotsioloogias.

5. G. V. Plehhanovi klasside tegevus.

XIX sajandi viimane veerand kujutas endast Venemaal marksismi ja liberaalse rahanduse vahelise ajeda võitluse ajalugu. Juba varem olid Marx ja Engels rahandusest kritiseerinud, 1883. ast algab aga pidev võitlus, mis on kõige tihedamini seotud Plehhanovi nimega. Kuid purustada rahandusest Plehhanovile ei õnnestunud, suurel määral tööliikumise veel mõttevõimeldase arengu arengu pärast, suurel määral selle pärast, et Plehhanov ise polnud uue tööliikumisega praktiliselt seotud, elades välismaal. Rahanduseksid idud seotud 90-ndatel aastatel püüsiel ja elased uue pidevat degeneratsiooni.

Vendel aastatel tuli Venemaa tööliikumise N. I. Lenin, uue tööliikumise esimene teoorie juht. Lenin väis lõpule rahanduse purustamise 1894. a. Almu- mud teoses „Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?“

Samal aastal ilmus Plehhanovi teos „Anarhism ja sotsialism“, milles, nagu Lenin mästab, ta teab rea

178. Плеханов, Социализм, том III, lk. 246.

oportunistlike võju.

1895. a. rasktas Plehhanov esmaordrelt Leniniga. Nõrg püha sel esimesel kohtumisel neil tekkis lahkumine-
kuid küsimuses, mis püandatas suhtumist liberaalsesse
kodanlusesse. Samal aastal kirjutas Plehhanov raamatu
„Nõustelise apaloo näsituse arengu küsimusest“, mida
Lenin väga nõrgelt hõndas. 1896. a. kirjutas Plehhanov
„Maoni apaloolisest materialismist“, 1898. a. „Küsimusele
issuu osast apaloo“.

Sajandi lõpul kujunes rahvusvahelises tööliskü-
mises uus oportunistlike pool-beruüsterulus, vene töölis-
lõikumises selle kohalike väljapaane-ökonomism.

„Beruüsterulus teenis oma teuristust mõtte sellega, et
moodustas ümber sotsialismi, vaid sellega, et andis uue
kõju mõnele kvasi-sotsialistide kodanlike liberalismi
fraasile,¹⁷⁹ kirjutas Lenin, kes alustas ökonomismi vastu
võitlust selle teurimise esimestest päevadest peale.

Aastatel 1900-1903 võitles Plehhanov koos Leniniga
beruüsteruluse ja ökonomismi vastu. Selle ühise
võitluse kandjaks on peamiselt 1900. a. ilmuma
hakanud „Iskra“, mille väljaandmist teostanud töö-
rahastus lased koos Leniniga, kusjuures „Kõrgi välja-
andmise kava oli algusest lõpuni Lenini poolt
välja töötatud.“¹⁸⁰ Need aastad olid ühtlasi Venemaa

179. Lenin, Collected Works, Tom VIII, lk. 88

180. Üik(6) Pajalugu, Lõhikursus, lk. 22.

toelise sotsiaaldemokraatliku partei loomise ettevalmistus-
 aastad. „Isara“ tähtsaimaks ülesandeks oligi viideldes
 oportuunimisi vastu töölisliikumises välja töötada selle
 partei programmi projekt. Väljatöötamisel tulid ilmu-
 stas tõised lahkemid nagu „Isara“ toimetusel, eriti
 aga Lenini ja Plekhanovi vahel, kuna viimane oli nää
 natsionaliseerimise vastu ega määratud tööliisulassi
 juhtiva osa tähtsust revolutsioonis.¹⁸¹ „Lenini ja
 Plekhanovi vaidlused partei programmi üle määratle-
 sid osaliselt tulevased bolševike ja mensševike vahelised
 lahkelid.“¹⁸²

1903. a. toimus Brüsselis, viidi seal
 Londonisse üle arig lõpetati seal, NSDTP II kongress, mis
 oligi alusepanipaks toelisele NSDTP-le. Juba sellel kong-
 ressil tuli ilmuks suur lõhe vene sotsiaaldemokraatide
 seas, nimelt lõhenemise bolševikeks ja mensševikeks.

„Uue oportuunimisi marksismis, s.o. mensševimisi mere ajal,
 iseärasus seisneb selles, et ta on seotud marksismimisi
 tähe doctriinaarse lihtsustamisega, lahastamisega,
 moonutamisega, tema vaimu reetumisega...“¹⁸³ kirjutas
 Lenini. I kongressil Plekhanov läks koos Leniniga,
 pärast kongressi aja, lastes end hirmutada lühia-
 lioimisähvordusest mensševike poalt, muutus ise mens-
 vikuks. Siitpeale alustas Plekhanov ajedat võitlust
 Lenini ja bolševike vastu. Tä reetis marksismis,

181. At. ibid., lk. 34.
 182. ibid., lk. 34.
 183. Lenine, Caruennua, Tom XVI, lk. 102.

selle, mida ta ise 20 aastat oma elust oli saitsund
andes selles parima osa oma elutööst.

Oma põlvkonnal tegevusperioodil ei suuda Plekha-
nov enam vahanda valitud oportunistlikust teest,
kuigi apavahemikul 1903-14 (mensjevistri periood
Plekhanovi tegevuses) mitu korda oli määrata tema
koikumist mensjevike ja bolsjevike vahel.

Kui 1905. a. puhkes Venemaa esimene revolutsioon,
hõivas Plekhanov äärmise parempoolse positsiooni
süügi mensjevike seas veldes oma kuulsa lause, et „ei
oleks pidanud haarama relvi“.¹⁸⁴ Lenin ütles, et

Plekhanov näitas ennast aastail 1905-1917 pooldouti-
näärina, poolfilistina, kes poliitikas sõrgib kodan-
luse sahas.¹⁸⁵ See tuli eriti ilmsiks Plekhanovi suhtumises
likvideatoritesse. Lenin märgib Plekhanovi suurt osa
likvideatorluse vastases võitluses aastatel 1909-1911.

Nend on aastad, mil Plekhanov ja väike osa mensjevike
blokeeris Lenini ja bolsjevikega illegaalse proletaarise
partei säilitamiseks Trotski partei vastastest ollu-
stest formeeritud Augustibloki vastu. Kuid Lenin kirjutas,
et „... Plekhanov ühel ja samal ajal arvustab likvi-
daatorlust, kui kuritegu partei vastu, ja kartub
„ühtrast“ likvideatoritega.“¹⁸⁶

1913. a. organiseeris Plekhanov grupi „ühtrast“, mis

184. vt. Lamm, Cornkesmine, том I, lk. 95

185. vt. Lenin, Valitud Teosed, II k., lk. 165.

186. Lenin, Cornkesmine, том XX, lk. 286.

saadi oma eesmärgis ühinemise liividaatorite ja teiste oportunistlike gruppidega.

1914-1918. a., rünnake etapp Plehhanovi elus ja tegevuses, märgitab kind tema poolt valitud oportunistlike tee lõpulekäimist. Nelj aastatel läheb ta lahku ka menševikest ja kaotab peaaegu igasuguse sideme tööliikumisega.

I Imperialistliku maailmasõda tõi kaasa II Internatsionaali lagunemise. „Sotsialistlike parteide juhid, olles reetnud proletariaadi, asusid sotsiaalsõvinismi ja imperialistliku kodanluse kaitsmise seisukohale,“¹⁸⁷ oportunist muutus loogiliselt sotsiaalsõvinismis. Arvult bolševikud, Lenini juhtimisel, säilitasid õige proletarise partei positsiooni.

On huvitav märkida, et Plehhanov, kes 1889. a., kui Venemaa sotsiaaldemokraatide esindaja tegi kaasa II Internatsionaali asutamiskongressi, kus ta oma nores ütles, et Venemaa revolutsioon võib olla arvult tööliiklasi asjaks, tegi kuni lõpuni kaasa ka II Internatsionaali häbitäie languse ja muutudes sotsiaalsõvinistiks reetis samuti tööliiklasi. Sel perioodil muutab Lenin teda vaba ja demokraatliku Suurvenemaa reetjaks, kõigi Venemaa rahvaste proletarise pendluse, s. o. sotsialismi reetjaks.¹⁸⁸

187. lk (6) Pajalugu, Lühikursus, lk. 133.

188. vt. Lenin, Valitud Teosed, I k., lk. 605.

Pärast vabariigirevolutsiooni 1917.a. tuli Plehhanov tagasi kodumaale, alles sealt ära olnud 34 aastat. Tulenevalt oma üldisest väärist positsioonist pooldas ta Venemaa kodanliku Aputrat valitsust ja seega pätuamist ning oli Oktoobrirevolutsiooni vastu.

Plehhanov suri 1918.a. Soomes, pändmata ära näha Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni lõpliku võitu. Ta poim toodi Petrogradi, Brina, mille töölisklass oli Oktoobrirevolutsiooni, maailma esimene sotsialistliku revolutsiooni initsiaatoris ja avangardis, ja maeti, vastavalt ta enese varem avaldatud soovile, Volkovi kalmistule, suure revolutsioonilise demokraadi Belinski noivale.

V J. V. Plekhanovi vead marksistliku teooria
järgendamisel.

Wagu Lääne-Euroopas "täpselt samuti tekkis ka Venemaal sotsiaaldemokraatia teoreetilise õpetuse täiesti sõltumatult töölisklassi stabiilselt kasvust, tekkis revolutsioonilis-sotsialistliku intelligenti mõtte arenemise loomuliku ning paratamatu tulemusena."¹⁸⁹

Selle õpetuse esimest etappi kujutavad endast J. V. Plekhanovi tööd 80-ndatel aastatel. Plekhanov võttis nendes analüüsimisele Nene majanduse arengu küsimuse lähtudes marksistlikest printsiipidest ja tõestas, et narodnikute vastavad teooriad olid valed, nad ei saastanud Venemaa majanduses valitsevat tüüpi olukorda ega saanud seepärast teha ka õigeid järeldusi nendest muutest nähtustest, mis tekkisid ja arenesid. Plekhanov paljastas narodnikute revolutsioonilise avantüürismi, mis ilmus nende terroristlike ja vandenõulike teooriates ning näitas, kui kaugel olid tegevvalt narodnikud klassivõitluse ja ajaloolise arengu seaduspärasuste mõistmisest. Seega Plekhanov käsitles marksismi ja tema täielikku rakendatavust Venemaal. Ta käsitles ka marksistliku ideoloogia - s. o. dialektilise materialismi põhiprintsiipe oma töodes.

189. Lenin, Valitud Teosed, I k., lk. 131.

Lõige selle suure teji Plehhanov rea viga, mis
 kujunesid hiljem saatuslikeks nagu ta tegevusele, sallutades
 selle revolutsioonilise marssimi tult nõrvalt oportunisti
 rappa. Aga nendest veadest, nimelt intelligentsi ja
 liberaalse kodanluse tähtsuse ümberhindamise revolutsioonis,
 tuleb vaadelda kui pärandit Plehhanovi varasemast,
 narodnolain tegevuse perioodist, kui teatud narod-
 noline teooriate mõju Plehhanovi marksistlikule
 mõtteviisile.

Põhilise püüdnus, mille all Plehhanovi tegevus
 kannatas, oli see, et ta just Marxi revolutsiooni-
 teooria rakendamisel need vead sisse teji.

Oma varasemates töödes pidas Plehhanov väikeses
 terroristlikku võitlust lubataraks, erandpunktudel ka
 pandemoniumid.

Plehhanovi suurimaks veaks oli, et ta ei las-
 talurahva, kui proletariaadi lihtsase osa revolutsioonis.
 „Proletaarlane ja „külamees“ („sujmurek“ - E.P.), need
 on ehtsad poliitilised antipoodid,“ - kirjutab 90-a.
 Plehhanov, — „proletariaadi ajalooline osa on nõravad
 revolutsioonilised, kurvid konservatiivne on „külamehel“
 osa. „Külamehel“ pidasid ida despotid nõrgutamata
 terved aastatuhanded vastu.“¹⁹⁰ Selle teooria, mis
 endast kujutab antiteesi narodnolaine, talurahva-

190. Плеханов, Сочинения, том III, л. 582.

sotsialismile" õigustab end seda vähem, et tegelikult Plehhanov oli see, kes analüüsides "Mere lahkuminekutes" külahooskonnana lohenemist kui fakti, tegi sellest õige marksistlikud järeldused kapitalismi arengu kohta Venemaal. Talupojad armavad Plehhanovi jaoks revolutsioonilise tähenduse vaid seda, kui nad kaudel ees seisab ülemine proletariaadi riidadesse - see on armuse järeleandumus, mille tulemuselt sellest analüüsist, Plehhanov talupoegade osas teeb. Sealpuures ta ei eita sotsiaaldemokraatliku propaganda tähtsust talurahva seas. "Mere ei poolda seda radet... peale sunnitud Marxi koolile... mille järgi sotsialistliku liikumise nagu ei võiks kohata toetust mere talurahva seas seni, kuni talupoeg ei muutu maatus proletariaatses... vene talurahas muutus suure sümpaatsiaga igasugusesse abnõusse, mis peats silmas nii nimetatud "maa ratsionaliseerimist."¹⁹¹ Kuna aja sotsialistide (sotsiaaldemokraatliku intelligentsi) jõud pole suured, siis ei tule neil oma peatahelepanu pöörata maa, vaid tööstuskeskustele. "Kas tähendab see, et mere ignoreerime talurahvast! Mitte sugugi. See tähendab, vastupidi, et mere otsime enam mõjuvaid vahendeid tema peale mõjumaiks."¹⁹² Tööstustöölise peab kapiinema siduraks lühis revolutsioonilise intelligentsi ja taluraha vahel. Sotsialistidel tuleb

191. Плеханов, Социализм и народническое движение, л. 80.
 192. Плеханов, Как познаем мир, л. 396.

meid siis oma pöördude faktust muuta, kui talurahvas
saa ilmneks reiseer tugev revolutsiooniline liikumine.¹⁹³

Nud seisukohad on Plekhanov esitanud oma 80-udatel
aastatel kirjutatud töödes ja nende järvi võis arvata,
nagu terminus Plekhanov, oma suhtumises talurahvasse
kui revolutsioonilise jõusse, lähi teatud regressi
80-udate ja 90-udate aastate vahel. Tegelikult olusid
ei ole nii, sest nüüria, kui ta pöördutab revolutsiooni
praktilise teostamise küsimust, ilmneb see kohe.

„Tööstustöölised, suuremat arengut omavad, nõrgemate
nõuete ja laema sõlmaringiga, kui talurahvas, liita-
vad mere revolutsioonilise intelligentsiga tema võitlus,
absolutismiga ja seepäril, saavutanud poliitilise vabaduse,
organiseeruvad sotsialistliku partise, kes peab
alustama süstemaatilist sotsialismi propajandat
talurahvas,“¹⁹⁴ kirjutab ta. Sellega lülitatakse talu-
rahvas revolutsiooni kodanliku-demokraatlikust osast,
mõda tulib märsta „võitlus absolutismi all“, täiesti
välja, arvestamata, „... et talurahvas seisab nimelt
kodanliku-demokraatlikul positsioonil,“¹⁹⁵ et kapita-
lismi kasv tab värietootja positsioonid äärmiselt
ebastabiilses ja loob seija piinna tema revolutsi-
onilisusele.

Sellest Plekhanovi esimesest suurest vast korral

193. vt. Плеханов, Социализм и коммунистическая борьба, lk. 81.

194. ibid., lk. 81.

195. Ленин, Социализм, том XX, lk. 101.

101
välja tema terve suurem osja, nimelt intelligentsi, kui revolutsioonilise jõu, ilma ülehindamata, mis on atene pärand natsionalismilt.

„Märkides teda peasjaltselt tööliste parteriis (jutt on sotsiaaldemokraatlikust parteriis - E.P.),“ kirjutas ta 80-ndatel aastatel, „ma tahan ainult öelda, et mere revolutsiooniline intelligents peab minema töölistega, aja mere talurahvas peab minema nende järel.“¹⁹⁶

90-ndatel aastatel kirjutas ta veigi: „Kui Saksa kodanlus, nagu väljendab Engels, tuli hilja, siis vene kodanlus hilines veel enam. Peale kodanluse ja proletariaadi me ei näe teisi ühishondluse põnde, millest tulevat sid meil toetuda opositsioonilised või revolutsioonilised kombinatsioonid.“¹⁹⁷

Sa siis Plekhanovi proletariaadi hegemonia eitamiselt revolutsiooni ümber selle kohta loovutamisele liberaalsele kodanlusele. Lenin kirjutas: „Demokraatlikus, poliitilises võitluses aja ei seisa vene töölisklass mitte üksinda; tema kõrval seisavad kõik poliitilised opositsioonilised elemendid, rahvakihid ja klassid, kuirold nad on saenuksid absoluutismile ja peavad sellega võitlust ühel või teisel kujul.“¹⁹⁸

Kuid „üheski teises elanikonna klassis, rahmas ega kihis ei ole reservatsioonideta saenu absoluutismi vastu, nende demokraatim vahib alati tagasi.“¹⁹⁹

196. Плеханов, Сочинения, том II, lk. 363.

197. Плеханов, Сочинения, том III, lk. 119.

198. Ленин, Труды, II к., lk. 294-295.

199. ibid., lk. 296.

Seda viimast nimelt Plekhanov ei näinudki. „Jutud, et Plekhanov „samuti pooldas“ proletariaadi hegemooniat, potpinerad arusaamatusel. Plekhanov nootetes ei proletariaadi hegemoonia ideega ja oli valmis teda sõnades tunnustama, — see on tõsi — kuid tegelikult oli ta selle idee olemuse vastu.“²⁰⁰

Liitades talurahvast kui revolutsioonilist jõudu Plekhanov sotsialismi nimel ei ta demokraatlik, seega, Plekhanov ei suutnud õigesti lähendada kodanliku-demokraatliku revolutsiooni küsimust ega näinud, et Venemaal agrariaanismus moodustab selle revolutsiooni aluse.

„Me ei tohi unustada, et praegusel ajal ei ole ega saa olla terat vähendit sotsialismi lähemaletoomiseks, kui tsiviliseeritud poliitiline vabadus, kui demokraatlik vabariik, kui proletariaadi ja taluraha revolutsioonilis-demokraatlik diktatuur, — kinnitab Lenin.“²⁰¹

Maadates liberaalsele kodanlusele, kui töölisklassi võimalikule liitlasele, Plekhanov rõõpis juba 80-ndates aastates, et need ei tuleks ehmatada võimalusega nagu võis absolutismi vastumõne saada Venemaa sotsiaalse revolutsiooni signaalis.²⁰² Praktikas viinud see revolutsioonilise hoo vähendamisele ja paralüüsimisele, millega juba üksi oleks saanud kahtluse alla heita ettevalmistatava revolutsiooni edu.

200. Mk(6) P ajalugu, Lühikursus, lk. 58-59.
 201. Lenin, Valitud Teosed, I k., lk. 435.
 202. St. T. Ulezanov, Caguanuzgu u noomsureevaa Toputa, lk. 76.

See näib näitab, et Plekhanov, suhtudes mõne võrre dogmaatiliseelt marksismisse, ei muutnud seda kasendades loovalt just poliitilise võitluse osas. Nene konkreetses oludes. Ma näen Lenin hiljem, juba IX sajandi alguses õigesti tähendab, sattus Plekhanov sellesse hätta just seepärast, et rihkus dialektika põhitse: abstraktsed tõde pole olemas, tõde on alati konkreetne.²⁰³

Isaari-Venemaa majandusliku arengu marksistliku analüüsi selliseid võju ei esine, kui just klassivõitluse teooria tõlgendamisel, kus ta kuni lõpuni ei mõistnud selle olemust ning küllaldast tähtsust ühiskonna arengu jaoks ja seetõttu ka tema konkreetsel kasendamisel kõige enam esots.

Poolikust ja ebaregulaarset esineb tal teiste küsimuste lahendamisel. Nii näiteks juba varem mainitud teoses „Küsimusele võtku osast ajaloo“ pöördub ta tähelepanu peamiselt ainult ismale, kuna rahvamasside, kes tegelikult ajalugu teeb, on vaja vaele pööratud. Teoses „Monistliku ajalookäsituse arengu küsimusest“ on märgatav ühiskondliku arengu selgitamisel ilmne kallek geograafiline. Näiteks ütub ta seal: „See määravad selle ehituse (ühiskonna - t.p.) lõpphinnuvõttes geograafilise keskkonnaomadused, keskkonna, mis annab inimestele suurema või

203. vt. Lenin, Valitud Teosed, I k., lk. 338.

väiksema võimaluse oma tootmisfondude arendamiseks.^{"204}
 Lõrandub terve rida väga dialeetilise materialismi
 teooria tõlgendamisel (mõtte aru saamine vastandite
 ühtsusest kui dialektika põhituumast, Feuerbachi materia-
 lismi osa ülehindamine marksistliku filosoofia jaoks jne.)²⁰⁵
 millele lähem vaatlemine ei kuulu käesoleva töö
 raamidesse.

Teoses „Anarhism ja sotsialism“ räähib ta müüda proletaar-
 se revolutsiooni ja üügi suhtes üry riigiküsimusest
 üldse, mispuhul Lenin kirjutab: „... Seda just vajab-
 ki sportuorim rohkem kui midagi muud, et saht
 mere poolt määratud süsimust ei esitataks üldse. See
 juha ongi sportuorimi võit.“²⁰⁶ Need need esinevad
 tal juha 90-udate aastate töödes.

90-udatel aastatel alid Plekhanovi põhilisteks
 vigadeks, juha ulpool mainitud: talurahva, kui revo-
 lutsioonilise jän eitamine ja intelligentri revolutsiooni-
 lise ja demokraatrimi ütkandamine üry leplri positi-
 ion liberaalse kodanluse suhtes.

Tuleb märkuda, et esimene vija, s.o. talurahva
 revolutsioonilise osa eitamine, muutus Plekhanovi
 hilisemates töödes palju resolantsemaks, kuna terve
 vija kallutas teda ikka lähemale ja lähemale sportu-
 orismole, viies 1903. a. ta lõplikult menisiorimi leeri.

204. Plekhanov, Marksistliku..., lk. 232.
 205. vt. Plekhanov, Marksistliku..., lk. 4-5.
 206. Lenin, Valitud Teosed, II k., lk. 165.

Sellele areng oli paratamatu, silmas pidades selle revolutsioonilise intelligentsi ja liberaalide enda alla käia, mille poole apelleeris Plekhanov. „Kes ei teaks, kui kergesti formub pühalt Venemaal intelli- gendi-radikaali, intelligendi-sotsialisti maatumise peiskriatuse ametnikuks, kes loobustab end sellega, et ta toob „kassu“ nantsuleirutini püüdes, ametnikuks, kes õigustab selle „kassu“ oma poliitilist indifereentsust, oma kiitukaapimist muudi- ja piitsavalitsuse es.²⁰⁷ Tegelikult on liberaalne kodanlus eesthätt tsarismi lütlane, mitte rahva revolutsioonilise liikumise liit- lane, millest ta kardab rohkem, kui midagi muud maailmas ürg tema arvustused ei ulatu üle püüetud monarhia kaamude. Sellele kodanlusele usaldasid vene mensesõnad proletariaadi puhi osa kodanliku-demokraatliku revolutsiooni, reets sellega faktilisele proletariaadi huvid.²⁰⁸ Sm. Stalini ütleb, et „Plekhanovit riskus mensesõnande poole tema endiste, oportunistlike vigade ballast.“²⁰⁹ Nagu me püüdsime näidata, pani Plekhanov nendele vigadele aluse juba oma esimestes marksistlike töödes ürg oma hilisemates töödes suurendas neid. Just need vead olid teinud lipuliku oportunisti, nagu Plekhanov pändis 1903.a. ja kust alustades võitlust bolshevikide vastu, võitluse

207. Lenin, ~~Selected~~ *Works*, II k., lk. 298 - 299.
 208. St. *ibid* (6) Pafalagu, *Lühikursus*, lk. 55.
 209. *ibid.* lk. 38.

riienese varasemate õigete seisukohtade vastu.

XIX sajandi lõpul ja XX algul kandus revolutsiooniline liikumise keskus Venemaale, reaktiooni keskus aga Lääne-Euroopasse, kus revolutsiooniline liikumine pärast Pariisi kommuuni „vaikusestaadrumis“ viibis. Venemaa samal ajal valmistas paralleelselt kapitalismi arenguga ette kodanliku revolutsiooni, millele etapp Lääne-Euroopas oli juba lähtunud, mis kajastus revolutsioonilise töölis- ja talurahvaliidumise pidevas kasvus.

Asjaolu, et Plehhanov viibis Venemaast eemal, vafutas kahtlemata tema tegevusele abstraktsele spitseri. Eemalolekus tööliste revolutsioonilise liikumise, üldse tööliidumise praktikast tuleb näha ka Plehhanovi vigade allikat ja nende edasise arengu põhjust. „Muidugi muutub teooria abstraktseks, kui ta ei seostu revolutsioonilise praktikaga, täpselt samuti, nagu praktika jääb pimedaks, kui ta ei valgusta oma teed revolutsioonilise teooriaga,“²¹⁰ ütles sm. Stalv.

210. Stalv, Leninismi alustest, lk. 12.

107

II G. N. Plekhanovi tähtsus narodnikute
vastases võitluses ja marxistliku teooria
propageerimisel Venemaal.

1. G. N. Plekhanovi tähtsus narodnikute vastases
võitluses ja marxistliku teooria propageerimisel
Venemaal.

„Ligi poolte sajandi jooksul, umbes möödunud sajandi 40-ndatest kuni 90-ndate aastateni esirondliku mõtte Venemaal enneahtamatu, metsiku ja reaktiivse tsarismi surve all otsis ahnelt õiget revolutsioonilist teooriat.“²¹ Kuid selle otsingu käigus ta lõi oma tead. õppides teristelt appis ta veel enam Venemaa oma tegelikkusest ürgi loo lõpust kultuuri, millest ei aland ühelgi maal enne marksismi. Nene ühiskondliku mõtte, tema kultuur, formid rahva-masside vabadusliikumise mõjul ürgi harkas, seda vabadusliikumist, selles on tema suur ajalooline ja revolutsiooniline tähtsus. Peamiselt, põhjus selles oli — revolutsiooniline demokraatim — s.o. rohutud rahva, selgubul peamiselt talurahva huvide järjekindlalt kaitsmise. See revolutsiooniline traditsioon vene esirondlikus kultuuris ulatub oma juurte ja süta

21. Ленин, Сочинения, том XXXI, л. 9.

eluvaralise sotsiaalse, ning kogu ühiskonnas jätkuvalt selleks
 ajalooliseks sidemeks, mis teha sobi marksismiga, inim-
 konna kultuuri kõigeima väljendusega. Revolutsiooniline
 demokraatim lõi põhna, millel 80-ndate aastate algu-
 poolt peale hakkas arenema ja levima Venemaal
 marksim, töölisklassi revolutsiooniline teooria.
 Venemaal oli sellal olemas juba nii töölisklass kui
 töölisklassi teooria. Tema esimeses puhtis-teoreetikus sai
 Georgi Valentinovits Plehhanov, esimeste venekeelsete
 marksistlike tööde autor 80-ndatel aastatel, esimene
 marksismi ideoloog tsari-Venemaal. „Ta tõstis vene
 kultuuri, vene filosoofia uuele, kõrgemale astmele, tema
 ühendas esimesena need vene filosoofia traditsioonid
 (revolutsioonilis-demokraatlikud - E.P.) marksismiga.“²¹²

Sellel perioodil ei omanud Plehhanov endale mitteki
 võidset kõigi Marxi ja Engelsi õpilaste seas, ei oma
 teadmatate motiivisuse, teoreetilise mõtte selguse ega
 poleemilise põu poolest. „Kautsky, nagu teada, lasus
 alati läbi võimaluse „ühendada“ marksim kantsaandusega.
 Bernstein luges veel reotsponitsimileelisel perioodil võimalikuks
 ühendada Marxi maapandusliku teooriat kodanlike
 maapandusteadlaste madetega. Lafargue ise lubas
 tõsiseid taganemisi marksimist ajaloolise materialismi
 süsimustes. Lafargue, vaatamata kõrgele ringkonnale,

midoriga ta kartus marksismi, polnud vaha marksistliku
teoria lihtsustamisest. ^{"213}

Plekhanovi töö marksistina, tema hiljav poliitiline
talent, veev ja huvitar kirjutanudvõis, suur oratori-
anne, lõi talle määratu autoriteedi, mitte üksnes vene,
 vaid ka rahvusvahelises marksistlikus kirjanduses ja
töölisklassis.

Neuema oludes kujunes Plekhanovi ajalooline osa
palgi suuremaks. Tema töös vene esindliku mõtte
revolutsioonilis-demokraatlikud traditsioonid uuel,
kvaliteedilt kõrgemale astmele ajal, kui revolutsiooni-
line rahaduslik, nende senine kandja, juba alla käis.
Plekhanovi teene on, et ta vene tööliklassi näol
andis neile tõelise jätkaja. Temast sai kõrge rev-
olutsiooniline klassi, proletariaadi ideoloog.

"Proletariaat - see on see dünaamit, millest alul
ajalugu laseb öhaa vene revolutsiooni, - kuulutab
ta. See ideoloogia formuleeris otseselt Marxi ja Engelsi
tööde mõjul. Baasi moodustas talle vene esindliku
mõtte revolutsiooniline traditsioon, mis andis talle palju
edasise tugevuse mõttes, samuti kui sugi, et algusest
peale tuli võidelda vanauliku, väikekodanliku ideoloogiaga
liberaalse rahadusliku näol, see paljastada mõn-
sma eluõigus maksma panna

213. Южн, lk. 20.

214. Плеханов, Сочинения, том II, lk. 205.

Plekhanov ilmutas hülgavat omadust näha seda, mis ühiskonnas on uut ja tänuvat, kuigi veel nõrka, kuid millele paratamatult peab kuuluma homme päev. Plekhanov tõestas, et Venemaa ei möödu kapitalismist, et aulakapnaad, talurahvasotstarvini sõrji lootuste alus, on see selle ohver. Kuna aga „proletariaat kasvab, mehitub ja tugevneb Venemaal täht-tähelt mitte päevade ja vaid tundidega, nagu müinasjutulise vägilane,“²¹⁵ siis ta kasvab just selle taluraha arvel, sellele narodnikud määravad kui põhilisele revolutsioonilisele põle, nägemata, et see taluraha endisel kujul lausa olemast, et nende talurahas oli feodaalne ühiskond järelikult põlvunud seal üldse potyjust ümberdooltsialismist selle tegelikus mõttes.

Sega Plekhanov võttis narodniklusest ära tema baasi ja tõi revolutsioonilise võitluse areenile Venemaa proletariaadi süis, kui talurahas esirindliku revolutsioonilise klassina enam arvesse ei talunud, sest lagunedes eri klassidesse tõi ta kaasa ka taluraha-demokraatia, selle narodnikluse revolutsioonilise tunna, lagunemise, andes maad hoopis uue revolutsioonilise klassiga uuele, revolutsioonilisele demokraatiale, s.o. sotsiaaldemokraatiale, mis moodustab töölisklassi ideoloogia „... Tuleb, mitte kodanlikud demo-

215. ibid., lk. 583.

raadid, s.o. demokraadid-sotsialistid, pööduvad mitte
 talurahva, vaid proletariaadi poole, "216" kirjutas Plehhanov.
 Looja kriitikuna Plehhanov mitte ainult ei purustanud,
 vaid samal ajal ka ehitas. Jätanud narodnikulise ilma
 tema baasist (koguand, mittekapitalistliku areenemise),
 lõi Plehhanov teoreetilise baasi marxismiile tähtsades
 selle olemasolu vene ühiskonnas kapitalistliku arengu,
 kasvava töölisklassi ja töölisklassi näol.
 Plehhanov rääkis esimesena. vene sotsialistide ette
 ülesande: luua oma, sotsiaaldemokraatide partei, mis
 propageeris marxismi ning oleks töölisklassi juhtiv
 revolutsioon.

Näidates, et tööliste poliitiliste ja majanduslike võimete
 vahel on kõrge tihedam side, sest majandusliku vabadus
 pole mõeldav ilma poliitilisteta, kummutas ta narod-
 nikulise "sotsialismi" ja "poliitika" vastandamise
 teooria ning tõstis teadvuse, s.t. tööliste klassi-
 teadlikkuse kasvatamise kõrgist ülesannetest kõrge
 ette.

Samasuguse panuse andis Plehhanov 90-ndatel aastatel
 liberaalsete narodnikute subjektiivse sotsioloogia
 paljastamisel. See oli periood mil, kui tarvitada
 Plehhanovi enda sõnu, " ... võivad misendavad, kui
 inimesed parivad. Murijad kriitikud ei ei tea

216. Плеханов, Кавун познание, кн. 128.

Marxi teooriast midagi, aga nende poolt saavutatud tulemused saavad kõvasti selle kasuks.²¹⁷ Plekhanovi oli marksistliku teooria õigsuse kinnitajad, kuid mitte teaduslikud teooriad jätsid tema eitamisit või passiiviat. Menemaal tegid seda subjektiveerid sotsioloogid, utopistide võltsid epigoonid. „Suurimate tööstusettevõtete, raudteede, kommertsbankade tekkinud loo pinna, millel eilsed utopistid muutusid projektorites vene kapitalismi auku.“²¹⁸

Lavrovi loetus, et „... marksism on ... aruult puhastatud, läbi villoise peab mõnema...“ Plekhanovi „... sotsialistliku hõng lõplikus rahunemiseks blanšismi tüüps,“²¹⁹ ei õigustanud end. Plekhanov näerts põhjalikult välgä subjektiveerid sotsioloogid, nagu sellele Lenin oma töödes hordurvalt viitab, valgustades sealgiinnes ühtlasi apalaalse materialismi põhiprintsiipi. Plekhanov oli näites see, kes esimesena töötas põhjalikult läbi süsõmuse istiku osast apalaos²²⁰ ja kummutas süga hariduskrite „kangelaskultuur“, mis rahva revolutsioonilise tegevuse subjektiveerid muutus objektiveerid prõig pani aluse esites narodnoluse revolutsioonilisele avantüürilisele, mille hiljem, kui subjektiveerid sotsioloogia võtke ajal tegude asemelle tuli praas, asendas juba filosoofilise avantüürim.

217. Plekhanov, *Montitšiu...*, lk. 223.
 218. *Mejete*, lk. 270.
 219. *Trešakov, Hamu paznoulacene*, lk. 162.
 220. *vt. Dgure*, lk. 30.

Kokkuvõttes võime öelda, et Plekhanov on vene est-
 mene marxist. Paljastades narodnikute teooria eba-
 teaduslikkuse ja ebaalulise loi ta piina marxismis
 leotamis Venemaal. Tähtsades, et Venemaa on asunud
 kapitalistliku arengu teele, tõi ta tema revolutsioonide
 ajalukku proletariaadi näol uue võimsa teguri, kes
 aruühesena on võimeline muutama tsaari tsarist
 - uss loi seega vene sotsiaal-demokraatia teoreetilised
 alused

Selline on Georgi Valentinovitš Plekhanovi suur ajalooline
 teene.

2. Marxismi-leninismi klassikud Plekhanovist.

Nii Marx kui Engels tundsid väga suurt huvi
 Venemaa vastu. Seda võib seletada nii tähelepanuna
 revolutsioonilise liikumise olemasoluga tsaari-Venemaal
 (sordunud revolutsioonilised situatsioonid) huvi-
 kellega, et vene keeles ilmus teaduslikke töid, mis
 tõmbasid endale ülemaailmselt tähelepanu. On üldiselt
 tuntud Marxi suhtumise tsernosšovsise, kui oma
 aja kõrge tähelepanuväärasesse originaalsesse mõtle-
 jasse ja sõnaparistrasse majandusteadlasesse.
 Engels hakkas juba 50-ndatel, Marx 60-ndatel aastatel
 õppima vene keelt, selles, et suuta originaalsi
 tutvuda venekeelsete teaduslike töödega.

Plekhanovi, kui marxistiga Marx ei pöndunud tutvuda, surres samal aastal, kui Plekhanov tema ja Engelsi tööde mõjul oma marxistlikele veendumustele jõudis. Marx ja Tšernosšovski olid Plekhanovi armastatuimate autoriteet.

Engels tutvus Plekhanovi töödega, kui ka tema endaga. Oma kirjas Vera Zassulitšile 1885. a. märtsis ta, et on lugenud Plekhanovi „Mere lahkuminekut“ 60 lehekülge võig kannab Plekhanovi väljendusel²²¹. Samas ütles ta ennast uhkust tundvat selle üle, et see noorsoo keskel on partei (mööldud „Töö vabastuse“ rühma), kes nii sügavalt võttis omaks Marxi teooriad. „See on progress, millele omab ülisuure tähtsuse Venemaa revolutsioonilise liikumise arengu jaoks;“²²² need Engelsi sõnad on suureks tunnustuseks just Plekhanovile „Mere lahkuminekute“ autorile ja „Töö vabastuse“ rühma kapajale.

Kõige enam marxismi-leninismi klassikust punktus Plekhanoviga kokku Lenin, „... ja mõtte sellelgi, kui Leninil, ei tulnud sulutada niipalju aega ja põhipingutusi võitlusele Plekhanovi poliitiliste mõtlemise ja vigadega. Ja, süüsi, keegi ei hinnanud Plekhanovi talenti ja teeneid nii kõrgelt kui Lenin.“²²³

221. vt. Маркс и Энгельс, ~~Сочинения~~ Сочинения, том XXVIII, л. 461-463.

222. ibid., л. 462.

223. Юган, л. 32.

jälgrides läbi Lenini teoste tema suhtumise evolutsiooni Plehhanovise, avaneb mere esmeliselt Lenini, kui tööliiklasi juhi noju suure suurus.

Plehhanov oli vene tööliiklasi esimene teoreetilise juht noju on loomulik, et kõige vene revolutsionaärid-sotsialistid õppisid kõivuti Marxi ja Engelsi teostega marksimi ka Plehhanovi tööd, kes kahtlemata „... Lenini eesl epokhil oli kõige suuremaks ja kõige silmapaistvamaks marksimis pärast Marxi ja Engelsit.“²²⁴ Tema töid luges ka noor Lenin. Ta viitab nõndavalt oma töödes Plehhanovile. Näites ühes oma varasemas töös „Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?“ 1894.a. kirjutab ta pöördudes „rahvasõprade“, s.o. liberaalsete narodnikute poole: „... jätsite tähele panemata ühe sotsiaaldemokraatia silmapaistva liikme trükitud avalduse (Plehhanovi „Mere lauumõistetest“: „Mere ei taha mingil juhul oma programmi peita suure nime (mööldud Marxi - E.P.) autoriteedi taha“ - E.P.), mis on esitatud noju rõhuga nojel.“²²⁵ Kui XIX sajandi lõpul Saksaa sotsiaal-demokraatlikus partisis varuhoolduse ja tööliiklasi ideoloogi Eduard Bernšteinil initsiatiivil võttis noju uu. reotsionism,

224. Hoju, lk. 31.

225. Lenin, Teosed, I k., lk. 120.

süis oli Plekhanov ühes selle vastase ideelise võitluse initsi-
aatoris seistes marksismi kantsfakti esmas.

Mendel aastatel, XIX sajandi lõpul, võime Plekhanovis
näha ühte Leninis lähemat võistluskaaslast ja vulgi enam,
Lenini enda sõnade järgi - tema ideaali.

Kapuka näite Lenini suhtumisest Plekhanovisse
annab tema artikkel „kuidas „Iskra“ oleks peaaegu
kustunud?“ kirjutatud 1900. a. septembri alguses, mil
Lenin sõitis Genfi, et töövahastustlastega (Plekhanov,
Axelrod, Zassulovski) sõnu leppida ühise tööloisafalke
ja tööloisafalkeja („Iskra“ ja „Zarya“) väljandmises.
Süü pettus Lenin esmasoodset Plekhanovist, avastades
tema väiklase enesearmastuse, anarhuse, mis avaldas
teriste, oma kaastöölise üle püramatult valitseda ja
ehasüüruse.²²⁶ Sellele lisandus viala tsantsualisi lahnumine
kurid - suhtumises legaalsesse marksistidesse, k. kantsuysse
pue., kurid on tähelepandas, et Lenin süin peatäheli-
panu pürias just Plekhanovi osikloiele püudujääsodele.
„Ka mõni „armumine“ Plekhanovisse oli justani
pühitud ja ma oliv äärmiselt solvunud üriy krestunud.
Kunagi, mitte kunagi oma elus ei ole ma suhtunud
ühesegi inimesse nii atsekohese lugupidamisega ja aus-
tusega, vénération'iga (sügava austustundeja - E.P.), kellegi
ees ei ole ma end nii „alandlikult“ ütal pidanud -

226. vt. Lenin, Teod, II k., lk. 302.

ja kunagi pole ma kunagi saanud nii toorest „võim-“²²⁷
 kirjutab kehtestunud ja pettunud Lenin jätkuvalt samas:
 „... Selle hetkeks olime mõlemad (Lenin ja Tema kaaslane
 Arsenjev (~~Potassov~~) - E.P.) Plehhanovisse kändunud ja
 andestamine temale kui armastatud inimesele rõõm,
 sügavime sõlmad kõigi puuduste ees ja püüdnud end
 kõigest jõust venna, et need puudusi pole olemas, et need
 on pisiasjad, et neile pisiasjadele pööravad tähele-
 pannu ainult inimesed, kes põhimõtteid küllaldaselt ei
 hinda.“²²⁸

Needel nõupidamistel, kus leiti süüsi lõikus kompromissi
 ja pandi alus „Iskra“ väljandusele, tulid süüsi esma-
 kordselt ilmsiks juba eosolera lohenemise sümptomid.
 Sellele viitab Lenin samas artiklis: „Palknaha polks,
 nagu midagi tormunud, nagu massi pidi edasi kanna,
 nagu ta seis näis, ainult sees oli mingi heel katki
 launud ja suurepärase iseloomu suhete asemel astu-
 sid asfaltind ürij aurvad mõtted alalise arvestusega:
 Roomeli järgi si vis pacem, para bellum.“²²⁹ Veelgi enam,
 Lenin ütleb, et „... ideaal oli purustatud ja me tallasime
 selle mõnuga jalgade alla nagu kukutatud ehafumala...“²³⁰

1903.a. Plehhanov, kes juba varem menševikele
 kaasa oli tundnud, muutus ise menševikuks ürij siitpale
 muutub ka Lenini mõtlemise temasse radikaalselt.

227. Lenin, Tead, IV k., lk. 301-302.
 228. ibid. lk. 302.
 229. ibid. lk. 309.
 230. ibid. lk. 302.

„ Meie hindamine väga ja hindame Plekhanovit töö-
 nende „ solvangute“ eest, milleid ta teitas oportu-
 nistidele ja milleid tõmbasid temale isikute massi
 austava vaenu. Kuid Mart~~in~~ovi hantsuse eest meie
 teda austada ei või. Sün ei ole meie ees endine Plek-
 hanov, ²³¹ - kirjutab Lenin pärast seda, kui Plekhanovi
 ja menševike liit on juba ilmne, kui Plekhanov, vaata-
 mata Lenini palvele „ Iskra“ toimetus menševikele mitte
 avada, selle süüsi teostas. Sellesse perioodi kuulub
 suurem hulu Plekhanovi teoreetilistest vigadest, mis
 ta muutis Lenini ja bolshevikide aktiivseks vaenlaseks.
 Lenini suhtumine Plekhanovisse on sellele vastas.
 Kuvõrd Lenin oli juba hinnanud Plekhanovi varasemat
 tegevust, kuvõrd ta oli olnud Leninile ideaalis ja
 kuvõrd ta oli püüdnud abistada ja nõuale hõrda
 Plekhanovit sellest sammust, seda suurema halasta-
 matusega paljastab ta nüüd Plekhanovi menševistliku
 oportunisti, andes oma kirjutistega ultima näite
 bolsivistlikust printsipialsusest, printsipialsust
 enne kõike. Selgub, et Lenin ei laska kunagi hinda-
 mast Plekhanovi varasemaid teenerid Venemaa
 sotsiaal-demokraatia alusepanijana, esimene vene töölis-
 liikumise juhina. Kuid Plekhanov oli juht-teoreetik.
 „ Revolutsioonilise epohhi saatudes, mil juhtidelt

231. Ленин, Сочинения, том VIII, стр. 351.

nõutakse selgeid revolutsioonilisi loomungeid, revolutsiooniliste masside praatilist puhtimist, sellised puhtid-teoreetikud (näit. Plehhanov Venemaal, L. Kautsky Saksamaal) lahkuvad näitelarvalt loomutades raha nutele puhtidele.²³² Sellistele puhtidele, kes on tuguvad nii teoorias kui praktikas, nagu seda on olnud Lenin ja sm. Stalini, nne afasta, imperialismi afasta marksismi, leninismi loopad, Leninismi, mille teadvussile Venemaal aitastid pinda valmistada Plehhanovi pakkunud teoreetilised tööd. Kõrges selles, mis vene kultuur on maailmale andnud esrondlõhku ja suurt - ja seda on väga palju - on Plehhanovil oma suurel panus. Sm. Stalini oma kõnes Suure Isamaasõja päevil Suure Sotsialistliku Octoberirevolutsiooni 24. aastapäeval nimetas ta nime kõrvuti vene rahva suurimate esindajate, sealjuures just Lenin armeja, kääsides suurest vene rahvast, kui "... Plehhanovi ja Lenini, Belinski ja Tšernõševski, Puškini ja Tolstoi, Glõina ja Tšaikovski, Gorki ja Tšehhovi, Setsinovi ja Pavlovi, Repini ja Surikovi, Suvarovi ja Kutuzovi rahvast."²³³

232. konceпционно, lk. 36.

233. Stalini, N. Lõdu Suurest Isamaasõjast, lk. 25.

VII Narodnikluse lõpliku purustamine ja
marssismi edasine arendamine N. J. Lenini
poolt 90-ndatel aastatel.

XIX sajandi 90-ndate aastate Venemaa on juba
väljakujunenud kapitalistliku korraga maa, kus
tööstusproletariaat moodustas tähelepanudava ühisi-
sondliku jõu, mida demonstreeris ilmekalt laia-
ulatusliku streigiliikumine. Märkiv on selle kest-
laruti. Aastakümne esimesel neli aastal streikis
ligi 200 000 töölisi. Streigid toimusid Donbassis,
Dombrowski linnas (Poolas), streikisid tekstiilitöölisi-
sed Ivanovo-Voznessenskiis, Lodzis, Varssavis, töölisi-
sed Glukovis, Rostovis, Riias, Peterburis, Jaroslavis,
Irkutskis.²³⁴ Kuigi nendes kohades on märgata ka juba
poliitilisi nõudmisi, on siiski üldkaalus veel stabi-
ilsuse element. Kuid selles võimsas stabiilsuses peitus
embrionaalses olekus tööliste klassiteadlikkus, mis
alles osaliselt oli aratatud sotsiaal-demokraatliku
teooria poolt.

Peikhanovi töödega astuti esimesed sammud tööli-
ikumise suunas, kuid sotsiaal-demokraatliku lõpliku
arendamise tööliikumise teostas N. J. Lenin,

234. H. Topogorunin, lk. 105.

Venemaa tööliiklasi juht alates 1893. aastast.
 Tema juhtimisel siirdus tööliiklase majanduslikult
 streigivõitlusest poliitilise võitluse teele, võitlustest
 marksistlikest ringidest, millest nendel aastatel
 kollustatult eksisteerisid, sotsiaal-demokraatlike ideede
 agitatsioonile tööliste karades hulvades, ettevalmistus-
 tööle uue-Venemaalise sotsiaal-demokraatliku partei loo-
 misel. Lõpu arendas loovalt edasi, konkretiseeris,
 s.t. tõstis uuele, kõrgemale astmele teostades tegelikus
 need marksistlikud ideed, mis püstitati juba vara-
 semates sotsiaal-demokraatlikes teostes (s.o. G. V. Plekha-
 novi teostes). Eeltingimuseks, millest sõltus nometatud
 ülesannete lahendus, oli narodnoraluse lõplise purus-
 tamine. Kuigi narodnoralus oli Plekhanovilt tugeva
 hooke saanud, polnud ta lõplikult eksisteerimast
 lahunud. Ta oli nõrku nõrganud oma küsimel ja
 püüdis ennast samuti soovitada sotsialismi nime
 all. See liberaalse sõnuga „mujav sotsialism“, võõra
 igasugusele töölele sotsialismile omasni revolutsiooni-
 lise noorsoo hulgas, kes oma revolutsioonilisest
 oli narodnialute puures äppinud, sel teatud poli-
 tordu ning nani ta lõplikult purustatud pol-
 nud, võis soodsa juhu arveldes uuesti
 püüda koguda. Tema purustamine oli seda vaja-
 lannu, et ta elüdyad võitlesid aktiivselt marksismi
 levisu vastu Venemaal, vassides ja laemates marksismi,

misda nad ise polnud sautelnud märkima. Märgitakse, et
 „slavofiilide ja saapaduride vaheliste kuulsate vaidluste
 ajast peale vene ühiskond ei tundnud sellist tera-
 vat poliitilist võitlust, kui võitlus marksistide ja
 narodnõike vahel 90-ndates aastates... Ülikoolid,
 närite kursused, politehnikumid, gümnaasiumide
 paremad klassid muutusid drõssivooni klubideks.²³⁵

1894.a. kirjutas Lenin oma kaamatatu „Mis on
 „rahvasõjad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemo-
 kraatside vastu?“, kus paljastas täpikult 90-ndate aas-
 tate narodnõikuse tõelise ilme ja olemuse.

Lenin nästab, et „... 90-ndate aastate vene, talupoja-
 lra sotsialism, mis „turtus“ vabaduse peale selle
 kodanlikkuse pärast, võitles „selgepaliste liberaalidega“,
 kes intensiivselt maskurisid vene elu antagonistlikust,
 ja unistas talurahva revolutsioonist, – lagunes täiesti
 ja sünnitas selle lahase vähekodanliku liberalismi...“²³⁶
 mis püüab varjata nii klasside antagonistismi kui töö-
 rahva ekspluatsiooni Venemaal täites Mihhailovsui
 suu läbi, et „Marx opereeris valmis proletariaadi ja
 valmis kapitalismiga, misel aga tuleb need veel luua.“²³⁷

Ülistades kodutõõndust ja vastandades seda vabrik-
 tööstusele, ei näinud nad kodutõõstuses sellisama
 vabrikutõõstuse madalamat arenevasastet.

235. Tõpogevsõnõ, lk. 106.

236. Lenin, Teosed, I k., lk. 158.

237. ibid., lk. 172.

Närmustades kulatruu talumajanduse progressist, propageerides odavat krediiti, parema tehnikaga kaevandamist, panku jne. — liberaalne rahandusalus sügavalt objektiivselt tegutses maanodanluse huvides unustades samal ajal, et „... on olemas ka terve küla, hulga rahvaruum, mida „rahvasõpradel“ tahus sajadamini meenutada — laostunud ja paljastatud, puupaljaks küsitud talurahva küla, kellel mitte ainult püüdnud „säätud“ „haritlaste“ tööfamitsiks, vaid kellel ei ole lubagi nii palju, et mitte nälga surra.“²³⁸ Sellest külast 90-ndate aastate rahanduslikud hoidused eemale, sest nende „progressiivne“ ei oleud siin kohaldatav, süüdistades samal ajal marksiste, et need ignoreerivad talurahvakülaade huve ning soovivad vaid „ja talumeest rahvaruumi lähiküla“.²³⁹ Tegelikult oli küla ammu lohenenud samuti ka vene kapitalismi saatus otsustatud.

„Temaga koos on lohestunud ka vana vene talurahvasotsialism loovutades omia raha ühelt poolt töölissotsialismile; teiselt poolt degenererades lataseks väikeodanlikuks radikalismiks.“²⁴⁰ Viimane pani oma loatused tsaarivalitsusele loatuse, et see parandab olusid reformidega. „See Euroopa sandarm, igasuguse reaktiivoni alalõue ja kõige hõndlam hants, kes on vene rahva

238. *ibid.*, lk. 224.

239. *ibid.*, lk. 207.

240. *ibid.*, lk. 235.

minud sellise häbini, et olles terroriseeritud oma kodus, ta
 oli rahvaste rahumise vahendiks läänes, - see sandarm
 määratakse majandusliku solidaarsuse teostajaks, ^{"241}
 kinnitab Lenini. Sellega hoiduti nõralt võitlustest, mis
 juba oli hämas ning püüti vastuolusid olematus teha
 nende ignoreerimisega. Vana vene rahvuslus, säilitades
 pal suurte revolutsiooniliste-demokraatide võitlustaditi-
 onne oli sellist 90-ndate aastate liberaalset rahvuslusest
 määratult kõrgemal, amades positi, mullistega mõnes suhtes
 ühineb iseji marxism (näit. võitlus pärisorjuse vastu).
 90-ndate aastate rahvusluse näes muutuvad nende
 loomused " ... argline liberaalsus poolvahenditeks,
 mis viivad filantroopilise kodanuse heldusest ja
 toovad palju rohkem kahju eksploateeritute eemale-
 arisumise võitlustest kui kasu ... ^{"242} Marxistide
 ühine on jüst vastupidine, see ei serine mitte
 vastuolude lepitamiseks, vaid teadlikuse arendamiseks
 nende vastuolude olemasolust. " ^{"243} Lenin märgib, et
 rahvuslusest on meetatavasti jüst võitlust igasuguse
 eksploateerimise vastu ning selle nimel peavad vene
 marxistid täolisalasti allustatud võitluse liitma

241. Lenin, Teosed, I k., lk. 235.
 242. ihid., lk. 211-212.
 243. ihid., lk. 357.

125

ühte, nagu vene tööliiklasi organisatsioonide võitlusel.
Selles võitluses on vene uspluuteeritava rahva arvus
ja tööloie esondaja vene tööloie võrg üldused sellele
võitlusele loob suurtoostus. „Jah, marksiistid peavad
suurkapitalismi progressiivses nähtuses – mitte
sellepärast muudugi, et ta asendab „iseiseisuse“
iseiseisuse pandumisega, vaid sellepärast, et ta
loob tingimused iseiseisuse pandumise kaotamiseks.
Lennin, analüüsides olusid, teeb sellest konkreetsed
järelused nii liberaalse narodnikuluse kui mark-
sismi jaoks. Ta näitab, et liberaalne narodnikulus
on väikeseaegne - oportunistlikul positsioonil ühiskondliku
elu küsimustes võrg metafüüsiline filosoofias, et
see narodnikuluse degeneratsioon evolutsioon vormub
kõrges vana vene talurahva (peodaalatalurahva) alla-
käiguga võrg pole 90. ndatel aastatel enam võimaline
mõistma mingit demokraatismi, isegi mitte kodanliku,
kuna on hüljanud üldse nii revolutsiooni kui ka
demokraatia loomungi, amaldudes kangele marksismist
võrg elavavõnna nendest klassidest, kes revolutsi-
onistlike jõuna arvesse tulevad. „Praktiliselt on utopia
asemele tulnud väikekodanlike „progresside“ kujugi
mitte utopiline program ja ainult Fordead
fraasid meenutavad veel nende armetute kompro-

mõsside apoloogist sidet unistustega paremarit ja
omapärastest tudest riamaa jaoks, ²⁴⁵ kirjutas Lenin.

Lenini „Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad
võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?“ pühkis liberaalse
marxismiluse, kui rahvahõndliku mõtte roolu, mis
süttalt saua oli jaanaliikumise oluud Venemaa kapita-
listliku arengu mõistmisel ja tõlgendamisel ning ise
oma osse lämbada ähvardas, ära vene marxismi
arengu teelt ning rapis geniaalse loogikaga aluse
ta võidukaks arengus. Selles mõttes oli see Lenini
töö Plehhanovi poolt alustatud väitluse lõpuleviijaks.
Reaalne elu tõestas ise kõri Lenini teooriad.

Kuid sellega polnud võtlus lõppenud.

„Vene revolutsioonilise mõtte kogu ajalugu võimusel verand-
sapanud on marxismi võtluse ajalugu väikekodanliku
marxismiliku sotsialismiga.“ ²⁴⁶ Baasi moodustas sellele
Venemaa väikekodanlus, kes laostudes andis uha
nusi ja nusi puurdetulistaid proletariaadi ridadesse.
Samal ajal Venemaa ise säilitas ilme, mis oli enam
väikekodanliku kõrgi kapitalistlike maade vast.

1895-96. aastatel näis üle Venemaa suurte
streikide puhang. Sellele järgnes teatud mõnapiiri-
pod — „tööliskunime tõmbus siis nagu ise-
endasse, levides lainti ja sügavuti ning valmistades

245. Lenin, Kõned, I k., lk. 359.
246. Lenin, Korrespondents, Tom IX, lk. 408.

ette demonstratiivilikuks algust aastal 1901.²⁴⁷
 Selle perioodi riigipäeva Lennu ühe oma kõige silma-
 paistavatest teostest, nimelt "Kapitalismi areng
 Venemaal" (1898); andes sellega ülevaate Venemaa majan-
 duse arengust reformijärgsel perioodil. Plehhanovi
 "Meie lahkumised" oli seda alustanud ürg seotud
 võimegi madala seda raamatut, kui teatud ette-
 valmistustappi Lennu mainitud teosele, mis jäab
 nii faktilise materjali hulga kui vene majandus-
 elu analüüsi sügavuse poolest ületamatuks ning
 geniaalsemaks, mis sellelt alalt on antud.

Lennu purustas sellega narodnikliidud majandus-
 teooriad täielikult, näidates, et pole midagi absurde-
 mat, kui järeldada kapitalismi vastuoludest selle
 võimatust ürg mida kõrgem kapitalismi areng on,
 seda halvem, sest sel puhul ei laenu perdaalsete
 igandite surve hõlbustades kapitalistliku survega
 töötapate arvel.

Vene külas on selgelt eraldunud kolm rühma:
 madalam (kohusetä ja ühe kohusega talupojad),
 keskmine (2 ja 3 kohusega talupojad) ja kõrgem,
 mis toitub peaaegu kaas hoida paremini kui
 madalam.²⁴⁸ Selle vähemuse arvel kasvab hõl-
 turg, mille arene misaste on vastas maa kapita-

247. Lennu, Teosed, III k., lk. 9.
 248. vt. Lennu, Teosed, III k., lk. 128.

lioni areemisastmele. Kaubandusliku põllumajandus
 annab siseturule produkti, hehtalupidad tööjõu.
 Maandaruus ostab peamiselt tootmisvahendeid,
 maaproletariaat - tarbimisvahendeid. Tööjõud muutub
 kaubaks, tootmisvahendid kapitaliks. Põllumajan-
 duses võib täheldada silmapaistvat kontsentratsi-
 onni nii maa, karja kui põllumajandusliku in-
 ventari osas. Luid talupoegade rühmad ei erine
 mitte ainult maaandi suuruse, vaid ka selle pida-
 mise viisi poolest, seega kapitalismi areng põllu-
 majanduses on nii extensiivne kui intensiivne.
 Kapitalism toimub üha enam ja enam teorendi,
 mis tema arengut pidurdab, välja. Suur osa talu-
 poegadest muutub põllutööliskes. „Maaproletariaadi
 esondapate hulka tuleb arvata mitte vähem kui
 pool talundite koguarvust (mis vastab umbes 1/10
 karvastarvast), s.o. põsi hobusega ja enamik ühe
 hobusega talupoegi...“²⁴⁹ Kõhelühtis on keskmisestalu-
 poeg, kes on kõrge vähem kaubamajandusega seotud,
 tõmmatakse aga sellest pidevalt üha suuremasse
 sõltavusse. Lõppkokkuvõttes on tulemus, et „vana
 talurahvas mitte ainult ei „diferentseeru“, vaid
 hävib täiesti...“²⁵⁰ Põllutöömehhate intensiivne
 rakendamise suurendab talurahva espropriciumist,

249. *ibid.*, lk. 140.

250. *ibid.*, lk. 137.

mille tagajärjel kurnub võimas, kapitalistliku põlvkonna-
 lla, tööjõu reservarmee, ja maa kontsentratsiooni
 käsikate isikute kätte, samuti kapitalistliku koope-
 ratsiooni rakendamist põllumajanduses. „Nüüsi, kuni
 mere narakuidud targutused selle üle, et „kajakond“
 „võis“ kooperatsiooni „kergesti“ põllumajandusse
 viia, läks elu oma rada ja kapitalism, kihindanud
 kogukonna oma muvidelt vastandlikes majandus-
 llikes suhtetes, lõi palga tööliste laialdasele koope-
 ratsioonile kavatsetud suurmajandid,“²⁵¹ kirjutab Lenin.
 See tõmbab tööprotsessi hulgaliselt narite ja laste
 tööjõudu ning intensiivistab just ekspluateerimise
 kapitalistliku vormi. Osa talurahva tööjõust
 tõrjutakse välja mässia poolt, tekitab nn. känd-
 töö vormi. „Lõunas ja kagus on tekkinud hulka
 tööturget, kuhu kogunevad tuhanded töölisid ja
 söidavad rohkem tööle paljapad.“²⁵² Mässatell loan-
 dab tehniliste põllukultuuride osatähtsuse märgatav
 tõus ja seoses sellega põllumajanduse spetsialiseerimise,
 mis kaubandusliku põllumajanduse põlvkonnali-
 kumaid poole, viti tähelepanu just reformi-
 järgsel Venemaal. Loodustavalt mõpis samas
 suunas just raudteede ehitus. „Asjaolu, et
 kapitalism on ranaaregret tüüpi patriarhaalse

251. ibid., lk. 186.
 252. ibid., lk. 196.

põllumehed täielikult ümber suunandunud ja rühmase
 täielikult „raha-võimule“ alistandud, avaldub siin
 müürid kaupnalt, et narodurü linnalähkise talupoja
 terhest tavaltiselt eraldab, vieldes, et see „pole enam
 talupoeg.“²⁵³ Kogukondlra küla on muutunud väikeste
 agraarlaste küllaks. Tõrnuv väiketöõnduste kasv
 talurahva kihinemise baasil. Seda iseloomustab tootja-
 te suur hõllustus. Väiketöõndus ise arputab endast
 neubandushapitali taimelara, kapitalistliku kodutöö-
 taimelara, raja ka maerodanduse taimelara. „Suga
 nõvendab ja arendab töõnduse ühendus põllumajän-
 dusega kapitalistlike suhteid, levitades need
 töõndusest põllumajandusse ja vastupidi.“²⁵⁴ Selle
 kaudu tõrnuv ka rahvastrin „... eraldumise põllu-
 pidamisest ja rahvastrin tarvete taseme tõus:
 elatakse „palju puhtemalt“, küetatakse siitsi, kofuni
 palevise, muretsetakse samovarid, lookutakse vana-
 ajseist kumbeist jne.“²⁵⁵ Kapitalistliku enoplua-
 tatrooni jaoks on hõllustatud kodutöõnduses olemas
 nõrge liberaalsemad tingimused. Fabrikutöõstus on
 kapitalismi nõrgem aste töõstus, kontsentreerides
 tööõised loob ka eltingimused nende ühtsile võitlusle
 ning seetattu marasistid, vastupidiselt narodnikelle,
 peavad seda progressiivseks nähtuseks.

253. *ibid.*, lk. 254.

254. *ibid.*, lk. 312.

255. *ibid.*, lk. 328.

Lenin näitab, et juba sellel perioodil panna alus
 vene kapitalismi sõltuvusele väliskapitalit., domi-
 nantsmaale on valgunud ja valgub hulgaliselt välis-
 marit kapitali, inseneri ja töölisi, nüüd (1898)
 elavuse ajastul aja vettakse sõina Ameerikast
 terveid tehaseid. Rahvusvahelise kapitali pole
 paljus pannaud tollimüüride vaheli ümber kolida
 ja end "võimal" piinul sõie seada: ubi bene,
 ubi patria... "256" kirjutab ta. 25. a. poolel kasvab
 tööliste arv kapitalistlikes suuretootetes enam kui
 kahekordselt, kusjuures tööstusrahvaste ületab loma-
 elanike arvu. Mehhaniseeritud suurtootus eraldab
 tööliste loplikult põllumajandusest, lülitab elanik-
 konna kõrge laraldasemad kihid (sealhulgas naised
 ja lapsed) tootmisprotsessi, avardab seega nende tööma-
 ringi, tõstab nende taseisovust, suurendab tööliste
 liikuvust kaotades selles kõri taustatud uhe suure
 ahiku, kügi sees, kontsentreerib töölistid. Kõri
 need tegurid loovad eeldused tööliste klassitead-
 luse kasvuse ja selle baasil tema organiseerimise.
 "Kapitalismi progressiivse afaloolise osa võib kanna
 potta rahels lühikeseks tussis: mtrismondline töö
 tootlike pöundade suurenemine ja selle töö ühis-
 konnastamine." 257 Lenin tõestas, et majanduse

256. Lenin, Teosid, III k., lk. 409.
 257. ibid., lk. 501.

objektivne areng loob ise aluse sotsialismi teoreetiline
kuna rahandus sellest vana enam ja enam ilma
jäab. Sellele on paratamatult kõrgi metafüüsikute
saatus.

Marxistid teostaja rapati algusest peale Leni-
nismi üllad võitlustraditsioonid igasuguse oportunisti
vastu töölisklassis, mille kandjaks sai Lenin poolt
loodud bolševike partei. Selle võitluse hingeks oli
algusest lõpuni V. I. Lenin, kes rahandusluse
purustamise järel purustas ka teised oportunist-
lõid poolud, nagu: sajandi lõpuastaril teharind
, "ökonomsimi" vene marksismis, samuti klerikaal-
ismi, mis alguse sai Sansamealt ja levis rahvus-
vahelises ulatuses. XIX sajandi algul teharis purus-
tatud ökonomsimi baasil menševistleri pool Venemaa
sotsiaal-demokraatlikus parteis, mis omas nii mõndagi
ührit oma eelarvatega: liberaalse rahandusluse ja
ökonomsimiga. Ja samuti, kui marksismi möödu-
nud sajandi viimase merandi arengu ajalugu oli
lahutamatu seotud võitlusega rahandusluse väike-
prodantsite teooriatega, samuti on tema edasine areng
ja lõpliku võit XIX sajandi kahel esimesel aastal-
sümnel võitluseajalooas sotsiaalse oportunisti une
väljajätmise - menševismi vastu töölisklassis.

XIX sajandi alguses elavnenud töölis- ja talu-
rahvalikud sündisid uuesti ka rahandusluse,

ilmutatades end nn. uusnõudurõhulise sotsiaal-revo-
 lutionääride partei näol. Lenin kirjutas: „Vana-
 aegne rahdriiklus, muendatud moodsa euroopa
 oportunistmiga (nevisjonismiga, Bernsteinianlusega,
 Marxi kriitika), moodustab vähimematud sotsiaal-
 revolutionääride kõgu originaalse idelise bagaži.“²⁵⁸
 Oktoobrirevolutsiooni päevil neid said kõige ehtsamad
 kodanlikud kontrevolutsionäärid. See oli rahdriikluse
 lõpp täpiliselt allakäigus, mis tegelikult vanast rahd-
 riiklusest oli säilitanud vaid ta vigade korrasseentri.
 Talurahvademookraatia, mille juhtis ja faotluste välju-
 das, ta nõud oli olud, elas aja edasi. „... Kui
 suri rahdriikluse sotsialism Venemaal, kui tema
 tappis 1905. a. revolutsiooni ja matsid hr-d A. V. P.,
 kui temast jäi ainult pehkinud praas, siis Talupoeg-
 lik demokraatia Venemaal, kuigi mitte sotsialistlik,
 aja samuti kodanlik, millele oli Ameerika demo-
 kraatia 1860. a., Prantsusmaa XVIII sajandi lõpul,
 Saksamaa XIX sajandi 1. poolel jne. jne., see demo-
 kraatia on elas,“²⁵⁹ kirjutas hiljem Lenin.

Tema ühendas esmasõeldelt ajaloos võitluse sotsia-
 lismi eest võitlusega ra demokraatia eest, kuigi
 väimane oli kodanlik loosung, mis demokraatlikult
 jõuredest sõltas sotsialistliku revolutsiooni saatus,

258. Lenin, Collected Works, Tom IX, lk. 408.

259. Lenin, Collected Works, Tom XVIII, lk. 522.

nuna ainult järjekindlalt demokraatliku pöörde võis
anda rahaliikand poliitilised vabadused ja luua tuge-
vaid sotsialistlikku revolutsiooni teostamiseks.

"... Teadliku tööline nimetab ennast sotsiaal-demo-
kraatiks ainult seepärast, et ta sai aru selle ja
teise võitluse suhtest."²⁶⁰ Plehhanovi mõja just
selle seisuse, et ta ei teinud vahet talupoegliku
kodanliku revolutsiooni ja mottetalupoegliku kodan-
liku revolutsiooni vahel, nagu näitab Lenin, ehitas
sellele oma teooria talurahvast, kui proletariaadi
lühikesest kodanliku-demokraatlikus revolutsioonis
ja kehtetalurahvast, kui proletariaadi lühikesest
sotsialistlikus revolutsioonis. "Mis on „rahvasõbrad“
ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?"
esotas esmasjärgselt selle leninliku tööliste ja
talurahva revolutsioonilise lüüdi idee. "Kogu rahva
ja eriti talurahva esotas - täieliku vabaduse
eest, järjekindla demokraatliku pöörde eest,
rahariigi eest! Kõigi töötajate ja eksploatatsioonite
esotas - sotsialismi eest!"²⁶¹ Selle loosungi
püstitas Lenin vene marksistide ette, ehitas selle
baasile üles kogu oma teooria sotsialismi võrd-
võimalusest ühel maal, kogu oma proletariaatse revo-
lutsiooni teooria ning ajetuse proletariaadi diktatuurist.

260. Lenin, *Correspondence*, Tom IX, lk. 411.

261. Lenin, *Valitud Teosed*, I k., lk. 439.

Seda - talurahvaküsimuse lahendamisel tegelikult Lenin
 muutes kunagise narodnikute ühistuse teaduseks
 XIX sajandi lõpul ja XX sajandi alguspoolel, ajal, mil
 Venemaa valmistas ette oma kuulsaid revolutsioone.
 Sm. Stalin kirjutab: „Kui ma võrdlesin teda
 (Lenini - E.P.) mere partei terite juhtidega, näis
 mulle ikka, et Lenini võitluskaaslased - Plekhanov,
 Martov, Axelrod ja teised - seisavad temast terve
 peapoo madalamal, et Lenin on nende võrreldes
 mitte lihtsalt üks juht, vaid kõrgemat tüüpi juht,
 kalgunotras, kes ei tunne hirmu võitluses ja kes
 julgusti viib parteid edasi mööda uue revolutsi-
 onilise läikumise fundamentaalteid.“²⁶²

262. Stalin, Teosed, VI k., lk. 54.

VIII Kokkuvõtte.

1841. aastaga lõpeb revolutsiooniliste formide ajajärk. „Terne ajajärk (1872-1904) erineb esimesest oma „rahalseis“ iseloomu, revolutsioonide puudumise poolest. Lääs on kodaultrind revolutsioonid lõpetanud. Teda ei ole neideni veel püüdnud.“²⁶³ Lääs lihtsustab revolutsioonilise liikumise mõtte vastu allatäigule, Teda Foucault.

Enne-marxistliku sotsialismi, arendatud XIX sajandi suurte sotsialistide-utopistide poolt, sureb selles ajaks välja, jäävad küll veel utopismi epigoonid, kuid revolutsioonilise mõtte arengus ei etenda need mingit progressiivset osa. Lääne-Euroopa töölisklassis püüakse 80. a. lõplikult võidule marxism, mida on sunnitud tunnustama ka ametliku teadus.

Nememaa, alles 1861. a. talurahvareformiga asunud kapitalistliku arengu teele, püüdis selles kõigiti järele jõuda teistele kapitalistlikele riikidele. See püüde kujutus esile: 1) proletariaadi kasv, 2) ekspluatsatsioonilise kasv, pärisorganisatsioonid ja andred muutud viimase kahelkordseks. Poliitiline reaktsioon, mis olub pidi konserveerima, ei saanud

263. Lenin, Plütonid, I k., lk. 42.

taastada ühe revolutsioonilise situatsiooni järgne
mõist teisele. Isaari-Venemaal on areemas
kodanliku-demokraatliku revolutsiooni elemendid.

Samal ajal elab valitav revolutsiooniline
ideoloogia suure utopistliku sotsialismi, narodniku
näol ühe oma allakäigu. Nene utopistliku sotsia-
lismi suurimaks esindajaks oli Tšernõšovski.

Nõrvelde temaga teigid narodnikud samana tapani,
lootudes: 1) filosoofias materialismist ja arenda-
des oma subjektivist, idealistlikku filosoofiat ja
2) revolutsioonilise faktoria küsimuses. Revolutsiooni-
lised demokraadid olid rahva, s.o. talurahva-revoluti-
ooni ideoloogid, kuna siis teist revolutsioonilist jõudu,
peale talurahva, polnud veel olemas. Narodnikud
püüasid sama idee propageerimist alusorras, kus
eesrindliku revolutsioonilise jõud proletariaadi
näol oli juba kujunemas, veel enam, oma hilisemas
arengus nad rüügi lootusid rahvast ehitades oma
revolutsioonilise faktoria individuaalsele terrorile ürg-
lõpulis, lootunud järsugusest tegutsemisest kolisid
üle liberaalsesse-reformaatorlikku leeri.

Selle allakäigu peamiseks põhjuseks oli mõttearusa-
mise ühiskonna dialektilisest arengust. Meta-
füüsikutena nad ei mõistnud süla, mille ideoloogid
nad olid, kihitumist õigesti, kunigi seda nägid, ürg-
muutused talurahvademokraatia ideoloogidest

värihoolanduse ideoloogideks, ning kunagistest revo-
lutsioonäridest oportunistideks.

Selliseks oli kurnunud olusored, kui
Plekhanov 80. aastatel asus looma aluseid Venemaa
marksismile, revolutsioonilise proletariaadi ideo-
loogiaks. Selliseks ta, tutvunud emigratsioonis lähemalt
marksismiga, asus tema teoreetilisele rakendamisele
uue oludes. Kõigepealt oli vaja anda hoopis levitud
narodniklikele väärteooriale mingi tõestada, vastu-
pidiselt narodnikutele, et marksism on rakendatav
ka Venemaal. Seda Plekhanov ka teji 80. a. mark-
sistliku teooria enese abiga.

- Ta tõestas:
- 1) et Venemaa on juba asunud kapita-
listliku arengu tule, mida narodnikud eitavad,
 - 2) et eesindliku revolutsioonilise põu moodustab
mitte talurahvas, vaid proletariaat ja
 - 3) et apaluga ei tee mitte „kangelased“, vaid „inim-
hulk“, massid.

Kohaldades marksismi Venemaa oludele ning
paljastades narodnikute väärkontseptsioonid lõi
Plekhanov marksismile Venemaal teoreetilised alused
elustades ja tõstes seega uuele, kvalitudoilt kõrge-
male astmele revolutsiooniliste-demokraatide poolt
arendatud revolutsioonilised teooriad uue
eesindliku mõttes, samuti ka selle, mis narodnikus
enese sisaldas positivist, nimelt võitluse pärisõiguste

igandite vastu.

Plekhanov, tehes läbi revolutsiooni narodniklast marssimise ümber alles separeel omaaja silmapaist-
vamaid marssimise rahvusvahelises ulatuses, teji na-
rea vaju. Ta ei püüdnud võtta seisuohale talu-
rahva, kui töölisklassi revolutsioonilise lühelase
hüütmises ega mõistnud peamist marssimise,
proletariaadi diktatuuri ideed. Ta jäi teoreetiliselt
alles eraldatud Venemaa revolutsioonilise töölis-
klassist, Venemaast, kuhu kaalus revolutsioonilise
liikumise tsentrum, kuid kui teoreetika oli ta kõrgemal
pärast Marx'i ja Engels'i kõrgist Lääne-Euroopa
teoreetikust.

Juba sellel, vene teadusliku sotsialismi arengu
embrionaalsel etapil, 80.a., püstitas ta peatsan-
dena Venemaal tööliste sotsiaaldemokraatliku partii
loomise, mille 20 aastat hiljem talisestand Lenin
punktisil teostasid. Plekhanov ise oli nende 20.a.
vältel, mis kuulatub endast ettevalmistusperioodi
sellise partii loomiseks, Lenini võitluskaaslasena
igasuguste oportunistide vastu töölisklassis.

90. aastatel tuli Venemaa töölisklassis Lenin.
Tema purustas lõplikult narodnikluse ja ühendas
töölisklassi teadusliku sotsialismiga. Arendades
loovalt edasi seda teooriat viis ta selle massidesse
ja muutis ühe reaalseks jõuks.

Lenin, koos sm. Stalõniga andis marksismile uue, kõrgema vormi - Leninismi. Lenin kirjutas:

"... Marksism (mis on identne leninismiga - E.P.) teadis 1903. a. marksismi teooria kõrge hõndlusega baasil... Marksismi, kui aruuse oige revolutsioonilise teooria, Venemaa täiusest kannatas välja kuulmatute pünade ja ohvite, seninägematu revolutsioonilise herosmi, usumatu energia ja otsingute enaastsalgavuse, õpetamise, praktilise katsetamise, pettumuste, kontrollimise, Euroopa kogemusele nõrvutamise poolepäandilise ajalooja." ^{"264"}

Saja XIX sajandi II poole Venemaa revolutsioonilise võtte ajalugu tuleb vaadelda, kui marksistlikule teooriale kindla baasi loomist, kui ettevalmistusetappi tulevase, falsismismi võidus tsari-Venemaal, tulevase, vene tööliiklasi võidus maailma esimeses sotsialistlikus revolutsioonis oktoobris 1917, mis oli ühtlasi kogu maailma proletariaadi suurimaks ajalooliselt võidus ning parimaks täendris marksistliku-leninliku ideede õppusest.

Plekhanov ei suutnud lõpuni kaasa käia seda marksismi hülgavat võidutud Venemaal, haldudes sellelt nõrvale juba XX sajandi algul. Plekhanovist me näeme, et ei saa olla teoreetikus,

264. Lenin, Collected Works, vol. XXXI, p. 9.

141
ilma praktikata, ei saa olla tööriklasi tööriklasi
punktis, nagu seda oli Lenin, lahus tööriklasi
ja tema võitlusest, ei saa olla marksismi
propageerijaks, kui suhtutakse marksismisse
nagu dogmasse, ilma seda loovalt edasi
arendamata, nagu seda tegi Lenin.

Tartus, 10. mail 1951. a.

Kasutatud kirjandus koos
lühenditega

I Marxi- Leninismi klassikud.

1. Marx K., Труды в русском „Отечественных
Завесок“, соч., т. XV, Москва 1935.
2. Marx K., Труды Ф.-А. Зоппе 5 ноября 1880г.,
соч., т. XXVII, Москва 1935.
3. Marx K., Черновое наброски письма В. М.
Засуур 8 марта 1881г., соч. т. XXVII,
Москва 1935.
4. Фурье Ф., Труды В. М. Засуур 23 апреля 1885г.,
соч. т. XXVII, Москва 1935.
5. Фурье Ф., Фундаментальная теория, соч.
т. XV, Москва 1935.
Лühend.: Marx u. Fурье,
Сочинения, т. ...
6. Marx K. ja Engels F., Kommunistliku partei manifest,
Tallinn 1946
Лühend.: K. Marx ja F. Engels,
Kommunistliku partei manifest
7. Lenin N. J., Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad
sõstlevad sotsiaaldemokraatide vastu?
Teond, I k., tõlgitud neljanda väljaande järgi,
Tallinn 1948.
8. Lenin N. J., Maapäevslik romantismi pseloomustused
(Siimondi ja ure mõlemad siimondistid)
Teond, II k., tõlgitud neljanda väljaande
järgi, Tallinn 1949.

9. Lenin N. S., *Mus riikuseadus*, Teosed, II k.,
Tallinn 1949.
10. Lenin N. S., *Millegist pärandist me loobume*,
Teosed, II k., Tallinn 1949.
11. Lenin N. S., *Vene sotsiaal-demokraatide ühisanded*,
Teosed, II k., Tallinn 1949.
12. Lenin N. S., *Kapitalismi arenemine Venemaal*,
Teosed, III k., tõlgitud neljanda
väljaande järgi, Tallinn 1950.
13. Lenin N. S., *Mere partei programmi projekt*,
Teosed, IV k., tõlgitud neljanda
väljaande järgi, Tallinn 1950.
14. Lenin N. S., *Kuidas „Gskra“ oleks praegu
sustunud*, Teosed, IV k., tõlgitud
neljanda väljaande järgi, Tallinn 1950.
15. Lenin N. S., *Töölispartei ja talurahvas*, Teosed,
IV k., tõlgitud neljanda väljaande järgi,
Tallinn 1950.
16. Ленин В. И., *Революционный абстракционизм*, соч.,
том VI, изд. 4, 1946.
17. Ленин В. И., *Народничество-буржуазная буржуазия и
растерянное народничество*, соч.,
том VII, изд. 4, 1946.
- Ленин В. И., *Современное положение в России и
тактика партии пролетариата*,
соч., том VIII, изд. 4, 1947.

18. Ленин В. И., Доклад об участии с.-д. во
временной революционной
правительстве 18 апреля (1 мая), Соч.
том VIII, изд. 4, 1947.
19. Ленин В. И., Малобуржуазный и пролетарский
социализм, Соч., том IX, изд. 4,
1947.
20. Ленин В. И., Письмо М. М. Сворцовой-Степановой,
Соч., том XVI, изд. 4, 1948.
21. Ленин В. И., Парламентаризм и надежда крепост-
ного права, Соч., том XVII, изд. 4,
1948.
22. Ленин В. И., "Крестьянская реформа" и
пролетарски-крестьянская революция,
Соч., том XVIII, изд. 4, 1948.
23. Ленин В. И., Две урочки, Соч., том XVIII, изд. 4,
1948.
24. Ленин В. И., Что делается в паразитизме и
что делается в деревне?, Соч.,
том XVIII, изд. 4, 1948.
25. Ленин В. И., Пародии о Н. К. Михайловском,
Соч., том XIX, изд. 4, 1948.
26. Ленин В. И., Из прошлого рабской нечести в
России, Соч., том XIX, изд. 4, 1948.

27. Ленин В. И., Тихонов, не знающий чего он
хочет, Сов., том XV, изд. 4, 1948.
28. Ленин В. И., Угрюмая борьба в рабочем
гнетении, Сов., том XV, изд. 4, 1948.
29. Ленин В. И., Деревяная болезнь "небузны" в
коммунизме, Сов., том XXXI, изд. 4,
1950.

Lühend.: Ленин, Сов., T...
Lennin, Tõsed, k...

30. Lennin, N. J., Karl Marxi õpetuse ajalooline
saatus, Valitud Tõsed, I k., neljanda
veneeelse trüki järgi, Tallinn 1945.
31. Lennin N. J., Mis Feha?, Valitud Tõsed, I k.,
neljanda veneeelse trüki järgi, Tallinn
1945.
32. Lennin N. J., Mis samu edasi, mis samu
tagasi, Valitud Tõsed, I k., neljanda
veneeelse trüki järgi, Tallinn 1945.
33. Lennin N. J., Sotsiaaldemokraatia mis faktikat
demokraatlikus revolutsioonis,
Valitud Tõsed, I k., neljanda vene-
eelse trüki järgi, Tallinn 1945.
34. Lennin N. J., Herzeni mälestused, Valitud
Tõsed, I k., neljanda veneeelse
trüki järgi, Tallinn 1945.

35. Lennin N. J., Suurvenelaste rahvuslikust
ühusest, Valitud teosed, I k.,
selganda veneelse tüüsi järgi,
Tallinn 1945.

Lühend.: Lennin, Valitud Teosed, I k.,...

36. Lennin N. J., Riik ja revolutsioon, Valitud teosed,
II k., selganda veneelse tüüsi järgi,
Tallinn 1946.

Lühend.: Lennin, Valitud teosed, II k.,...

37. Stalrin J. N., Venemaa sotsiaaldemokraatlik
partei ja tema lähemad ülesanded,
Teosed, I k., Tallinn 1947.

38. Stalrin J. N., Kas anarhism või sotsialism,
Teosed, I k., Tallinn 1947.

39. Stalrin J. N., Leninist, Teosed, VI k., Tallinn 1948.
Lühend.: Stalrin, Teosed, k.,...

40. Stalrin J. N., Leninismi alustest, Leninismi
müsimusi, Tallinn 1945.

Lühend.: Leninismi alustest

41. Stalrin J. N., Nõukogude Liidu Suurest Ühemeesofast,
Tallinn 1945.

42. Üheliidulise Kommunistliku / bolshevikude / partii
apalugu. Lühikursus. Moskva 1944.

Lühend.: Ük(6)P apalugu. Lühikursus.

II Allikad.

1. Лавров П. Л., Мероприеские нисьма,
С.-Петербург 1906.
Lühend.: Лавров, Мероприеские нисьма
2. Михайловский Н. К., Терои и моина, С. Л. С. а.
Lühend.: Михайловский, Терои и моина
3. Морозов Н. А., Тавесри моей музми, II. I, II, III,
Москва 1944
Lühend.: Морозов, Тавесри моей музми, Том...
4. Плеханов Г. В., Сочинения, том I, под ред.
Д. Рязанова, Москва С. а.
5. Плеханов Г. В., Об издании "Томбматера Собре-
менного Социализма", соч., том II,
под ред. Д. Рязанова, Москва -
Петроград 1923.
6. Плеханов Г. В., Собрание работ русских
рабочих, соч., том II, под ред.
Д. Рязанова, Москва - Петроград 1923.
7. Плеханов Г. В., Сочинения, том III, Москва С. а.
8. Плеханов Г. В., Анархизм и социализм, соч.,
том IV, под ред. Д. Рязанова,
Москва С. а.
9. Плеханов Г. В., Сила и насиме, соч., том V,
под ред. Д. Рязанова, Москва С. а.
10. Плеханов Г. В., О социальной демократии в
России, соч., том VI, под ред.
Д. Рязанова,

11. Плеханов Г. В., Россия через Сиенного ретина,
cor., том IX, под ред. Д. Рязанова,

Lühend.: Плеханов, cor., Г....

12. Плеханов Г. В., к вопросу о роли марксизма в
европе, Москва 1948. Brosüür.

Lühend.: Плеханов, к вопросу
о роли марксизма в европе

13. Plehhanov G. V., Monistliku afalokäsituse arengu
küsimusest, Tallinn 1949.

Lühend.: Plehhanov, Monistliku...

14. Плеханов Г. В., Социализм и полупролетарская борьба.
Наши разногласия, Москва 1948.

Lühend.: Плеханов, Социализм
и полупролетарская борьба.
Плеханов, Наши разногласия.

Lisсандus.

1. Боруарский В. А., Из истории научной работы в 40-х и 80-х гг. XIX века. Труды "Научной Вои" ее спонсорские, судьбы и судьбы, Москва 1912.

Lühend.: Боруарский

2. Торогусский Е. М. Меропия СССР (1840-1903 года), жизнь, профессия в Временной Таргунской школе при ЦК ВКП(б), Москва 1946.

Lühend.: Торогусский

3. Консертников Ф. В., Роль искусства и народных масс в истории, Москва 1946. (Восток).

Lühend.: Консертников

4. Metsküla M. N., NSVd ajalugu, II köide, Venemaa XIX sajandil, Tartu 1948.

Lühend.: NSVd ajalugu, II köide, Venemaa XIX sajandil.

5. Карусе Б. А., Труды и творчество ученика Карусе в России, Ленинград 1948. Восток.

Lühend.: Карусе

6. Мейер В. М., Очерки развития русской обществено-экономической мысли XIX-XX веков, Ленинград 1948.

Lühend.: Мейер.

7. Агунь П., Георгий Валентинович Плеханов,
к 25-летию со дня смерти,
Москва 1943. Восток.

Литература: Агунь

8. Ярославский Е. М., Кари Маркс и революционное
народничество, Москва 1933.

Литература: Ярославский.